

Správa o dosiahnutých výsledkoch v národných prioritách implementácie Agendy 2030

Obsah

<i>ÚVOD</i>	5
<i>MONITOROVANIE A INDIKÁTORY</i>	8
<i>VÝSLEDKY DOSIAHNUTÉ V NÁRODNÝCH PRIORITÁCH IMPLEMENTÁCIE AGENDY 2030</i>	15
Vzdelanie pre dôstojný život	15
Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí	21
Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia	30
Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy	36
Právny štát, demokracia a bezpečnosť	45
Dobré zdravie	52
<i>EXTERNÁ DIMENZIA IMPLEMENTÁCIE AGENDY 2030</i>	56
<i>ZÁVER</i>	61

Zoznam skratiek, tabuliek, grafov a obrázkov

Zoznam skratiek

Agenda 2030	Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj
AWG	Ageing Working Group (Pracovná skupina pre starnutie)
CCPCJ	The Commission on Crime Prevention and Criminal Justice
CIZS	Centrá integrovanej zdravotnej starostlivosti
CNG	Compressed Natural Gas
CVTI SR	Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky
CUE	Centrá udržateľnej energetiky
DPH	Daň z pridanej hodnoty
EIA	Enviromental Impact Assessment
EK	Európska komisia
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
EU SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions
EÚ	Európska únia
GCF	Green Climate Fund
GHG	Greenhouse Gas
GPP	Green Public Procurement
FAO	Food and Agriculture Organization
HDP	hrubý domáci produkt
HTA	Health Technology Assessment
HND	hrubý domáci dôchodok
ICC	International Criminal Court
IKT	Informačné a komunikačné technológie
KURS	Koncepcia územného rozvoja Slovenska
LNG	Liquefied Natural Gas
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MIRRI SR	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MDV SR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MŠVVŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MZ SR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
MZVEZ SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NECP	National Energy and Climate Plan
NEET	Not in Education, Employment or Training
NKÚ	Najvyšší kontrolný úrad
NLP	Národný lesnícky program
NOP	Národný onkologický program
NR SR	Národná rada Slovenskej republiky
NPRVaV	Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania
OBSE	Organizácia pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe
ODA	Official Development Assistance
OECD	Organization for Economic Co-operation and Development
OSN	Organizácia spojených národov
OZE	obnoviteľné zdroje energie
PISA	Program for International Student Assessment
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
SAMRS	Slovenská agentúra pre medzinárodnú a rozvojovú spoluprácu

SDGs	Sustainable Development Goals
SEA	Strategic Environmental Assessment
SM SR	Stála misia Slovenskej republiky
SR	Slovenská republika
SSR	Security Sector Reform
UN	United Nations
UNCTA	United Nations Conference on Trade and Development
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNEF	United Nations Emergency Force
UNEP	United Nations Environment Programme
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
VOD	verejná osobná doprava
VÚC	vyšší územný celok
VZ OSN	Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov
WHO	World Health Organization

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1:	Úsporné opatrenia MZ SR a ich plnenie (v mil. eur)
Tabuľka 2:	Zníženie emisií vybraných znečisťujúcich látok v roku 2017 v percentách

Zoznam grafov

Graf 1:	SDGs podľa Národných priorít implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj
Graf 2:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Vzdelanie pre dôstojný život
Graf 3:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí
Graf 4:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia
Graf 5:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy
Graf 6:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Právny štát, demokracia a bezpečnosť
Graf 7:	Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Dobré zdravie
Graf 8:	Výsledky medzinárodného testovania PISA
Graf 9:	Miera dlhodobej nezamestnanosti
Graf 10:	Miera dlhodobej nezamestnanosti v závislosti od regiónov SR
Graf 11:	Energetická produktivita v SR a EÚ 28 v období 2000 až 2018 (výstup v eur pripadajúci na kilogram olejového ekvivalentu KGOE)
Graf 12:	Podiel daňových príjmov s environmentálnym aspektom na celkových daniach v SR a EÚ 28 v období 2002 až 2018 (v %)
Graf 13:	Vývoj emisií znečisťujúcich látok do ovzdušia
Graf 14:	Ohrozenie chudobou v porovnaní s EU SILC MRK s EU SILC 2018
Graf 15:	Vnímanie nezávislosti súdov a sudcov verejnosťou
Graf 16:	Dostupnosť dát o činnosti súdov

Zoznam obrázkov

Obrázok 1:	Úroveň energetickej chudoby v krajinách EÚ podľa EDEPI, OpenExp, 2019
Obrázok 2:	Intenzita sucha na Slovensku v júli roku 2019.

ÚVOD

Správu o výsledkoch dosiahnutých v národných prioritách Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj (ďalej len „Agenda 2030“) predkladá **Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky** (ďalej len „MIRRI SR“) v spolupráci s **Ministerstvom zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky** (ďalej len „MZVaEZ SR“) na základe úlohy vyplývajúcej z uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 350 zo dňa 24. júla 2017 k Návrhu postupu vnútroštátnej implementácie Agendy 2030.

Cieľom správy je podať informáciu o výsledkoch dosiahnutých v národných prioritách Agendy 2030 v období od ich schválenia v júli 2018 do apríla 2020. Súčasťou správy je aj informácia o implementácii Agendy 2030 Slovenskou republikou v medzinárodnom prostredí.

Správa je určená všetkým, ktorí majú vplyv na rozhodnutia v oblasti udržateľného rozvoja na Slovensku, či už odborníkom z verejnej správy, akademického, občianskeho a súkromného sektoru, ako aj širšej odbornej verejnosti. Predkladaná správa je prvou správou o implementácii Agendy 2030 v SR.

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj (OSN 2015) je kľúčovou agendou pre zabezpečenie globálneho udržateľného rozvoja. Jej transformačný charakter je vyjadrený v 17-ich cieľoch udržateľného rozvoja (SDGs). Slovensko si v roku 2018 zvolilo taký prístup k národnej implementácii Agendy 2030, ktorý 17 cieľov udržateľného rozvoja premietol na národnú úroveň prostredníctvom **šiestich Národných priorít implementácie Agendy 2030**, schválených vládou v roku 2018.¹ Ide o nasledujúce priority:

- Vzdelanie pre dôstojný život
- Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí
- Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia
- Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy
- Právny štát, demokracia a bezpečnosť
- Dobré zdravie.

Pokrok Slovenska v implementácii Agendy 2030 možno zhrnúť nasledovne:

SR vytvorila inštitucionálny rámec pre implementáciu Agendy 2030. MIRRI SR² má zodpovednosť za vnútroštátnu implementáciu Agendy 2030 (interná dimenzia). MZVaEZ SR zodpovedá za implementáciu Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí (externá dimenzia). Štatistický úrad SR poskytuje svoje kapacity pre stanovenie súboru hodnotiacich indikátorov a previazanie na Štatistickú komisiu OSN a Štatistický úrad EÚ (Eurostat). Strešným koordináčnym orgánom integrujúcim všetky dimenzie udržateľného rozvoja je Rada vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj prostredníctvom ktorej sa na implementácii Agendy 2030 podieľajú jednotlivé ministerstvá, Národná rada SR, Štatistický úrad SR, zástupcovia justície, zástupcovia akademického, mimovládneho, súkromného sektoru, združenia regionálnej samosprávy a zástupcovia odborov (Rada vlády pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj má 35 členov).³

Vláda SR schválila koncepčné dokumenty pre implementáciu Agendy 2030, ako sú Východiská implementácie Agendy 2030 (2016), Návrh postupu vnútroštátnej implementácie Agendy 2030 (2017), Návrh koncepcie implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí (2017), Návrh národných

¹ Národné priority implementácie Agendy 2030 boli schválené uznesením vlády Slovenskej republiky č. 273 zo dňa 13. júna 2018. Národné priority boli definované v participatívnom procese realizovanom v prvej polovici roku 2018.

² Pred 1.7.2020 Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu (ÚPVII SR).

³ <https://www.mirri.gov.sk/sekcie/cko/horizontalny-princip-udrzatelny-rozvoj-2014-2020/aktuality/rada-vlady-pre-agendu-2030-pre-udrzatelny-rozvoj/index.html>

priorít implementácie Agendy 2030 (2018). Ďalej schválila monitorovací, hodnotiaci a revízny rámec pre implementáciu Agendy 2030, ako súčasť materiálu Návrh postupu vnútroštátnej implementácie Agendy 2030.⁴

Slovenská republika prezentovala pokrok v implementácii Agendy 2030 na pôde OSN v júli 2018 vo forme prvej Dobrovoľnej národnej správy o implementácii Agendy 2030 v SR⁵.

Nezávislý audit Národného kontrolného úradu (ďalej len „NKÚ“) koncom roku 2018 zhodnotil pripravenosť krajiny na plnenie cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 OSN⁶ a identifikoval tri kľúčové úlohy pre úspešnú implementáciu Agendy 2030, ako: schváliť národné ciele implementácie Agendy 2030 v nadväznosti na schválené priority a definovať národné indikátory na meranie pokroku stanovených národných cieľov, zabezpečiť personálne kapacity a technické vybavenie na koordináciu Agendy 2030 aj po roku 2020⁷, realizovať všeobecnú informačnú kampaň pre zvýšenie povedomia o Agende 2030.

V súčasnosti MIRRI SR aktualizuje strategický materiál „Agenda SK30“, ktorý bude predstavovať národnú stratégiu udržateľného rozvoja v SR do roku 2030. Aktualizácia Vízie a stratégie prebieha v súlade s Programovým vyhlásením vlády SR⁸, prístupom k Európskej zelenej dohode, krízou spôsobenou pandemiou COVID-19 a najnovšími iniciatívami v oblasti udržateľného rozvoja.

V časti Monitorovanie a indikátory správa informuje o indikátoroch, ktoré vzala do úvahy pri posudzovaní výsledkov dosiahnutých v jednotlivých národných prioritách. Globálne porovnanie ukazuje, že Slovensko je v „klube“ tých krajín, ktoré sú v globálnom rebríčku udržateľného rozvoja na vyšších miestach. V SDG Indexe 2020 sa Slovensko umiestnilo na 27. mieste zo 166 krajín,⁹ ostalo na tej istej pozícii ako v roku 2019.¹⁰ Z prvých tridsiatich krajín v globálnom SDG Indexe 2020 je 21 krajín členmi EÚ. V porovnaní s V4 krajinami je Slovensko v SDG Indexe nižšie ako Česká republika (8. miesto) a Poľsko (23. miesto) a vyššie ako Maďarsko (29. miesto). Pre náš geopolitický priestor ako členskej krajiny EÚ však výpovednú hodnotu vidíme najmä porovnaníach v rámci EÚ 27 a všeobecne na základe hodnotiacich indikátorov relevantných pre EÚ 27 (100 indikátorov Eurostatu)¹¹. Správa pracovala najmä s vybranými indikátormi Eurostatu k jednotlivým národným prioritám.

V časti **Výsledky dosiahnuté v národných prioritách Agendy 2030** správa informuje o pozitívnych a negatívnych trendoch v jednotlivých Národných prioritách Agendy 2030 v sledovanom období.

Slovensko dosahuje dobré výsledky v národnej prioritě Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia. Percentuálny podiel populácie ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením je tretí najnižší v EÚ, SR prekročilo národný cieľ v rámci stratégie Európa 2020 vymaniť najmenej 170 tisíc ľudí z rizika chudoby a vylúčenia do roku 2020. . Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, ľudia z marginalizovaných rómskych komunit, osamelí rodičia a osoby so zdravotným znevýhodnením, ľudia bez domova, aj seniory či ženy však stále čelia vyššiemu riziku sociálneho vylúčenia.

Výzvy pretrvávajú v národných prioritách Vzdelanie pre dôstojný život a Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí. Napriek pozitívnym trendom v niektorých ukazovateľoch, ide o témy, kde problémy pretrvávajú: aj keď je miera predčasne ukončenej školskej dochádzky v porovnaní s priemerom EÚ na Slovensku nižšia, ciele SR vytýčené v tejto oblasti v Stratégii Európa 2020 sa zatiaľ nepodarilo splniť. Slovensko i naďalej výrazne zaostáva za priemerom krajín EÚ v účasti na celoživotnom vzdelávaní,

⁴uznesenie vlády č. 350 z 24. júla 2017.

⁵ VNR Slovakia 2018

⁶ „Preverenie pripravenosti krajiny na plnenie cieľov udržateľného rozvoja Agendy OSN 2030“ (november 2018)

⁷ Národný projekt „Vybudovanie intervenčnej logiky strategického plánovania v ústredných orgánoch štátnej správy v rámci OP Efektívna verejná správa, projekt je financovaný z Európskeho sociálneho fondu (trvanie projektu: február 2017-január 2021)

⁸ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24756/1>

⁹ Sustainable Development Report 2020

¹⁰ V r. 2019 27. miesto zo 162 krajín, v r. 2020 27. miesto zo 166 krajín.

¹¹ Eurostat 2020 edition of the digital publication SDGs and Me, <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/>

pandémia Covid-19 poukázala na príležitosť prehodnotiť obsah aj formu vzdelávania. Pri prechode na znalostnú a environmentálne udržateľnú ekonomiku Slovensko stále zaostáva za priemerom EÚ v podiele obnoviteľnej energie na celkovej hrubej spotrebe, vo výdavkoch aj ľudských zdrojoch na výskum a vývoj aj v miere recyklácie.

Výrazným výzvam čelíme v národných prioritách Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy, Právny štát, demokracia a bezpečnosť a Dobré zdravie. Environmentálne problémy majú vplyv na ekonomiku, zamestnanosť aj komfort života občanov Slovenska – Slovensko má problémy s kvalitou ovzdušia, ktorá je na Slovensku horšia ako je priemer EÚ, s nízkou mierou recyklácie odpadu, s ochranou ekosystémov, negatívne trendy pretrvávajú v oblasti udržateľnej mobility, prístupu k dostupnej energii aj v oblasti prístupu k pitnej vode a sanitácii. Znečistenie z poľnohospodárstva a environmentálne záťažové problémy ostávajú problémom pre znečistenie vody a pôdy. V oblasti právneho štátu, demokracie a bezpečnosti pretrvávajú zásadné problémy so závažnými dôsledkami pre dôveru občanov v nezávislosť súdneho systému – vnímanie nezávislosti súdnictva verejnosťou a podnikateľským sektorom je aj naďalej na chvoste krajín EÚ, klesá dôvera občanov v políciu, stagnujeme v indexe vnímania korupcie, len malý počet obyvateľov hlási vo svojom okolí násilie, zločin alebo vandalizmus. Pretrvávajúca potreba systémových reforiem viacerých vnútorných mechanizmov demokratického systému v krajine.

V časti venovanej **externej dimenzii implementácie Agendy 2030** správa informuje o tom, ako sa Slovensko v sledovanom období podieľalo na plnení cieľov Agendy 2030 formou spolupráce s medzinárodným spoločenstvom. Slovenská republika sa aktívne zúčastňovala podujatí na vysokej úrovni, ktoré prijímali politické záväzky v oblasti cieľov udržateľného rozvoja, negociovala a schvaľovala rezolúcie smerujúce k napĺňaniu Agendy 2030 a podporovala medzinárodné organizácie aj formou dobrovoľných príspevkov, b) spolupracovala s partnerskými krajinami v rámci rozvojovej spolupráce SR v súlade so Strednodobou stratégiou rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023, konkrétne s tromi programovými krajinami - Keňou, Moldavskom, Gruzínskom, partnerskými regiónmi a vybranými krajinami západného Balkánu, Východného partnerstva, Východnej subsaharskej Afriky, Blízkeho Východu a s Afganistanom. Znalosti a skúsenosti (best practices), získané v prostredí agentúr v systéme OSN a ďalších medzinárodných organizácií Slovensko premietlo pri napĺňaní udržateľných rozvojových cieľov na Slovensku. Slovenská republika sa kontinuálne hlási k medzinárodnému záväzku dosiahnuť podiel ODA na HND do roku 2030 vo výške 0,33 %, za plnením tohto cieľa však zaostávame (0,11 % HND v roku 2019). Hlavným dôvodom zaostávania je dlhodobá absencia systémového navyšovania zdrojov na ODA SR. V záujme jeho naplnenia je potrebné zintenzívniť tempo navyšovania finančných aj personálnych zdrojov, a to osobitne na bilaterálne aktivity ODA SR.

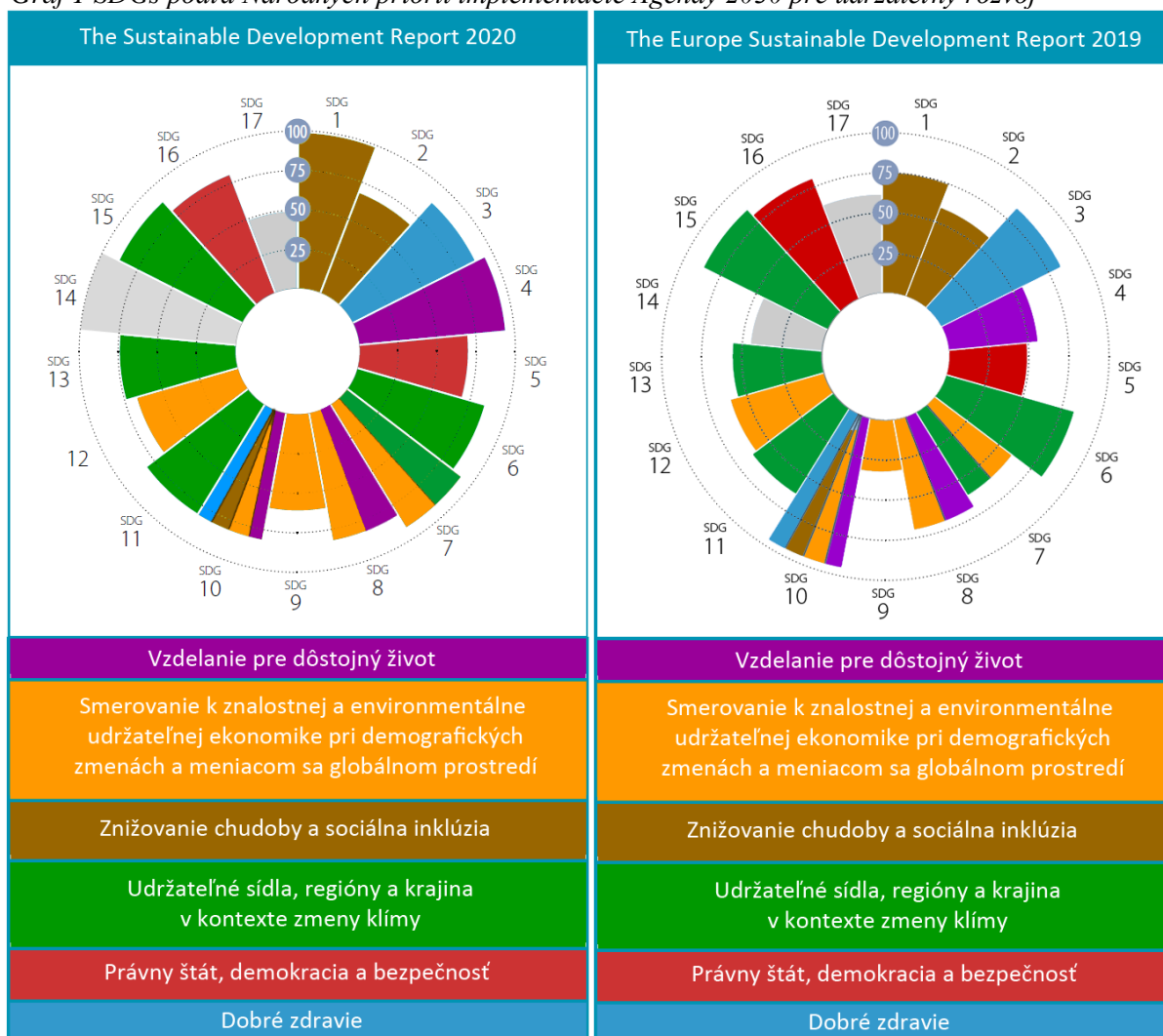
V závere správa konštatuje **súlad so zisteniami Správy o krajine za rok 2020 – Slovensko (Európsky semester 2020) v oblasti pokroku dosiahnutého v SDGs v SR. Odporúča rešpektovať zistenia auditu Národného kontrolného úradu z konca roku 2018, ktorý zhodnotil pripravenosť krajiny na plnenie cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 OSN. Správa na záver zdôrazňuje, že Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj by mala byť kľúčovou pri tvorbe plánov pre obnovu na národnej, európskej aj globálnej úrovni – s cieľom zvýšiť odolnosť pre budúce výzvy.**

MONITOROVANIE A INDIKÁTORY

Monitoring SDGs v globálnom kontexte

Za účelom merania a hodnotenia pokroku pri plnení cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 bol na úrovni OSN schválený zoznam globálnych indikátorov. V nadväznosti na prijatie Agendy 2030 a sedemnástich cieľov udržateľného rozvoja na Valnom zhromaždení OSN v septembri 2015, medziagentúrna a expertná skupina pre SDG indikátory OSN navrhla zoznam globálnych indikátorov pre meranie pokroku pri plnení cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030. Návrh globálnych indikátorov bol schválený na 48. zasadnutí Štatistickej komisie OSN v marci 2017 a 6. júla 2017 Valným zhromaždením OSN.¹² V súlade so schválenou rezolúciou OSN sa globálny rámec indikátorov každoročne aktualizuje a v rokoch 2020 a 2025 komplexne upraví. Štatistická komisia OSN na svojom 51. zasadnutí 6. marca 2020 schválila prvú komplexnú revíziu globálnych indikátorov. Aktuálny zoznam indikátorov obsahuje 231 jedinečných indikátorov, pričom celkový počet indikátorov priradených k 169-im čiastkovým cieľom Agendy 2030 je 247 (12 indikátorov sa opakuje).¹³

Graf 1 SDGs podľa Národných priorit implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj

Zdroj: The Sustainable Development Report 2020
Sustainable Development Solutions Network, Bertelsmann Stiftung

Zdroj: The Europe Sustainable Development Report 2019
Sustainable Development Solutions Network and Institute for European Environmental Policy

¹²(Rezolúcia OSN A/RES/71/313) <https://undocs.org/A/RES/71/313>

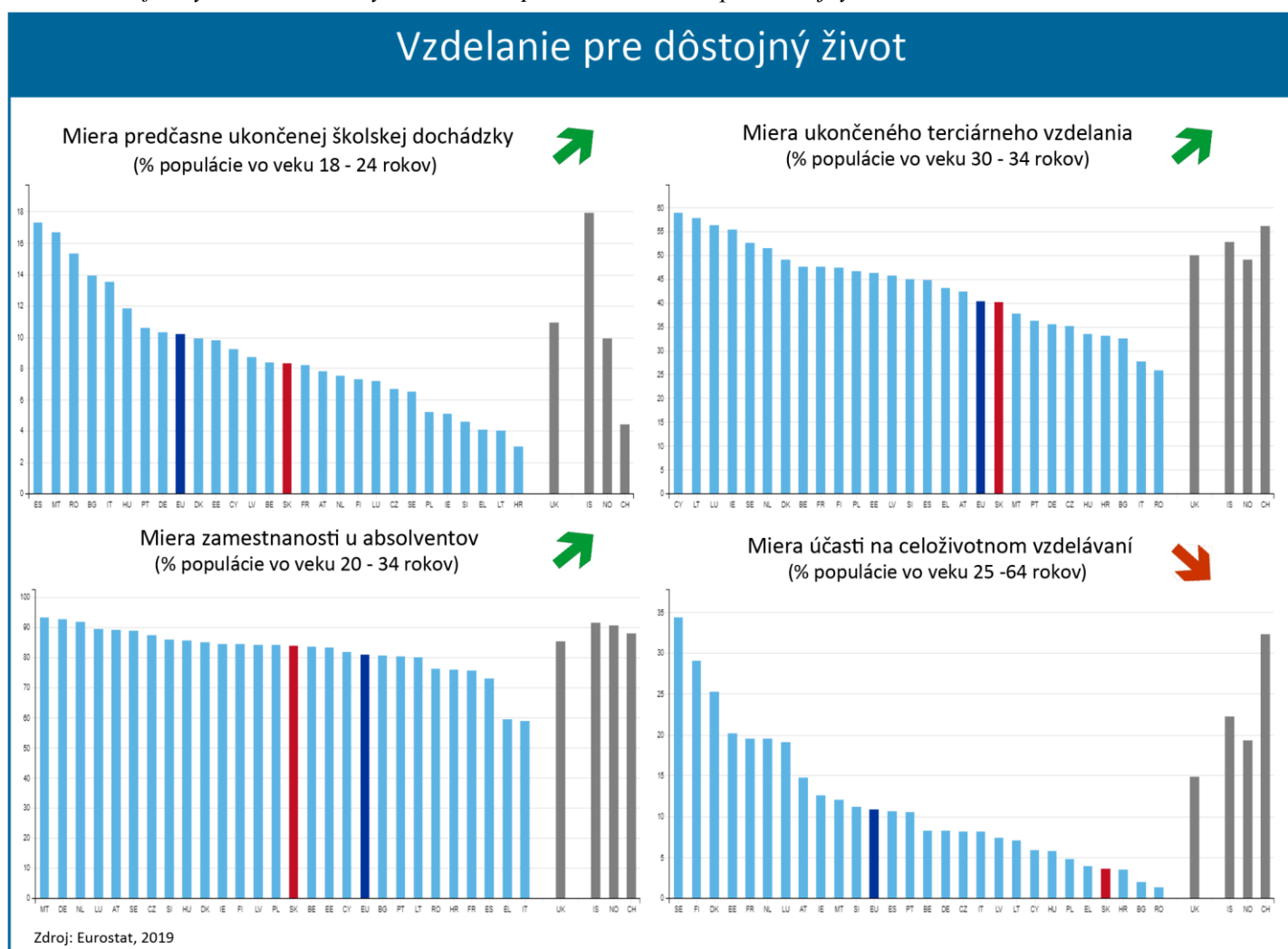
¹³ <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>

Monitoring SDGs v kontexte EÚ

V roku 2017 aj Európska komisia predstavila referenčný rámec indikátorov na monitorovanie cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 v kontexte EÚ, ktorý je základom pre každoročné správy Eurostatu o pokroku dosiahnutom pri plnení cieľov udržateľného rozvoja v EÚ. Tento referenčný rámec indikátorov Eurostatu sa každoročne aktualizuje (zahrnutie nových zdrojov dát, nové priority EÚ politik). EU SDG Indicator Set 2020 obsahuje 100 indikátorov relevantných pre EÚ kontext (schválený 16. januára 2020).¹⁴ 22. júna 2020 bola zverejnená najnovšia správa Sustainable development in the EU, Overview of progress towards the SDGs in an EU context, 2020 edition.¹⁵

Nižšie uvádzame trendy vývoja a porovnanie SR s ostatnými krajinami EÚ 28 v oblastiach národných priorit implementácie Agendy 2030 na základe vybraných indikátorov Eurostatu – SDGs and Me, 2020 Edition.¹⁶

Graf 2 Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Vzdelanie pre dôstojný život

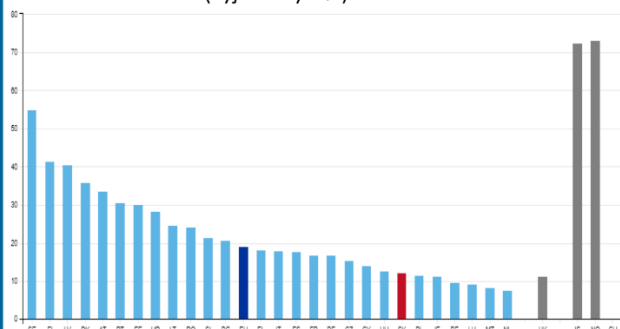
¹⁴ https://ec.europa.eu/eurostat/documents/276524/10369740/SDG_indicator_2020.pdf

¹⁶ SDGs and Me je inovatívna digitálna publikácia Eurostatu, ktorá ponúka jednoduché a zrozumiteľné vizualizačné nástroje pre vybrané indikátory zo súhrnu 100 EÚ SDGs indikátorov
<https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/index.html?country=SK&goal=SDG1&ind=1&chart=bar>

Graf 3 Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Smerovanie k znalostnej a environmentálnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí

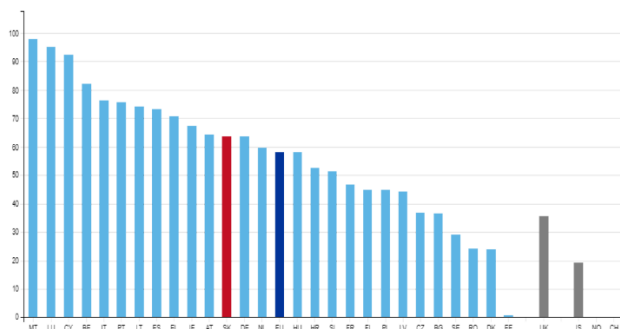
Smerovanie k znalostnej a environmentálnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí

Podiel obnoviteľnej energie na celkovej spotrebe energie
(vyjadrený v %)

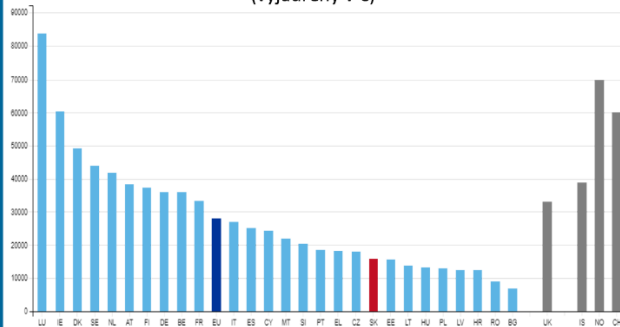

Energetická nezávislosť

(% podiel importovanej energie na celkovej spotrebe)

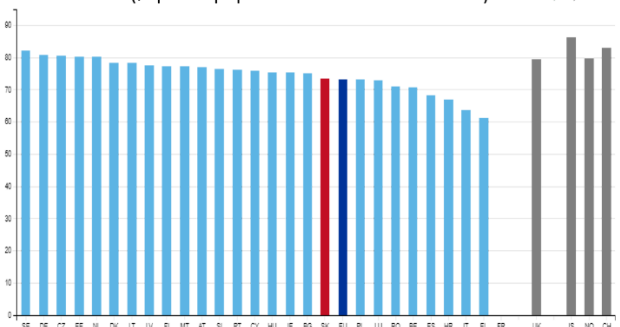

Hrubý domáci príjem na obyvateľa
(vyjadrený v €)

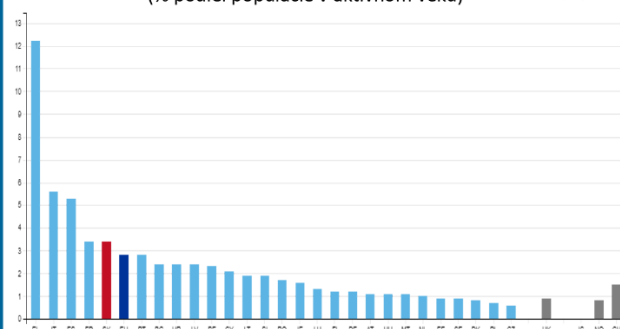

Miera zamestnanosti

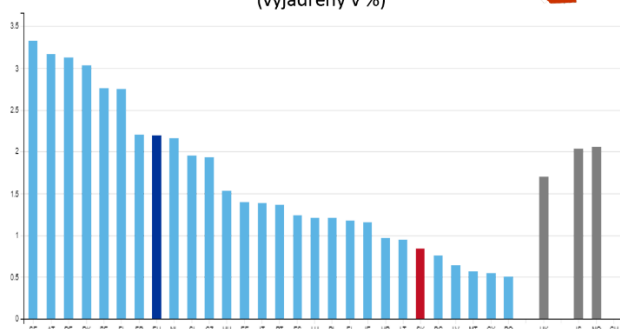
(% podiel populácie vo veku 20 - 64 rokov)

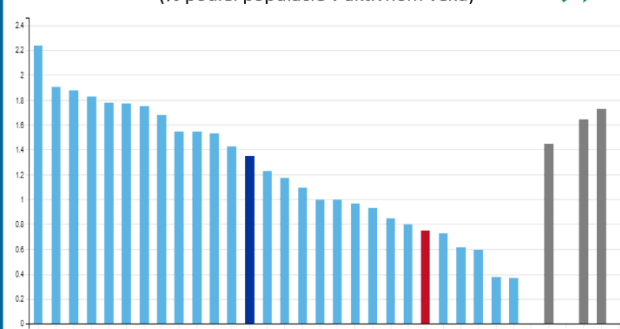
Miera dlhodobej nezamestnanosti
(% podiel populácie v aktívnom veku)

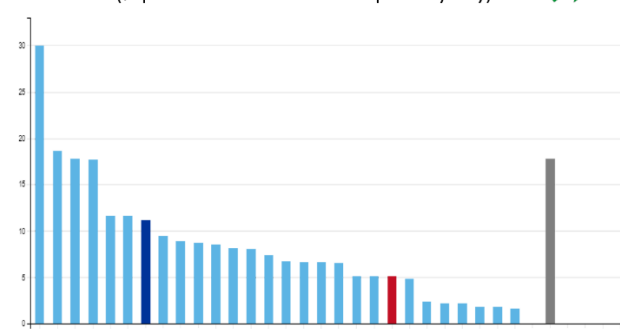
Podiel výdavkov na výskum a vývoj z HDP
(vyjadrený v %)

Zamestnanosť vo vede a výskume
(% podiel populácie v aktívnom veku)

Miera použitia recyklovaných materiálov
(% podiel na materiálnom vstupe do výroby)

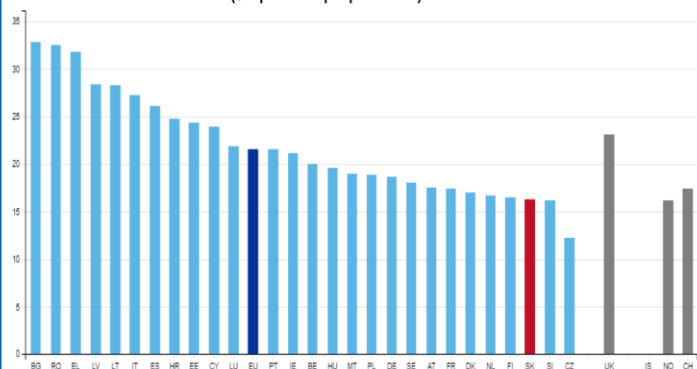

Zdroj: Eurostat, 2018/19

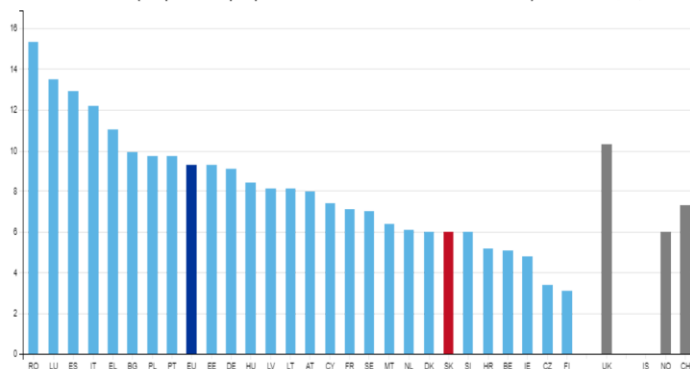
Graf 4 Vybrané indikátory Eurostatu k prioritě Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia

Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia

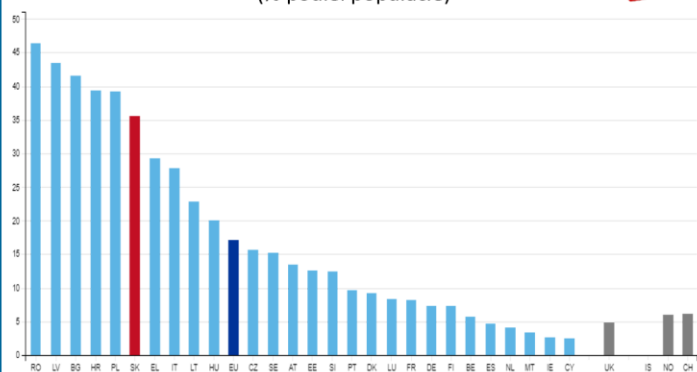
Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením
(% podiel populácie)

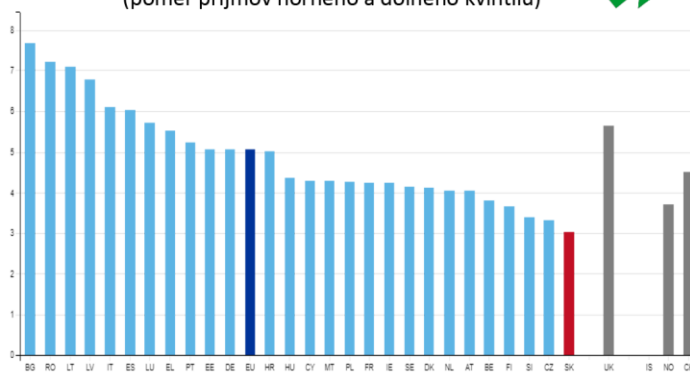
Zamestnané osoby ohrozené chudobou
(% podiel populácie vo veku nad 18 rokov)

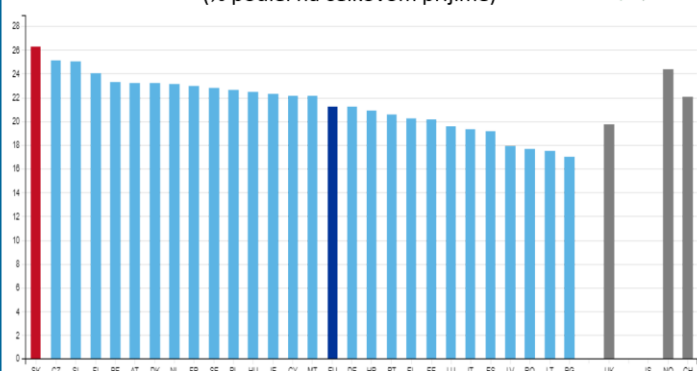
Osoby žijúce v preplnenej domácnosti
(% podiel populácie)

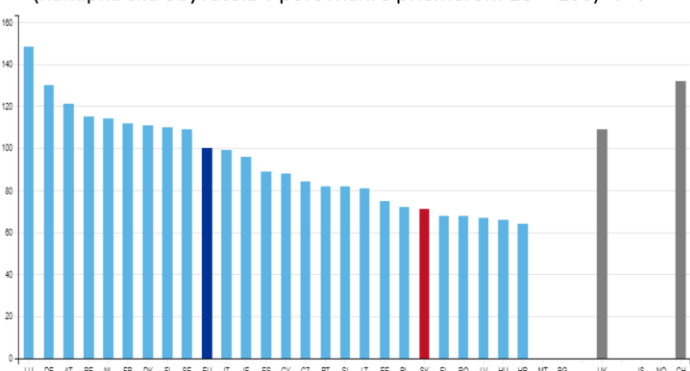
Pomer príjmového rozdelenia: S80/S20
(pomer príjmov horného a dolného kvintilu)

Podiel príjmu dolných 40 % populácie
(% podiel na celkovom príjme)

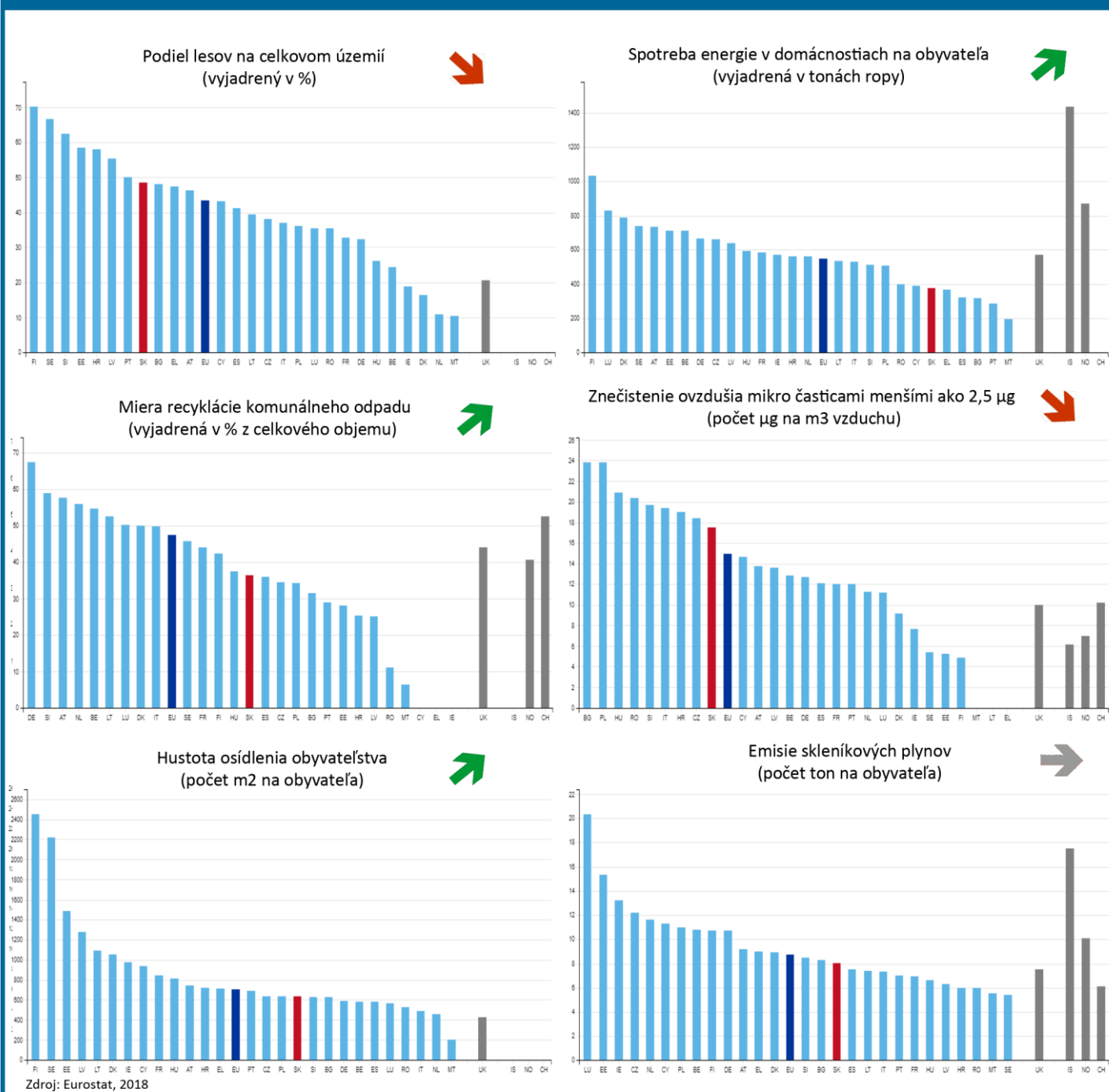
Celkový hrubý príjem domácnosti
(nákupná sila obyvateľa v porovnaní s priemerom EÚ = 100)

Zdroj: Eurostat, 2018

Graf 5 Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy

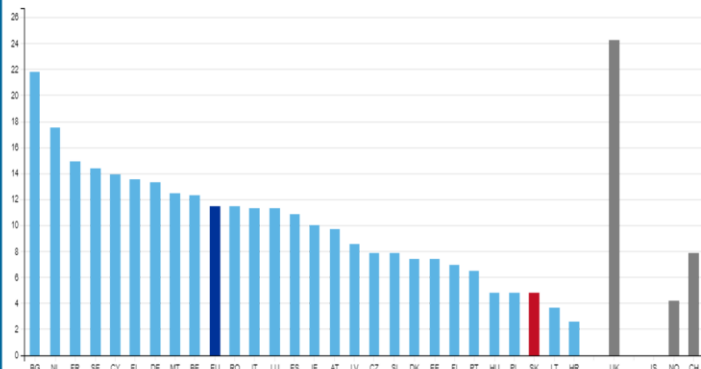
Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy

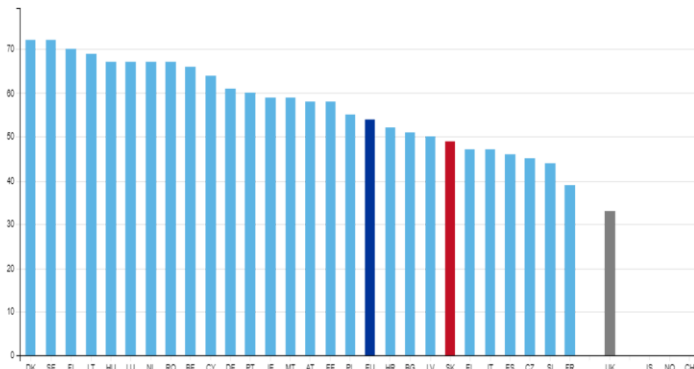
Graf 6 Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Právny štát, demokracia a bezpečnosť

Právny štát, demokracia a bezpečnosť

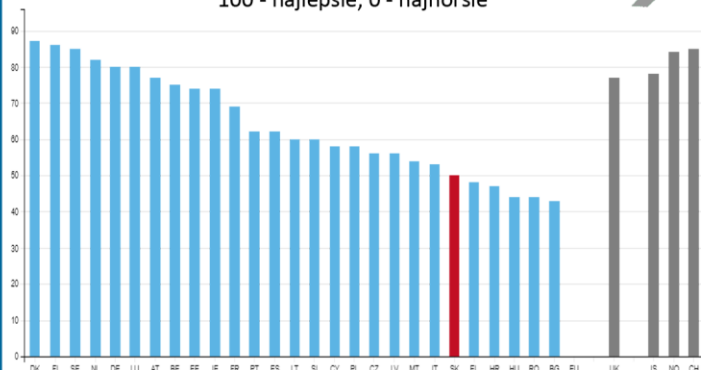
Počet obyvateľov, ktorý vo svojom okolí hlásil
zločin, násilie alebo vandalizmus (% podiel populácie)

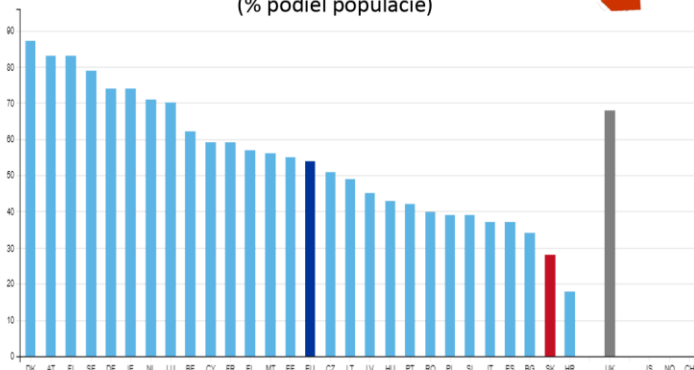
Dôvera občanov v EÚ parlament
(% podiel populácie)

Index vnímania korupcie
100 - najlepšie, 0 - najhoršie

Dôvera občanov v nezávislosť súdneho systému
(% podiel populácie)

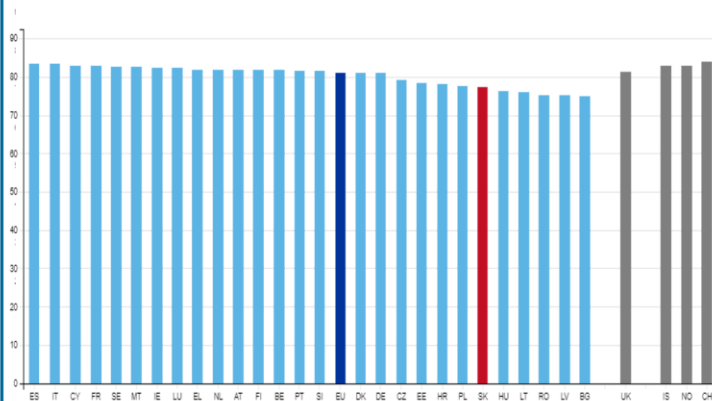

Zdroj: Eurostat, 2018/19

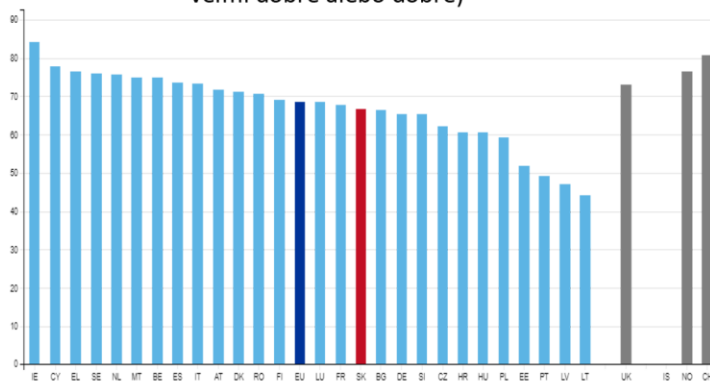
Graf 7 Vybrané indikátory Eurostatu k priorite Dobré zdravie

Dobré zdravie

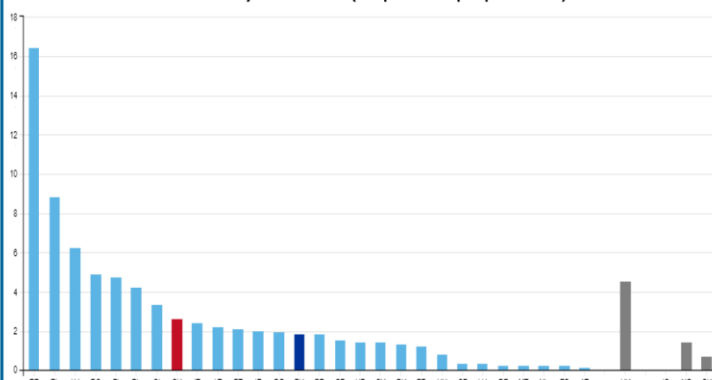
Očakávaná dĺžka života pri narodení

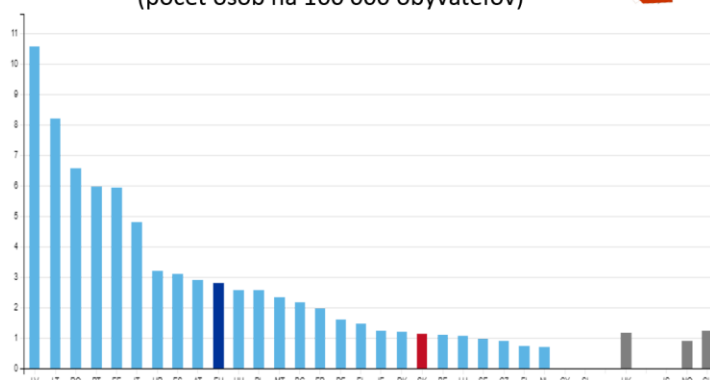
Subjektívne vnímanie zdravia
(% podiel populácie, ktorá vníma svoje zdravie ako veľmi dobré alebo dobré)

Subjektívne zhodnotenie nenaplnenej potreby
medicinskeho vyšetrenia (% podiel populácie)

Miera úmrtnosti na tuberkulózu, HIV a hepatitídu
(počet osôb na 100 000 obyvateľov)

Zdroj: Eurostat, 2018

VÝSLEDKY DOSIAHNUTÉ V NÁRODNÝCH PRIORITÁCH IMPLEMENTÁCIE AGENDY 2030

Vzdelanie pre dôstojný život

Pandémia vírusu COVID-19 priniesla bezprecedentnú príležitosť pre významné prehodnotenie obsahu a formy vzdelávania. Historicky prvá podobná skúsenosť jasne poukázala na nepripravenosť štátu zabezpečiť vzdelávanie aj inou, ako prezenčnou, formou a pedagogickí a odborní zamestnanci museli vyvinúť veľkú dávku kreativity a flexibility pri zabezpečovaní výchovno-vzdelávacieho procesu formou online výučby. Pandemická kríza poukázala aj na nepripravenosť štátu zabezpečiť vzdelávanie pre všetky deti online formou, nakoľko deti so sociálne znevýhodneného prostredia, vzhľadom na ich nedostatočný prístup k IKT, zostali mimo vzdelávacích aktivít. Negatívny trend je možné sledovať i v súvislosti s predčasným ukončovaním školskej dochádzky. Kým v roku 2013 bola miera predčasného ukončenia školskej dochádzky na úrovni 6,4 %, v roku 2019 to už bolo na úrovni 8,3 %. Uvedená hodnota významne presiahla ciele Stratégie Európa 2020, v rámci ktorej si Slovensko stanovilo do roku 2020 znížiť mieru predčasného ukončovania školskej dochádzky na 6 %. Slovensko i naďalej výrazne zaostáva za priemerom krajín EÚ v účasti na celoživotnom vzdelávaní, ktoré je kľúčové v súvislosti s prechodom na automatizáciu výroby a rekvalifikáciu existujúcich pracovných síl.

<i>Zdroj: Eurostat</i>	2015	2016	2017	2018	2019
Miera predčasne ukončenej školskej dochádzky vo veku 18 – 24 rokov	6,9 %	7,4 %	9,3 %	8,6 %	8,3 %
Zamestnanosť u absolventov vo veku 20 – 34 rokov	75,2 %	79,6 %	81,5 %	83,4 %	83,9 %
Percentuálne vyjadrenie populácie vo veku 30 – 34 rokov s ukončeným terciárnym vzdelaním	28,4 %	31,5 %	34,3 %	37,7 %	40,1 %
Účasť na celoživotnom vzdelávaní (% populácie vo veku 25 - 64 rokov)	3,1 %	2,9 %	3,4 %	4 %	3,6 %

HLAVNÉ VÝZVY

1. Zvýšiť kvalitu vzdelávania a posilniť spoločenský status učiteľa

Cieľ: zvýšiť kvalitu vzdelávania a posilniť spoločenský status učiteľa v kontexte medzinárodného porovnania, globálnych megatrendov a uplatňovania princípov znalostnej spoločnosti.

Na legislatívnej úrovni bolo prijatých viacero stratégií a zákonných úprav. Medzi najviac relevantné patrí Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania na obdobie rokov 2018-2027, ktorý Vláda SR prijala v júni 2018. Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania (ďalej ako NPRVaV), venuje osobitnú pozornosť trom prierezovým témam, ktorými sú:

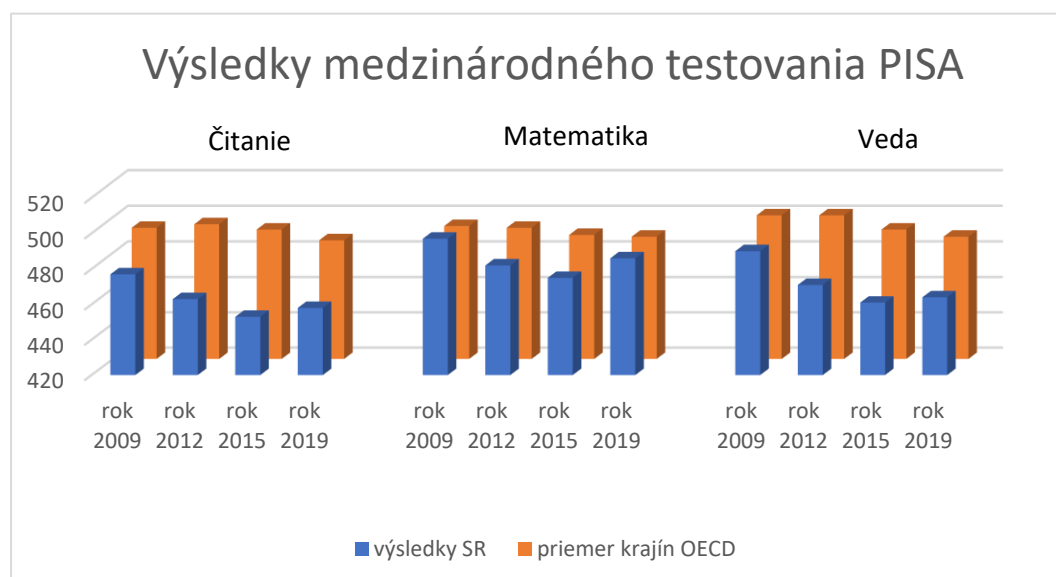
- 1) rozvoj systému ďalšieho vzdelávania v rámci celoživotného vzdelávania;
- 2) integrácia a inklúzia marginalizovaných rómskych komunít a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia,

3) prepojenie systému výchovy a vzdelávania s potrebami ekonomiky a trhu práce¹⁷.

Ako významný krok je možné hodnotiť novelu zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (tzv. školský zákon) v znení neskorších predpisov z júla 2019, ktorým sa zavádza povinná predškolská výchova pre deti vo veku od 5 rokov. V sledovanom období začal byť realizovaný i zákon č. 112/2018 Z. z. o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch (ďalej len „zákon o sociálnej ekonomike“), ktorý vstúpil do platnosti v máji 2018. Prináša nové nástroje pre lepšiu pracovnú integráciu ľudí najviac znevýhodnených na trhu práce.

Výsledky šiesteho cyklu medzinárodného testovania OECD PISA, zverejnené v decembri 2019¹⁸, v porovnaní s predchádzajúcim cyklom, naznačujú mierne zlepšenie. Štatisticky najvýznamnejšie zvýšenie bolo zaznamenané v matematickej gramotnosti, v rámci ktorej žiaci na Slovensku oproti priemeru OECD zaostávajú o tri body. V prípade čitateľskej a prírodovednej gramotnosti sa výsledky síce v porovnaní s predchádzajúcim cyklom mierne zlepšili, avšak nedosiahli úroveň výsledkov zverejnených v roku 2012 a výsledky slovenských žiakov stále významne zaostávajú za priemerom OECD.

Graf 8 Výsledky medzinárodného testovania PISA

Zdroj: OECD

V súvislosti s posilnením spoločenského statusu učiteľa, počas sledovaného obdobia, došlo ku zvýšeniu platovej tarify pedagogických a odborných zamestnancov a zvýšeniu finančného ohodnotenia učiteľov na začiatku ich kariéry. Zvýšenie bolo realizované na základe záväzkov z Kolektívnej zmluvy vyššieho stupňa na roky 2019 a 2020 pre zamestnancov odmeňovaných podľa zákona č. 553/2003 Z. z. a to s účinnosťou od 01. 01. 2019 o 10 % pre všetkých zamestnancov a od 01. 01. 2020 o 10 % pre všetkých zamestnancov. Začínajúcim zamestnancom bol zvýšený tarifný plat o 9,5% osobitnou úpravou s účinnosťou od 01. 09. 2019.

¹⁷Vid' <https://www.minedu.sk/17786-sk/narodny-program-rozvoja-vychovy-a-vzdelavania/> (videné dňa 30.3.2020)

¹⁸ (OECD) OECD (2019) PISA 2018 Results: Combined Executive Summary, Paríž, OECD

2. Posilniť princípy inkluzívnosti vo vzdelávacom systéme

Cieľ: posilniť princíp inkluzívnosti vo vzdelávacom systéme, zabezpečené rovné príležitosti pre všetkých žiakov/študentov, bez ohľadu na ich sociálny status, zdravotný stav alebo národnostnú/etnickú príslušnosť, s dôrazom na zvyšovanie príležitostí pre uplatňovanie pozitívnej sociálnej mobility.

MŠVVaŠ SR ako sprostredkovateľský orgán pre Operačný program Ľudské zdroje pre prioritnú os Vzdelávanie podporuje inkluzívne vzdelávanie cez implementáciu niekoľkých národných projektov - už od roku 2016 sa implementoval národný projekt „Škola otvorená všetkým“ a v sledovanom časovom horizonte od júla 2018 do apríla 2020 sa začali implementovať národné projekty „Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie k inklúzii a úspešnosti na trhu práce“ a „Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov“.

Cieľom národného projektu „Štandardizáciou systému poradenstva a prevencie k inklúzii a úspešnosti na trhu práce“ je vytvorenie a nastavenie štandardov systému poradenstva a prevencie a implementácia multidisciplinárneho prístupu k dieťaťu v prospech jeho úspešného ukončenia povinnej školskej dochádzky a uplatnenia sa na trhu práce. Projekt je v realizácii do mája 2023.

Cieľom národného projektu „Pomáhajúce profesie v edukácii detí a žiakov“ je zvýšenie inkluzívnosti vzdelávania financovaním pracovných miest asistentov učiteľa vrátane asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a členov inkluzívneho tímu (špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg a školský psychológ) na 311 školách (z toho 75 materských škôl, 175 základných škôl, 61 stredných odborných škôl a gymnázií). Projekt je v realizácii do novembra 2022.

Rovnako sú v implementácii dopytovo – orientované projekty z výziev na podporu inkluzívnosti v školách „V základnej škole úspešnejší“ (472 projektov) a „V základnej škole úspešnejší II.“ (113 projektov), v rámci ktorých sa financujú pracovné miesta asistentov učiteľa vrátane asistentov učiteľa pre žiakov so zdravotným znevýhodnením a členov inkluzívneho tímu (špeciálny pedagóg, sociálny pedagóg a školský psychológ).

Významným krokom, s kapacitou posilniť princíp inkluzívnosti, je novela zákona 245/2008 Z.z. o výchove a vzdelávaní (tzv. školský zákon) v znení neskorších predpisov z júla 2019, ktorým sa s účinnosťou od 1.1.2021 zavádza povinná predškolská výchova pre deti vo veku od 5 rokov. Novela uvedeného zákona reflektuje súčasnú situáciu, kedy iba každé tretie dieťa z prostredia marginalizovaných rómskych komunít (MRK) navštevuje materskú školu aspoň jeden rok. Novela podporuje i vzdelávanie v domácom prostredí a od roku 2022 ruší tzv. nulté ročníky základných škôl.

Integrácia detí a študentov so zdravotným postihnutím zostáva stále výzvou. Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením prináša rozsiahlu analýzu, ako aj návrh konkrétnych opatrení v oblasti vzdelávania detí so zdravotným znevýhodnením.¹⁹

Zainteresovanou verejnosťou bol s veľkým nadšením prijatý vznik tzv. Inklucentra (Centra inkluzívneho vzdelávania), ktoré svoju činnosť ohlásilo začiatkom roka 2020. Ide o vôbec prvé pro-inkluzívne poradenské centrum na Slovensku, ktoré ponúka odbornú podporu učiteľom, pedagogickým asistentom, ale aj rodičom detí so zdravotným znevýhodnením. Organizácia je akreditovaná MŠVVaŠ SR a je oprávnená poskytovať inovačné vzdelávanie.

3. Vytvoriť podmienky dostupnosti kvalitných pracovných príležitostí

Cieľ: vytvoriť podmienky dostupnosti kvalitných pracovných príležitostí na otvorenom trhu práce pre všetky skupiny obyvateľov.

Počas sledovaného obdobia miera evidovanej nezamestnanosti i naďalej dosahovala historické minimá a trh práce pociťoval významný nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily. Miera zamestnanosti ľudí z prostredia MRK bola v roku 2018 odhadnutá na 21%. Napriek tomu, že v porovnaní s predchádzajúcim

¹⁹ <https://www.minedu.sk/revizia-vydavkov-na-skupiny-ohrozene-chudobou-alebo-socialnym-vylucenim-2020/>

obdobím ide o významne vyššie číslo, miera zamestnanosti Rómov (21 %) stále významne zaostáva za mierou zamestnanosti väčšinovej populácie žijúcej v tých istých oblastiach, ktorá dosahuje 51 %²⁰.

V súvislosti s mladými ľuďmi v kategórii NEET bol počas sledovaného obdobia zaznamenaný pozitívny trend, ktorý je výsledkom masívnej podpory zamestnanosti mladých ľudí zo strany aktívnej politiky trhu práce²¹, ekonomického rastu a fázy ekonomického cyklu, ako i demografickým trendom, kedy počet ľudí opúšťajúcich trh práce je vyšší ako počet ľudí vstupujúcich na trh práce.

Situáciu ohľadom dostupnosti kvalitných pracovných príležitostí i naďalej komplikuje vysoká miera zadlženosti a počtu exekučných konaní v SR²². Jednotlivci v exekučnom konaní preto i naďalej uprednostňujú alternatívne riešenia pracovnoprávných vzťahov a aktivity v šedej ekonomike, vďaka čomu je miera ich zraniteľnosti na trhu práce nesmierne vysoká.

Nástroj, ktorý môže pozitívne ovplyvniť dostupnosť kvalitných pracovných príležitostí pre všetky skupiny obyvateľov, bez ohľadu na ich zdravotný stav, etnickú príslušnosť, sociálnu situáciu alebo mieru vzdelania a základných zručností, je zákon o sociálnej ekonomike. Z celkového počtu 94 registrovaných sociálnych podnikov na Slovensku (ku 31.3.2020) je 93 integračného typu, čo znamená, že svoj pozitívny sociálny vplyv naplňujú prostredníctvom zamestnávania ľudí znevýhodnených na trhu práce.

4. Zvýšiť pripravenosť pracovnej sily na potreby trhu práce a podporiť celoživotné vzdelávanie jednotlivcov.

Cieľ: prekonanie štrukturálnych nerovností medzi ponukou pracovnej sily a dopytom trhu práce, zvýšenie pripravenosti pracovnej sily na aktuálne, ako aj budúce potreby trhu práce a zabezpečenie dostatočných príležitostí pre celoživotné vzdelávanie jednotlivca.

Napriek významnému poklesu evidovanej nezamestnanosti, miera dlhodobej nezamestnanosti na Slovensku stále zostáva vysoko nad priemerom EÚ 28. Problémom zostáva i prítomnosť významných regionálnych disparít, ktoré sa prejavujú i prostredníctvom miery dlhodobej nezamestnanosti. Stále platí, že dlhodobou nezamestnanosťou sú najvýraznejšie postihnuté regióny z Banskobystrického, Prešovského a Košického kraja²³.

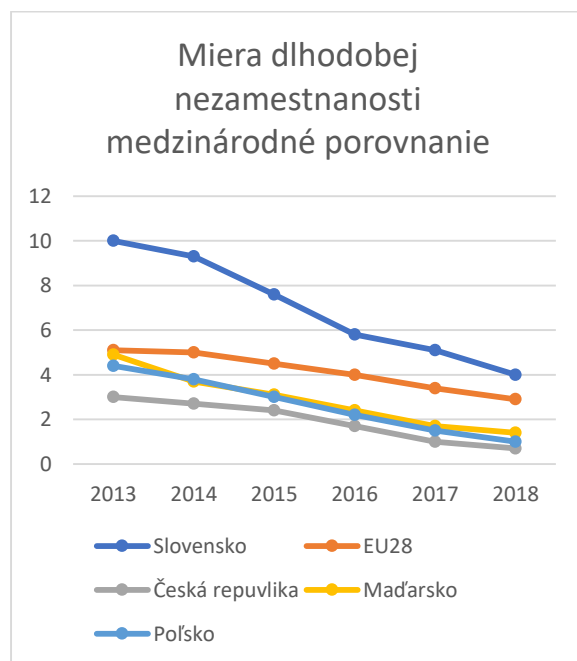
²⁰ (IFP) Inštitút finančnej politiky (2018): Komentár 18: Inklúzia Rómov je celospoločenskou témou, Bratislava, MF SR

²¹ V sledovanom období (júl 2018- apríl 2020) bolo Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny realizovaných viacero národných projektov zameraných na podporu zamestnateľnosti a zamestnanosti mladých ľudí do 29 rokov.

²² Čiastočné riešenie vedúce ku zníženiu dlhového zaťaženia priniesla novela Zákona 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov z marca 2017, ktorá zásadne zjednodušila proces tzv. osobného bankrotu. V roku 2019 bol nárok na osobný bankrot priznaný cca 16 000 osobám. Avšak pri počte 137 883 exekučných konaní začatých len v roku 2018 (z uvedeného počtu bolo v roku 2018 ukončených 27 954 konaní) je počet osobných bankrotov stále nízky a mieru dlhového zaťaženia jednotlivcov je stále možné považovať za prekážku ich vstupu na trh práce (zdroj: Správa o činnosti Slovenskej komory exekútorov a o činnosti súdnych exekútorov za rok 2018)

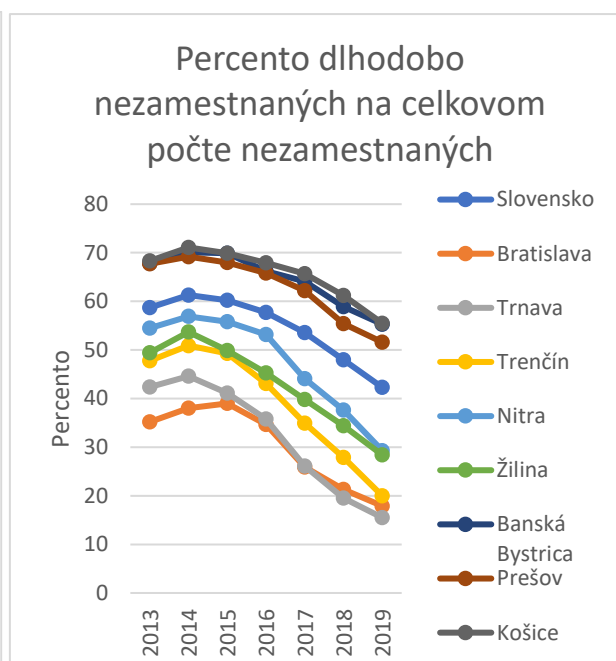
²³ Mesačná štatistika, zverejňovaná Ústredím práce, soc. vecí a rodiny SR

Graf 9 Miera dlhodobej nezamestnanosti

Zdroj: Eurostat

Graf 10 Miera dlhodobej nezamestnanosti v závislosti od regiónov SR

Zdroj: ÚPSVaR SR

Za jedno z riešení dlhodobej nezamestnanosti sa v medzinárodnom kontexte považuje funkčný systém celoživotného vzdelávania dostupný a atraktívny pre všetky skupiny obyvateľov, ako i orientácia aktívnych politík trhu práce na opatrenia podporujúce zručnosti a kompetencie uchádzačov o zamestnanie. Z pohľadu štatistiky sa miera účasti dospelých na vzdelávaní počas sledovaného obdobia významne nezmenila a Slovensko stále významne zaostáva za priemerom EÚ 28²⁴. V rámci aktívnych opatrení trhu práce sa začala venovať vyššia pozornosť programom zameraným na vzdelávanie, čo sa prejavuje zvýšeným podielom výdavkov na opatrenie vedúce ku vzdelávaniu v celkovom rozpočte na aktívne politiky trhu práce²⁵.

Rozvoj a hodnotenie základných zručností u nízko kvalifikovaných osôb je zároveň predmetom projektu BLUESS, ktorého riešiteľom je štátny inštitút odborného vzdelávania od roku 2019. Aktivita projektu sa zameriava na lepšie preskúmanie skupiny, ktorá potrebuje podporu pri zvyšovaní čitateľskej, matematickej a základnej počítačovej gramotnosti a príprave nástrojov na rozvoj a hodnotenie základných zručností. Medzi hlavné projektu BLUESS patrí otvorenie diskusie o potrebe riešenia problematiky základných zručností a gramotností na národnej úrovni, mapovanie situácie v súvislosti so základnými zručnosťami v SR (s dôrazom na nízko kvalifikované osoby), identifikácia hlavných problémov a návrhy odporúčaní pre tvorcov politík, vrátane nástrojov a metodológie na identifikáciu potrieb nízko kvalifikovaných osôb v oblasti gramotností a spôsobu ich hodnotenia.

²⁴ Podľa údajov Eurostat (trng_lfse_01) miera účasti dospelých vo veku 25-64 v roku v SR dosiahla 4% zatiaľ čo priemer EÚ28 dosahuje 11,1%

²⁵ Podľa ročných vyhodnotení APTP zverejňovaných ÚPSVaR, v roku 2018 výdavky APTP určené na aktivity súvisiace so vzdelávaním uchádzačov o zamestnanie predstavoval 10,6% celkových nákladov, oproti roku 2017, kedy to bolo 5,8%. Rovnako vzrástol počet účastníkov na programoch vzdelávania na celkovom počte účastníkov jednotlivých APTP opatrení z 10,5% v roku 2017 na 13,4% v roku 2018. Dáta za rok 2019 zatiaľ nie sú zverejnené, je však možné predpokladať pozitívny trend (zdroj: výpočet autorky).

5. Podporiť také spoločenské podmienky, aby mladí videli svoju budúcnosť na Slovensku.

Cieľ: podporiť také spoločenské podmienky, v rámci ktorých fenomén označovaný ako „odliv mozgov“ nie je zásadný.

Údaje Štatistického úradu naznačujú významnejšiu zmenu v správaní ľudí krátkodobo pracujúcich v zahraničí. Ich počet v porovnaní s rokom 2018 a 2019 klesol o 12 100 osôb, čo je 8,7 % percenta²⁶. Argumentom ich návratu sú najmä zlepšujúce sa pracovné príležitosti na Slovensku.

Za účelom vytvorenia priaznivých podmienok pre návrat odborníkov zo zahraničia na Slovensko a ich ďalšie pôsobenie, pripravilo MŠVVaŠ SR v spolupráci s administrátorom schémy CVTI SR Podpornú schému na návrat odborníkov zo zahraničia v rokoch 2015 – 2018²⁷, s dobehom do roku 2020. Cieľom schémy bolo vytvoriť dostatočne prítiažlivý stimul pre návrat odborníkov na Slovensko znížením, resp. čiastočnou kompenzáciou daných existujúcich bariér a transakčných nákladov.

Na opačnej strane, za sledované obdobie zásadne vzrástol počet zamestnancov zo zahraničia pracujúcich na Slovensku. Konkrétne, z 3 685 ľudí evidovaných ku koncu roka 2016 na 28 578 ľudí evidovaných ku koncu roka 2019, pričom najväčšou skupinou stále zostávajú občania Ukrajiny a Srbska²⁸. Význam týchto ľudí pre ekonomiku potvrdzuje fakt, že až každé tretie nanovovytvorené pracovné miesto bolo v roku 2018 obsadené zahraničným pracovníkom²⁹. Vzhľadom k nedostatku domácej pracovnej sily a neschopnosti zapojiť doposiaľ nevyužitú pracovnú silu, Slovensko sa v posledných rokoch stalo atraktívnou destináciou pre pracovníkov z tretích krajín.

V súvislosti so schopnosťou prilákať a udržať vysokokvalifikovaných a talentovaných jednotlivcov sa situácia na Slovensku nemení, podľa Global Competitiveness Index³⁰, konkurencieschopnosť krajiny v porovnaní rokov 2018 a 2019 klesla o jednu priečku, rovnako sa v medzinárodnom porovnaní nezlepšili ani výsledky slovenských vysokých škôl³¹.

²⁶ Vid' Výberové zisťovanie pracovných síl

²⁷ <https://www.vedatechnika.sk/SK/o-scheme-navraty/Documents/Navraty/Podporna-schema-na-navrat-odbornikov-zo-zahranicia.pdf>

²⁸ Vid' Mesačná štatistika: Zamestnávania cudzincov na území SR, ktorú pravidelne zverejňuje UPSVaR

²⁹ MF SR: Národný program reforiem 2019

³⁰ World Economic Forum: The Global Competitiveness Report 2019, Insight Report, WEF, Ženeva, 2019.

³¹ Podľa hodnotenia QS World University Ranking, zo slovenských univerzít sa v rebríčku umiestnili najvyššie Univerzita Komenského a Slovenská technická univerzita. V rokoch 2020 a 2019 boli obe na priechte 751-800. V roku 2018 sa však Univerzita Komenského umiestnila na priečke 701-750.

Smerovanie k znalostnej a environmentálnej udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí

Úroveň slovenskej ekonomiky v roku 2012 dosiahla 70 % úrovne EÚ 15 a odvtedy zotrúva na tejto úrovni. Podobným tempom rastie ekonomika SR i EÚ 15. Mzdová kvóta v roku 2018 vzrástla na úroveň 0,41 (EÚ 15 = 0,48), čo prispieva k rastu pridanej hodnoty. Rast nákladov práce vedie k racionalizácii využívania pracovných síl a tak k rastu produktivity. Rast mzdovej hladiny podporuje proces reštrukturalizácie, automatizácie a digitalizácie. Slovenská ekonomika patrí medzi ekonomiky s vyššou váhou priemyslu (SR=26,2 %, priemer EÚ 28=19,5 %, 2018) a nižšou váhou služieb v porovnaní s hospodársky najvyspelejšími krajinami EÚ 28. Tri exportne najsilnejšie priemyselné odvetvia - výroba automobilov, elektrotechniky a strojov - sú z väčšej časti založené na montáži a nie výrobe. Hrubá pridaná hodnota vzrástla o 6,2 % (2018/2017). Spracovateľský priemysel v rokoch 2016 aj 2017 generoval takmer polovicu celkového rastu pridanej hodnoty, v roku 2018 sa jeho podiel znížil na 26,4 %³²

Zdroj: Eurostat	2015	2016	2017	2018	2019
Podiel obnoviteľnej energie na celkovej hrubej spotrebe	12,9 %	12 %	11,5 %	11,9 %	x
HDP na obyvateľa v €	14 270	14 550	14 970	15 540	15 890
Celková miera zamestnanosti	67,7 %	69,8 %	71,1 %	72,4 %	73,4 %
Miera dlhodobej nezamestnanosti	7,6 %	5,8 %	5,1 %	4 %	3,4 %
Zamestnanosť vo vede a výskume	0,7 %	0,7 %	0,70 %	0,8 %	x
Podiel celkových výdavkov na výskum a vývoj na HDP	1,2 %	0,8 %	0,9 %	0,8 %	x
Použitie recyklovaných materiálov	5 %	4,9 %	5,1 %		x
Podiel importovanej energie na celkovej spotrebe	60,1 %	60,6 %	63,9 %	63,7 %	x

HLAVNÉ VÝZVY

- Vybudovať hospodárstvo s vyššou pridanou hodnotou cez podporu domáceho výskumu, vývoja a inovácií pri udržateľnom využívaní domácich zdrojov.**

Cieľ: zabezpečiť prechod na intenzívne zdroje ekonomického rozvoja - domáci výskum, vývoj a inovácie, reštrukturalizovať hospodárstvo smerom k vyššej pridanej hodnote a k udržateľnému využívaniu domácich zdrojov, posilniť ekonomickú sebestačnosť regiónov a rozvoj regiónov podporujúci napĺňanie potrieb ich obyvateľov.

Financovanie výskumu a vývoja je založené na verejných financiách (štátny rozpočet a zdroje EÚ), čím vyvstáva otázka udržateľnosti takéhoto spôsobu financovania³³. Podiel výdavkov firiem na výskum a vývoj na HDP v SR patrí k najnižším v EÚ. Firmy uprednostňujú dovoz technológií a inovácií pred domácimi riešeniami. V rámci podpory podnikového výskumu a vývoja sa zvýšila suma odpočítateľných výdavkov na výskum a vývoj. V roku 2018 sa zvyšovala suma odpočtu výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj z 25 % na 100 %, v roku 2019 na 150 % a v roku 2020 na 200 %. Okrem toho, ak daňovník vykázal daňovú stratu alebo základ dane po znížení daňovej straty nižší ako odpočet výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj, od roku 2020 došlo k predĺženiu doby na uplatnenie odpočtu zo 4 na 5 najbližších zdaňovacích období po jeho vzniku.

³² Vysoká pridaná hodnota nie je daná len príslušnosťou podniku k ekonomickému odvetviu. V prípade dcérskych firiem nadnárodných spoločností je určujúce ich postavenie v hodnotovom reťazci v oblasti výroby (resp. montáže) a podiel predvýrobných a povýrobných činností (s ktorými je spojená vysoká pridaná hodnota) je nízky v porovnaní s firmami v hospodársky vyspelých krajinách.

³³ Country Report Slovakia 2020. Brussels, 26.2.2020, SWD(2020) 524 final.

https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2020-european_semester_country-report-slovakia_en.pdf

V roku 2018 si uplatnilo odpočet výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj 250 podnikateľov, u ktorých celkovo z tohto dôvodu došlo k zníženiu dane z príjmov o 25 mil. eur. Cez odpočet bola teda podporená tretina podnikových výdavkov na výskum a vývoj. So zvýšením odpočtu výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj na 150 % je predbežne odhadované zníženie dane z príjmov za rok 2019 u všetkých daňovníkov spolu, ktorí si odpočet uplatnia, v celkovej výške 45 mil. eur. Väčšina odhadovaného nárastu je daná zmenou percentuálnej výšky odpočtu výdavkov (nákladov) na výskum a vývoj. Transparentnosť tohto procesu je predpokladom minimalizácie zneužívania tejto formy podpory domácich inovácií.

Domáce zdroje rastu predstavujú domáce investície, ľudský kapitál, inovácie, pôda, suroviny, krajina. Podiel slovenských potravín v obchodoch je nízky, pohybuje sa na úrovni 40 %³⁴. Úzke miesta sú na strane ponuky (kvantita, kvalita, pridané služby) i dopytu (ponuka v obchode, zákazníci). Podiel domácich výrobkov v ponuke obchodných firiem sa môže zvýšiť aj cieľovou obchodnou politikou týchto firiem³⁵. Potenciál je v zlepšení spolupráce medzi výrobcami, spracovateľmi a predajcami lokálnej produkcie. Podpora z verejných zdrojov v oblasti potravinárstva je limitovaná cieľom na tie potraviny, ktoré nie sú zdraviu škodlivé.

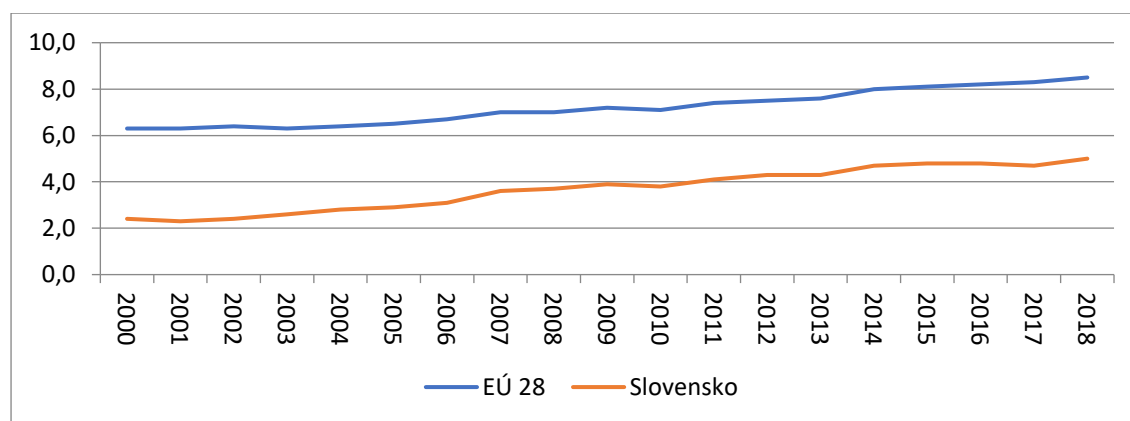
2. Dosiahnuť environmentálne a sociálne udržateľnú výrobu a spotrebu, smerovať k obehovému hospodárstvu.

Cieľ: smerovať k environmentálne a sociálne udržateľnej výrobe a spotrebe, k obehovej ekonomike, za znížovania dotácií do problematických odvetví a internalizácie externých sociálnych a environmentálnych nákladov.

Konkurencieschopnosť je ovplyvňovaná efektívnosťou, znížením spotreby vstupov a minimalizovaním odpadov. Sektory hospodárstva negatívne ovplyvňujú jednotlivé zložky životného prostredia najmä emisiami znečisťujúcich látok do ovzdušia, vody, pôdy a horninového prostredia, produkciou odpadov, záberom pôdy, fragmentáciou ekosystémov v krajine, vplyvom na zdravie, hlukom a pod.³⁶ Narušené prostredie z hľadiska environmentálnej kvality vykazuje územie s podielom 11,0 %³⁷.

Fakt, že slovenská ekonomika patrí k najviac energeticky náročným ekonomikám v EÚ nie je spôsobený nízkou energetickou efektívnosťou ale skladbou priemyslu. Energetická produktivita sa síce postupne zvyšuje, ale je 1,7 krát nižšia v porovnaní s EÚ 28 (graf 11).

Graf 11 Energetická produktivita v SR a EÚ 28 v období 2000 až 2018 (výstup v eur pripadajúci na kilogram olejového ekvivalentu KGOE)

Zdroj: Eurostat, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_30/default/line?lang=en

³⁴ Monitoring MPRV SR a SPPK.

³⁵ Rozhodujúca je váha obchodných reťazcov, lebo ich podiel na tržbách za potraviny je 86 %.

³⁶ Enviroportal: Vplyvy na ŽP. <https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/vplyvy-na-zp>

³⁷ Lieskovská, Z., Lényiová, P. a kol. (2019): Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2018 (Rozšírené hodnotenie kvality a starostlivosti). MŽP SR a SAŽP.

Množstvom vyprodukovaných odpadov v prepočte na obyvateľa je SR pod priemerom krajín EÚ, avšak pretrvávajú nepriaznivý stav v nakladaní s ním, lebo je vysoký podiel skládkovania a nízky podiel recyklácie.³⁸ Miera využívania recyklovateľných materiálov v roku 2016 dosiahla 4,9 % (11,7 % v EÚ). V prípade firiem sú ukazovatele investovania a zamestnanosti zamerané len na odvetvia z oblasti recyklácie, nie sú podchytené všetky odvetvia, ktorých firmy uplatňujú princípy obehového hospodárstva. Miera recyklácie komunálnych odpadov v roku 2018 bola 36,3 % (47,0 % v EÚ). Miera recyklácie plastových obalov v roku 2017 bola 65,7 % (67,5 % v EÚ28). Miera zhodnocovania stavebných a demolačných odpadov v roku 2016 bola 54,0 % (89,0 % v EÚ28). Tou lepšou stránkou je skutočnosť, že na Slovensku vytvárame menej komunálnych odpadov - množstvo vzniknutých komunálnych odpadov prepočítaných na obyvateľa v roku 2018 dosiahlo 414 kg (492 kg v EÚ28).

Zelené inovácie budú stimulované zvýšením podielu zeleného verejného obstarávania. Slovenská republika sa v dokumente „Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030“ (ďalej ako „Envirostratégia 2030“)³⁹ zaviazala zabezpečiť zeleným verejným obstarávaním do roku 2030 aspoň 70 % z celkovej hodnoty verejného obstarávania. Program predchádzania vzniku odpadu SR na roky 2019 – 2025 definuje opatrenie O.5., podľa ktorého ministerstvá a im podriadené organizácie, ako aj ostatné ústredné orgány štátnej správy budú dôsledne uplatňovať princípy zeleného verejného obstarávania v súlade s aktuálnym Národným akčným plánom pre zelené verejné obstarávanie. Postupne bude zavedené povinné zelené verejné obstarávanie pre samosprávne kraje a mestá a elektronické zelené obstarávanie.⁴⁰

Úroveň uplatňovania zeleného verejného obstarávania (GPP) býva vyhodnotená v Informácii o implementácii Národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie⁴¹. V roku 2018 podiel GPP z celkového verejného obstarávania vo väzbe na počet zákaziek, uzatvorených zmlúv, objednávok a nákupov bol na úrovni 7,6 % (v prípade samospráv len 3,0 %). Podiel GPP z celkového verejného obstarávania vo väzbe na finančnú hodnotu dosiahol len 3,8 % (v prípade samospráv však 21,7 %). V štruktúre prevažuje dodanie tovaru. Služby a stavebné práce sú zastúpené minimálne. Na základe doterajších skúseností predpokladáme, že strategický cieľ stanovený v Národnom akčnom pláne pre zelené verejné obstarávanie v SR na roky 2016 – 2020 – 50 % podiel zelených zákaziek na všetkých zákazkách realizovaných vo verejnom obstarávaní sa nepodarí splniť.

Pri zmenách štruktúry priemyslu v SR bude mať Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021 – 2030 a Stratégia hospodárskej politiky SR do roku 2030 na zreteli predovšetkým energetickú efektívnosť a ekologickosť výroby priemyslu SR v porovnaní s priemyslom vo svete. V rokoch 2019 a 2020 boli prijaté viaceré dokumenty na národnej aj európskej úrovni s ambíciou pokročiť v environmentálnej udržateľnosti výroby a spotreby:

EÚ stratégie:

- Opatrenia vyplývajúce z Európskej zelenej dohody⁴², ako napríklad aplikácia pripravovaného európskeho Klimatického predpisu, ktorým sa legislatívne zakotví cieľ klimatickej neutrality Akčný plán pre obehové hospodárstvo. Toto oznámenie bolo zverejnené 11. marca 2020.
- Stratégia „Z farmy na stôl“
- Nová priemyselná stratégia EÚ
- Stratégia EÚ v oblasti biodiverzity do roku 2030
- Stratégia EÚ pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu.

³⁸ Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2018 (2019).

³⁹ MŽP SR (2019): Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030 (Envirostratégia 2030). Uznesenie vlády SR č. 87/2019 schválené 27. 2. 2019.

⁴⁰ Informácia o implementácii Národného akčného plánu pre zelené verejné obstarávanie v Slovenskej republike na roky 2016 – 2020 za rok 2018. UV-16935/2019. <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23996/1>

⁴¹ Pomocou dotazníkového prieskumu bolo v roku 2018 oslovených 1529 organizácií samosprávy a ústrednej štátnej správy. Návrhnosť vyplnených dotazníkov dosiahla 30 %.

<https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23996/1>

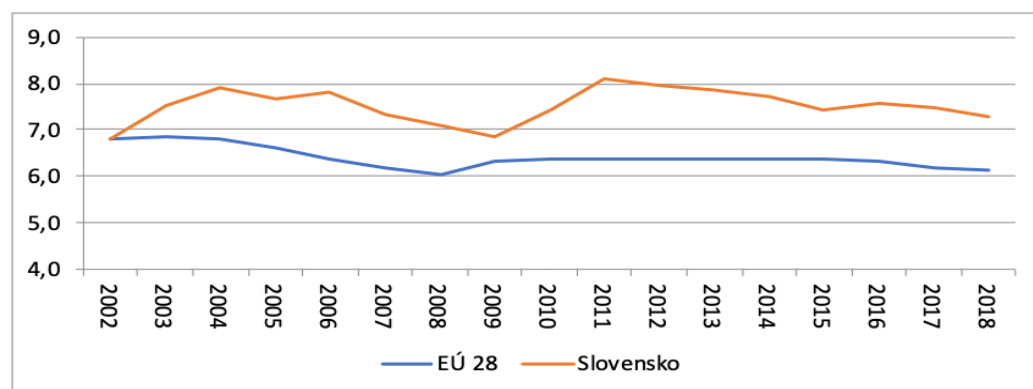
⁴² Opatrenia, resp. stratégie vyplývajúce z EZD budú príslušné rezorty rozpracovávať na národnú úroveň.

Národné stratégie:

- Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030 s výhľadom do roku 2050 – prijatá uznesením vlády SR č. 104 zo dňa 5. marca 2020
- Národný akčný plán pre zelené verejné obstarávanie, predpokladaný termín predloženia do vlády je koniec roku 2020
- Zvyšovanie energetickej hospodárnosti budov
- Stratégia lesného hospodárstva
- Akčný plán nulového znečistenia
- Aktualizácia surovinovej politiky

Environmentálnu udržateľnosť ekonomických aktivít ovplyvňuje daňový systém. Podiel daňových príjmov s environmentálnym aspektom na celkových daniach v SR sa od roku 2002 pohybuje v intervale 7 až 8 %. V porovnaní s EÚ 28 je tento podiel SR vyšší (graf 12). Podiel daní s environmentálnym aspektom na HDP v roku 2018 dosiahol 2,5 %, čím sa Slovensko zaraďuje medzi krajiny EÚ s priemerným podielom daní s environmentálnym aspektom na HDP (Eurostat, 2019). Preto je otázkou, aký druh stimulácie a regulácie bude potrebný pri ovplyvňovaní smerovania k environmentálne udržateľnej výrobe a spotrebe, keď existujúci stav nie je priaznivý pri súčasnom nastavení daní a poplatkov.

Graf 12 Podiel daňových príjmov s environmentálnym aspektom na celkových daniach v SR a EÚ 28 v období 2002 až 2018 (v %)

Zdroj: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/t2020_rt320/default/line?lang=en

Na environmentálne výzvy, ktorým čelí Slovensko, reaguje Envirostratégia 2030 a novo prijaté legislatívne a strategické dokumenty. Základnou víziou je dosiahnuť lepšiu kvalitu životného prostredia a udržateľné obehové hospodárstvo, založené na dôslednej ochrane zložiek životného prostredia a využívajúce čo najmenej neobnoviteľných prírodných zdrojov a nebezpečných látok, ktoré budú viesť k zlepšeniu zdravia obyvateľstva. Pomocou predchádzania a prispôsobenia sa zmene klímy budú jej následky na Slovensku miernejšie. Cieľom v ochrane ovzdušia je razantné zníženie množstva emisií, oproti roku 2005 – SO₂ o 82 %, NO_x o 50 %, NMVOC o 32 %, NH₃ o 30 % a PM_{2,5} o 49 %, aby sa tým dosiahlo podstatné zníženie negatívnych vplyvov znečistenia ovzdušia na zdravie ľudí a stabilitu ekosystémov. Zelená fiškálna reforma presunie ťarchu zdanenia smerom k environmentálnym daniam v súlade s princípom znečisťovateľ platí. Miera recyklácie komunálneho odpadu vrátane jeho prípravy na opätovné použitie, sa má zvýšiť na 60 % do roku 2030, a do roku 2035 sa má znížiť miera jeho skládkovania najmenej na 10 %.⁴³ Plánovaná energetická náročnosť priemyslu by sa mala priblížiť priemeru EÚ.

⁴³ Po transpozícii smernice o odpadoch má aktuálne znenie Zákona č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v prílohe č. 3 (ciele a záväzné limity odpadového hospodárstva) v bode V. (Cieľ odpadového hospodárstva v oblasti komunálnych odpadov) nasledovný text: „Cieľom odpadového hospodárstva v oblasti komunálnych odpadov je zvýšiť prípravu na opätovné použitie a recykláciu komunálneho odpadu do roku 2025 najmenej na 55 %, do roku 2030 najmenej na 60 % a do roku 2035 najmenej na 65 % podľa hmotnosti komunálneho odpadu vzniknutého v predchádzajúcom kalendárnom roku.“ „Cieľom odpadového hospodárstva v oblasti komunálnych odpadov je do roku 2035 znížiť množstvo komunálneho odpadu zneškodneného skládkovaním najmenej na 10 % z celkového množstva vzniknutého komunálneho odpadu.“

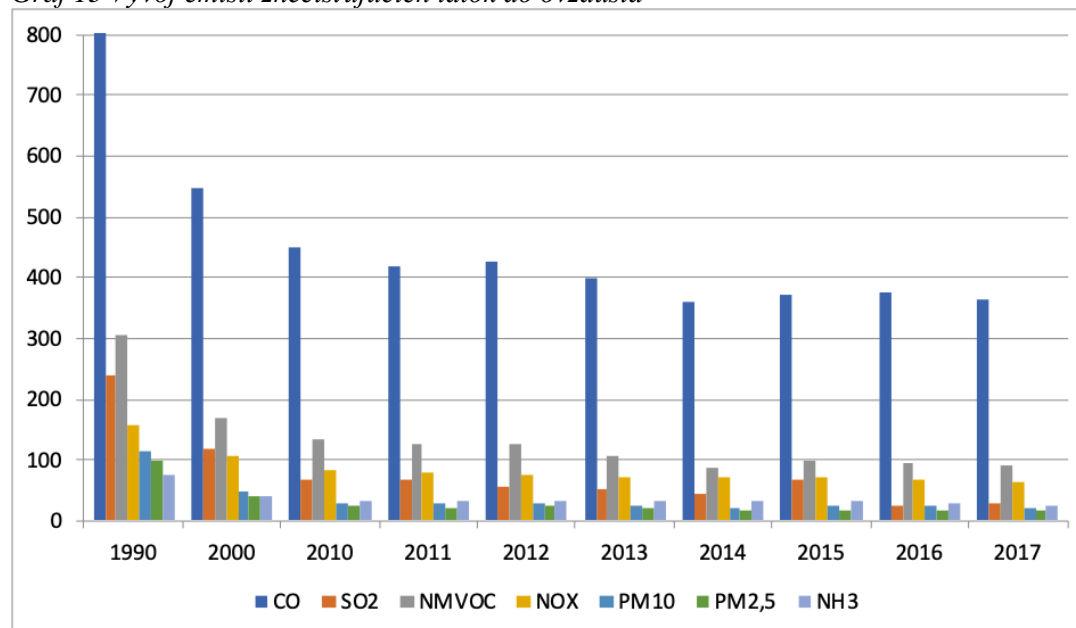
Environmentálne udržateľné správanie firiem je podmienené ich kultúrou a nákladovými kritériami. Z pohľadu regulácie a stimulácie existujú právne úpravy, ako je zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (EIA a SEA), zákon č. 302/2019 Z. z. o zálohovaní jednorazových obalov na nápoje a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 74/2020 Z. z. a zákon č. 469/2002 Z. z. o environmentálnom označovaní produktov v znení neskorších predpisov (Eco-labelling), ktoré environmentálne udržateľné správanie firiem už dnes vyžadujú.

3. Vybudovať udržateľnú energetiku a dopravu.

Cieľ: vybudovať infraštruktúru udržateľnej energetiky a dopravy, rozvoj nízko-uhlíkového energetického hospodárstva postaveného na princípoch udržateľnej energetiky a rozvoj nízko-emisného dopravného a logistického systému, posilňujúceho ekonomickú sebestačnosť regiónov.

Pretrvávajúca vysoká energetická náročnosť hospodárstva. Podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie je nízky. Podiel cestnej dopravy na výkonoch osobnej a nákladnej dopravy je vysoký. Podiel individuálnej prepravy osôb je vysoký, vytvára tlak na výstavbu ciest a parkovísk. Podiel emisií z dopravy sa zvyšuje, najvýznamnejší podiel má na emisiách znečisťujúcich látok NO_x (približne 46 %).⁴⁴ Sektor energetiky je najväčším producentom emisií skleníkových plynov, jeho podiel na celkových emisiách vyprodukovaných v SR je 50,3 %. Vysoká energetická náročnosť ekonomiky vytvára vysoký dopyt po energii. Obmedzovanie výroby, zánik viacerých firiem s výrazným vplyvom na životné prostredie a investície do technológií s nižším vplyvom na životné prostredie prispeli k výraznému zníženiu ekologickej záťaže v období 1990 až 2000, od roku 2014 sa zachováva rovnaký stav (graf 13).

Graf 13 Vývoj emisií znečisťujúcich látok do ovzdušia

Zdroj: enviroportal.sk, <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=141>. Poznámka: údaj CO v r. 1990 dosiahol emisie CO na úrovni 1 133,7 kt. Vysvetlivky: NMVOC - nemetánové prchavé organické látky (non-methane volatile organic compounds), NO_x – oxidy dusíka, PM10 – tuhé častice menšie ako 10 µm, PM2,5 – tuhé častice menšie ako 2,5 µm, NH - amoniak.

Podiel bezuhlíkovej výroby elektriny je na úrovni 80 %. Podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej spotrebe energie sa dlhodobo pohybuje na úrovni 12 %⁴⁵. Najvyšší podiel v sektore výroba elektrickej energie má vodná energia, a v sektore výroba tepla má biomasa.

⁴⁴ Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2018 (2019).

⁴⁵ Podiel energie z obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej spotrebe energie <https://www.enviroportal.sk/indicator/detail?id=1763>

V záujme znižovania energetickej náročnosti a zvýšenia energetickej efektívnosti bude realizovaný Integrovaný národný energetický a klimatický plán na roky 2021 -2030. V roku 2018 boli schválené novelizácie dvoch významných legislatív sektore energetiky - zákon o energetike a zákon o obnoviteľných zdrojoch energie a vysokoúčinnej kombinovanej výrobe.

Stratégia rozvoja elektromobility iniciuje systematickú podporu a rozvoj elektromobility. Akčný plán rozvoja elektromobility (február 2019) sa zameriava na oblasť podpory a riešenia súvisiacich problémov. Téma elektromobility sa zahŕňa do všetkých relevantných stratégií a politík štátu. Na podporu využívania alternatívnych palív v doprave je orientovaná dotácia na nákup elektromobilu alebo plug-in (výzva december 2019 – celkový objem 5 mil. eur).

Pre rozvoj elektromobility sa musí dobudovať sieť nabíjajúcich staníc. MH SR vypísalo výzvu na dotáciu na budovanie nabíjajúcich staníc pre obce, samosprávy a nimi zriadené organizácie (od 1. 7. do 1. 10. 2019). Ohlásené sú investície do batériového priemyslu. MH SR poskytlo podporu pre investíciu zameranú na výrobu batérií. Najvýznamnejší podiel na znižovaní emisií skleníkových plynov v doprave majú biopalivá. Na dosiahnutí environmentálnych cieľov v roku 2030 (podiel OZE a zníženie GHG) sa budú podieľať najviac biopalivá, CNG, LNG a ich alternatívy vyrobené z obnoviteľných zdrojov a elektromobilita.

Novelizácia zákona č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov umožnila zavedenie novej odpisovej skupiny pre elektromobily a plug-in hybridy s dobou odpisovania 2 roky. Plánovaná novelizáciou zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) má priniesť zjednodušenie administratívneho procesu pri výstavbe nabíjacej infraštruktúry a zavedenie povinnosti budovať nabíjaciu infraštruktúru pri výstavbe nových parkovacích miest.

Obmedzenia individuálnej dopravy sa zatiaľ neprijímajú⁴⁶, ale podporovaná je udržateľná doprava (zákon č. 151/2019 Z. z. o poskytovaní dotácií na podporu rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky). Uskutočnila sa výzva na dotáciu na rozvoj cyklodopravy a cykloturistiky (september 2019 – 13 mil. eur). Podporou pre zdieľanú ekonomiku je právna úprava poskytovania služieb prepravy osôb prostredníctvom digitálnych platforiem - zákon č. 9/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 56/2012 Z. z. o cestnej doprave.

4. Adaptovať poľnohospodárstvo a lesníctvo na zmenu klímy.

Cieľ: adaptovať konkurencieschopné poľnohospodárstvo a lesníctvo na zmenu klímy, s minimalizáciou negatívnych dopadov na zdravie, životné prostredie a biodiverzitu.

Cieľom je dospieť k environmentálne udržateľnej primárnej produkcii a spracovaniu. Kontaminácia pôdy je viazaná na oblasti priemyselnej činnosti a na oblasti vplyvu tzv. geochemických anomálií – horské a podhorské oblasti. Potencionálnou vodnou eróziou bolo v roku 2017 pri reálnom zohľadnení ochranného vplyvu aktuálneho vegetačného pokryvu a spôsobu obhospodarovania pôdy ohrozených 38,5 % z celkovej výmery poľnohospodárskej pôdy, čo predstavuje 751 333 ha prevažne ornej pôdy. Na týchto plochách je potrebné realizovať protierózne opatrenia. Eliminácia poľnohospodárskych postupov vedúcich k fragmentácii biotopov a strate biodiverzity je prioritou pre zdravé agroekosystémy a ekologickú stabilitu krajiny. Poľnohospodárstvo sa podieľa 6 % na emisiách všetkých skleníkových plynov a je najväčším producentom emisií amoniaku.⁴⁷

Intenzifikácia poľnohospodárstva a využívanie hnojív má zásadný vplyv na životné prostredie. Látky, ktoré sa hnojivami dostávajú do pôdy, z nej unikajú a majú negatívny vplyv na kvalitu vody a ovzdušia. Z poľnohospodárskej pôdy dlhodobo uniká viac ako odporúčaná miera dusíka. Vplyv na životné prostredie má aj nesprávna aplikácia hnojív, t. j. ich zapracovanie do pôdy. Ak hnojivá nie sú okamžite po aplikácii zapracované pod povrch pôdy, môže prichádzať k únikom do zložiek životného prostredia.

⁴⁶ Obmedzenia sú dané stavom dopravnej infraštruktúry.

⁴⁷ Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2018 (2019).

Pôda dokáže prijať približne 55 - 60 % dusíka. Oproti roku 1990 na Slovensku hodnota unikajúceho dusíka do ovzdušia (v podobe oxidu dusného) klesla viac ako o polovicu.⁴⁸

Výmerou lesov patrí Slovensko medzi krajiny s najvyššou lesnatosťou v EÚ. Lesnatosť v roku 2018 bola 41,2 %. Väčšinu lesov tvoria lesy hospodárske (72,1 %). Veková štruktúra lesov sa od normálnej (optimálnej) štruktúry značne líši, keď prevládajú lesy s vekom nad 70 rokov, z ktorých väčšina dosiahla vek, v ktorom je vhodné začať s ich obnovou. Naopak, podiel mladých lesných porastov s vekom 20 až 70 rokov je pod úrovňou normálneho zastúpenia. Z celkových zásob dreva sa 51,4 % nachádza v lesoch obhospodarovaných štátnymi organizáciami. Chránené územia, vrátane území európskeho významu a chránených vtáčích území, sa nachádzajú na 60 % lesných pozemkov vrátane hospodárskych lesov.

Intenzívna ťažba dreva sa vykonáva aj na tzv. „bielych plochách“, pričom neexistuje evidencia celkového objemu dreva získaného z týchto pozemkov. To spôsobuje neprehľadnosť celkových tokov dreva, najmä v objeme ťažby a dodávok dreva vrátane jeho exportu a energetického využitia. Výrub drevín rastúcich mimo lesných pozemkov je upravený právnou úpravou ochrany prírody a krajiny. V roku 2018 bol prijatý zákon o dreve č. 113/2018 Z. z. s cieľom implementácie nariadení EÚ o legálnosti dreva. Účelom tohto zákona je zabrániť vstupu nelegálne vyťaženého dreva na trh.

V roku 2018 sa vyviezlo 2,1 mil. m³ surového dreva; za ostatných 10 rokov je to druhý najnižší objem. Chýbajú spracovateľské kapacity na najkvalitnejšie sortimenty ihličnatej a listnatej guľatiny.⁴⁹ Na základe vyhlášky o poskytovaní dotácie v lesnom hospodárstve na plnenie mimoprodukčných funkcií lesov (2017) boli obhospodarovateľom lesa poskytnuté dotácie ako odmena za plnenie mimoprodukčných funkcií lesov a prírode blízkeho obhospodarovania lesov (v roku 2018 vo výške 2,3 mil. eur pre 127 príjemcov a v roku 2019 vo výške 2,5 mil. eur pre 111 príjemcov).

5. Zabezpečiť fiškálnu udržateľnosť demografických zmien.

Cieľ: zabezpečiť fiškálnu udržateľnosť demografických zmien, generovať verejné príjmy na udržanie sociálnych služieb štátu pri starnutí populácie a na stimuláciu smerovania ekonomiky.

V záujme zvyšovania účinnosti výberu daní, zamedzenia zneužívania daňového systému a potieranie šedej a čiernej ekonomiky Vláda SR prijala Koncepciu SR v boji proti daňovým podvodom na dani z pridanej hodnoty (2011) a následne Akčné plány⁵⁰. Daňové medzery predstavujú odhad objemu daňových príjmov, o ktoré verejná správa prichádza v dôsledku legálnych i nelegálnych aktivít. Odhad medzery na dani z pridanej hodnoty (DPH) dosiahol v prípade nezaplatenej DPH 28,3 % (2016) z potenciálnej DPH v SR, nominálne 2,2 mld. eur, čo predstavuje 2,7 % HDP. Odhad na rok 2017 je 26,3 %⁵¹. V porovnaní s rokom 2012, kedy medzera na DPH dosiahla svoj vrchol, sa ju podarilo znížiť o viac ako štvrtinu.

Na rastúcu úspešnosť výberu dane majú výrazný vplyv opatrenia prijaté na boj proti daňovým únikom. V roku 2012 bol prijatý trojfázový akčný plán na zamedzenie podvodného správania sa subjektov a na zlepšenie výberu DPH. Ďalšími legislatívnymi opatreniami sú kontrolný výkaz a samozdanenie v stavebníctve. Medzera na dani z príjmu právnických osôb⁵² významne poklesla po roku 2014, ale odhady sú menej spoľahlivé z dôvodu obmedzení na strane dát. Legislatívnymi opatreniami bolo

⁴⁸ Haluš, M., Dráb, J. (2017): Tri výzvy životného prostredia na Slovensku. Inštitút environmentálnej politiky MŽP SR.

⁴⁹ Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – Zelená správa. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a Národné lesnícke centrum. Bratislava 2019.

⁵⁰ NKÚ pri kontrole zistil, že Finančné riaditeľstvo SR za rok 2014 odpočet nepredložilo a za roky 2015 a 2016 odpočet stavu plnenia opatrení nevypracovalo. (NKÚ SR (2017): Záverečná správa. Účinnosť opatrení politiky boja s podvodmi na DPH. december 2017)

⁵¹ Odhad medzery na spotrebnej dani z minerálnych olejov je v intervale 13,7 % až 16,8 % z potenciálneho výnosu na tejto dani (2017). To zodpovedá ušlému daňovému príjmu v intervale 194 až 246 mil. eur. Najrizikovejšou skupinou sú nákladné vozidlá s naftovými motormi.

⁵² Medzera na dani z príjmu právnických osôb predstavuje rozdiel medzi potenciálnou daňou z aktivít korporátneho sektora podliehajúcich tejto dani a skutočne odvedenou daňou podľa aktuálne platnej legislatívy. Odhaduje sa pre sektor nefinančných korporácií.

zavedenie daňovej licencie a Registra účtovných závierok.⁵³ Medializované daňové podvody poukazujú na zlyhanie v systéme verejných financií a v systéme súdnictva⁵⁴.

Výdavky vyplývajúce zo starnutia populácie projektuje Pracovná skupina pre starnutie (Ageing Working Group - AWG)⁵⁵. Tieto projekcie sa venujú trom oblastiam: dôchodky, zdravotníctvo a dlhodobá starostlivosť. Demografické projekcie ukazujú rýchle starnutie populácie, ale odhad tempa starnutia sa znížil oproti predošlým odhadom. Verejné výdavky citlivé na starnutie populácie v roku 2016 tvorili 18,9 % HDP a boli ôsme najnižšie v EÚ. Modelový odhad predpokladal, že výdavky na dôchodky budú klesať z 8,6 % HDP v roku 2016 na 7,6 % HDP v roku 2034 a to najmä vďaka dôchodkovej reforme z roku 2012.⁵⁶ Podľa „Country Fiche on 2018 pension projections of the Slovak Republic 2020 Update“ (MF SR, január 2020) sú výdavky na dôchodky projektované na úrovni 9,9% HDP v roku 2040, pričom by mali kulminovať na úrovni 13,9% v roku 2060.⁵⁷ Plánované zvyšovanie dôchodkov a pokles ekonomiky v roku 2020 v dôsledku globálnej pandémie spôsobia prehodnotenie predpokladov a výsledkov týchto odhadov. Pripravovaný Národný program aktívneho starnutia na roky 2021 - 2030 má za cieľ vytvoriť programový rámec pre realizáciu opatrení zameraných na podporu politiky aktívneho starnutia ako verejného záujmu v národných podmienkach pre dekádu 2021 - 2030.

Implementácia opatrení z Revízií výdavkov zlepšuje efektívnosť výdavkov verejného zdravotného poistenia. Najväčšie úspory sa dosiahli znižovaním nadspotreby liekov⁵⁸, referencovaním cien zdravotníckeho materiálu a pomôcok (tabuľka 1). Zlepšili sa revízne činnosti Všeobecnej zdravotnej poisťovne. Nastavený systém financovania stále generuje zadlženosť nemocníc.⁵⁹ Úspory vznikajú vďaka centrálnemu obstarávaniu zdravotníckej techniky. Posilňuje sa prevencia nádorových ochorení spustením skríningových programov zameraných na ich včasné odhalenie, čo následne znižuje náklady na zdravotnú starostlivosť.

⁵³ Výškrabka, M., Antalíková, J. (2018): Daňový report Slovenskej republiky 2018. Ekonomická analýza 50, október 2018, Inštitút finančnej politiky MF SR.

⁵⁴ S ohľadom na krízu v súdnictve a vôľu ju riešiť po parlamentných voľbách v roku 2020 predpokladáme, že priestor pre šedú ekonomiku sa výraznejšie zníži.

⁵⁵ AWG vydáva správy o starnutí populácie, v ktorých modeluje výdavky na penzie, zdravotníctvo, školstvo, dlhodobú starostlivosť a dávky v nezamestnanosti do roku 2070.

⁵⁶ Fodor, J., Rizman, T., Šrámková, L. (2018): Šedivíme pomalšie. Správa Európskej komisie o starnutí populácie. Komentár 2018/11, 30. 5. 2018, MF SR.

⁵⁷ Country Fiche on 2018 pension projections of the Slovak Republic 2020 Update (MF SR, január 2020), https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/update_of_the_country_fiche_on_public_pensions_for_the_ageing_report_2018_-_slovakia.pdf

⁵⁸ Novelizácia zákona o liekoch z konca roka 2018 umožnila úspory vo výdavkoch. Nové nákladné lieky už nevstupujú do kategorizácie v nekontrolovanej miere. Avšak pravidlá pre preplácanie liekov na výnimky zavedené neboli a výdavky na tieto lieky rastú. Neboli zavedené limity zo strany zdravotných poisťovní pre ambulantných poskytovateľov laboratórnych vyšetrení. Problémom zostávajú drahé lieky, ktoré boli kategorizované v minulosti a sú naďalej uhrádzané zo všeobecného zdravotného poistenia, bez ohľadu na ich nákladovú efektívnosť.

⁵⁹ Negatívnu bilanciu pri financovaní v sektore zdravotníctva ovplyvňuje nárast výdavkov univerzitných a fakultných nemocníc. V roku 2018 začal päťročný proces približovania individuálnych sadzieb jednotlivých nemocníc. V roku 2019 vláda schválila návrh reformy ústavnej zdravotnej starostlivosti (stratifikácie siete nemocníc), avšak parlament ho neschválil.

Tabuľka 1 Úsporné opatrenia MZ SR a ich plnenie (v mil. eur.), zdroj: IJ, MZ SR, dáta ZP

zdroj: Implementačná jednotka MZ SR,	Plán 2017	Plnenie 2017	Plán 2018	Plnenie 2018	Plán 2019	Plnenie 2019	Potencionálna úspora
Úsporné opatrenia spolu SPOLU	174	98,7	190	40,4	196	-119	363
Opatrenia znižujúce výdavky VZP	143	102,8	159	121,5	165	106	268
Nadspotreba liekov - zavedenie predpisových limitov pre ambulantných poskytovateľov	20	22,2	20	29,7	20	20,2	59
Výnimky na lieky - zavedenie pravidiel pre preplácanie výnimiek	10	1,8	10	-0,2	10	-0,6	10
Potenciálne nákladovo neefektívne lieky - centrálny nákup liekov ZP	25	-4,7	25	4,5	25	4,5	42
Špeciálny zdravotnícky materiál - zníženie cien (referencovanie)	35	33	45	33	45	33	55
Zdravotnícke pomôcky - referencovanie a revízne činnosti	15	10,4	15	22,4	15	15,4	15
SVLZ - zníženie jednotkových cien a limitov CT a MR vyšetrení	10	10,9	16	5,9	22	6,1	25
SVLZ - zavedenie limitov pre ambulantných poskytovateľov	3	2	3	-6,5	3	-15	37
Zlepšenie revíznych činností VŠZP	25	27,2	25	32,5	15	42,1	25
Opatrenia znižujúce výdavky nemocníc (podriadených organizácií MZ SR)	31	-4,1	31	-81,1	31	-225	95
Optimalizácia prevádzkových nákladov	5	-3,1	5	-20,9	5	-54,4	10
Optimalizácia medicínskych procesov	15	-23,4	15	-59,4	15	-134,8	74
Optimalizácia nákupu liekov a ŠZM	8	6,8	8	-17,3	8	-51,8	8
Hospodárne obstarávanie zdravotníckej techniky	3	15,6	3	16,4	3	16,4	3
Jednorazové nákladové operácie	-	-	-	-100,3	-	-	-

Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia

Slovensko patrí dlhodobo ku krajinám s najnižšou mierou chudoby: percentuálny podiel populácie ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením je tretí najnižší v EÚ 27 a predstavuje 16,3 % (2018) v porovnaní s priemerom EÚ 21,6 % (2018).⁶⁰ Z rizika chudoby alebo sociálneho vylúčenia sa od roku 2008 podarilo vymaniť 239-tisíc ľudí, čím Slovensko naplnilo cieľ v rámci stratégie Európa 2020 znížiť počet ohrozených ľudí najmenej o 170-tisíc do roku 2020.⁶¹ Niektoré skupiny obyvateľov čelia podstatne vyššej miere sociálneho vylúčenia: deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, ľudia z marginalizovaných rómskych komunít (MRK), osamelí rodičia, viacdtné rodiny a osoby so zdravotným znevýhodnením, ľudia bez domova. Ide o skupiny, ktoré zaznamenávajú výrazne horšie výsledky v indikátoroch sociálneho vylúčenia ako celková populácia Slovenska. Skupinou obyvateľstva ohrozenou rizikom chudoby sú dlhodobo aj ženy, z dôvodu nerovností v odmeňovaní. Verejné výdavky na sociálnu inklúziu ľudí ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením v roku 2018 sú odhadnuté na 2 611 miliónov Eur, čo predstavuje približne 2,9 % HDP a 7,1 % celkových verejných výdavkov. Z toho zhruba 10 % tvorili zdroje EÚ a spolufinancovanie.

<i>Zdroj: Eurostat</i>	2015	2016	2017	2018
Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením	18,4 %	18,1 %	16,3 %	16,3 %
Zamestnané osoby ohrozené chudobou	6 %	5,8 %	5,1 %	6 %
Osoby žijúce v preplnenej domácnosti	37,8 %	37,9 %	36,4 %	35,5 %
Pomer príjmového rozdelenia S80/S20	3,6 %	3,6 %	3,5 %	3 %
Podiel príjmu dolných 40 % populácie	24,8 %	24,5 %	25 %	26,2 %
Celkový hrubý príjem domácnosti v pomere k priemeru EÚ	74 %	68 %	69 %	71 %

HLAVNÉ VÝZVY

1. Znížiť sociálne a ekonomické nerovnosti.

Cieľ: znížiť sociálne a ekonomické nerovnosti medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva.

Slovensko zaznamenalo pokrok v oblasti predchádzania prehlbovania príjmovej nerovnosti, dokonca sa darí rozdiely medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva znižovať. Po prvýkrát v roku 2018 sa Slovensko dostalo na čelo rebríčka spomedzi všetkých krajín EÚ v indikátore nerovnomernosti príjmového rozdelenia S80/S20 (3,03 % v porovnaní s priemerom EÚ 5,17 % v roku 2018).⁶² Aj Gini koeficient, ktorý berie do úvahy príjmy celej spoločnosti, dosiahol na Slovensku v roku 2018 najnižšiu úroveň v celej EÚ (20,9 % v porovnaní s priemerom EÚ 30,9).⁶³ Príčinou pozitívnych trendov sú rastúca minimálna mzda, vďaka ktorej sa znižuje rozdiel medzi najmenej zarábajúcimi zamestnancami a ľuďmi s priemernou mzdou, klesajúca nezamestnanosť⁶⁴ a zvyšovanie starobných dôchodkov, vďaka čomu je miera rizika chudoby medzi seniormi skoro polovičná oproti celkovej populácii a najnižšia v EÚ⁶⁵.

Negatívne k prehlbovaniu rozdielov v príjmoch jednotlivých skupín obyvateľstva dlhodobo prispievala stagnácia pri upravovaní súm v rámci pomoci v hmotnej núdzi. Výška pomoci v hmotnej núdzi pre

⁶⁰ <https://ec.europa.eu/eurostat/cache/digpub/sdgs/index.html?country=SK&goal=SDG1&ind=1&chart=line>

⁶¹ Národná stratégia zamestnanosti do roku 2020

⁶² Zdroj: Eurostat.

⁶³ zdroj: EU SILC 2018 - Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia

⁶⁴ Celková miera nezamestnanosti sa v roku 2019 dostala na úroveň 6,11 %, zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny SR

⁶⁵ Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

domácnosť bez vlastného príjmu zostala od roku 2009 do roku 2019 nezmenená, čo spôsobilo pokles oproti hranici rizika chudoby v prípade jednotlivca o 22 % a v prípade dvojice s dvomi deťmi o 23 %⁶⁶. Valorizácia pomoci v hmotnej núdzi nebola až do roku 2019 upravená v zákone a závisela od rozhodnutia vlády. Novela zákona o pomoci v hmotnej núdzi s účinnosťou od apríla 2019 zvýšila sumy pomoci v hmotnej núdzi, s výnimkou príspevku na bývanie, o približne 5 % a zaviedla automatickú valorizáciu v nadväznosti na zvyšovanie životného minima. Od 1. januára 2020 boli sumy pomoci v hmotnej núdzi zvýšené na základe indexu, ktorým sa upravili sumy životného minima k 1. júlu 2019, a to o 2,5 %. K zvyšovaniu príjmu prispievajú aj ďalšie nástroje, ktorými sú napríklad sociálna štátna podpora, kde dochádza k pravidelnej úprave súm, napr. prídavku na dieťa, rodičovského príspevku atď., ako aj iných dávok a príspevkov z iných systémov, resp. daňových úľav. V neposlednom rade, ide o zavedenie aktivačných a motivačných opatrení v rámci systému pomoci v hmotnej núdzi s cieľom lepšieho uplatnenia sa na trhu práce, ako aj zvýšenia si príjmu domácnosti v hmotnej núdzi.⁶⁷

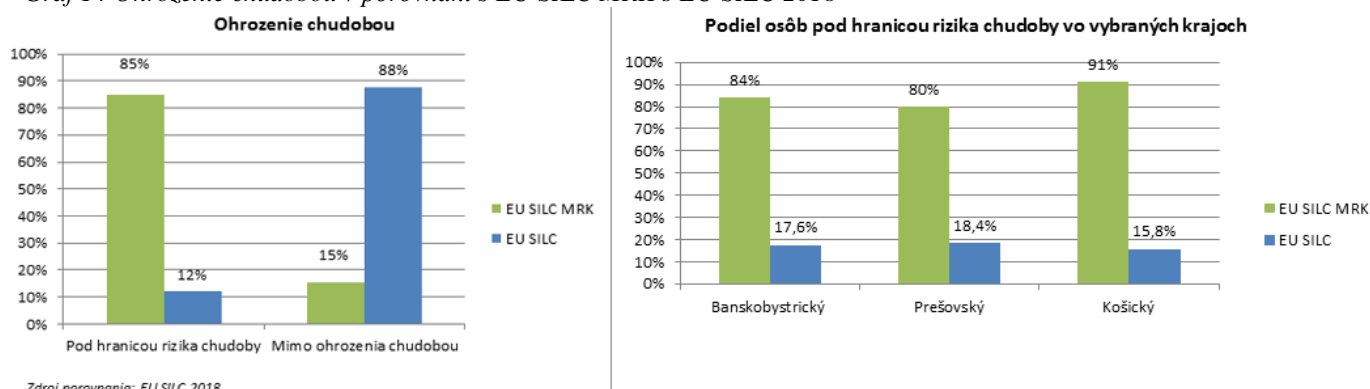
Komplexnejší prístup k zachyteniu nerovnosti v spoločnosti predstavuje každoročná Svetová správa o šťastí, ktorá kombinuje širšie kritéria: HDP na obyvateľa, miera sociálnej podpory, očakávaná dĺžka života, sloboda robiť životné rozhodnutia, štedrosť, vnímanie korupcie. Podľa najnovšej správy z roku 2020 Slovensko obsadilo 37. miesto v rebríčku 153 krajín (v roku 2018 to bolo 39. miesto, v roku 2019 zas 38. miesto).⁶⁸ Autori tejto správy upozorňujú, že existuje veľká súvislosť medzi umiestnením sa krajiny na popredných miestach tohto rebríčka a schopnosťou bojovať proti nerovnosti v spoločnosti. Napriek dosiahnutému pokroku má Slovensko v oblasti znižovania sociálnych a ekonomických nerovností medzi jednotlivými skupinami obyvateľstva priestor na zlepšenie.

2. Integrovať marginalizovanú rómsku populáciu.

Cieľ: zvýšiť mieru integrácie marginalizovanej rómskej populácie

Nerovnosti medzi marginalizovanou rómskou populáciou a ostatnými časťami obyvateľstva pretrvávajú. Potvrdzujú to výsledky špeciálneho zisťovania EU SILC MRK 2018, ktoré poskytuje vôbec prvé údaje o príjmoch a životných podmienkach MRK porovnateľnými s výsledkami bežného zisťovania EU SILC na Slovensku aj v EU krajinách.⁶⁹ Chudobou je ohrozených až 85 % domácností z MRK v porovnaní s 12 % z bežného zisťovania. Medián disponibilného príjmu týchto domácností je trikrát nižší ako v bežnej populácii. Závažnej materiálnej deprivácii čelí 56 % obyvateľov v rómskych koncentráciách (oproti 7 % z bežného zisťovania). Medzi životnými podmienkami marginalizovaných rómskych komunít a ostatnými skupinami obyvateľstva tak naďalej ostáva priepastný rozdiel.⁷⁰

Graf 14 Ohrozenie chudobou v porovnaní s EU SILC MRK s EU SILC 2018

⁶⁶ Hranica chudoby je vypočítaná na základe všetkých príjmov, to znamená, že aj z príjmu z práce. Porovnáva sa relatívna hranica s absolútnou hranicou minimálneho príjmu na úrovni pomoci v hmotnej núdzi.

⁶⁷ Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, MF SR 03/2020

⁶⁸ World Happiness Report 2020

⁶⁹ EU SILC MRK bolo pripravené v spolupráci Úradu Štatistickým úradom SR. Zisťovanie bolo zamerané na zaznamenanie príjmovej situácie, úrovne chudoby a sociálneho vylúčenia marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku, s dôrazom na porovnateľnosť dát s bežným obyvateľstvom.

⁷⁰ zdroj: Úrad splnomocnenca Vlády SR pre rómske komunity

Pozitívnym signálom je, že v roku 2018 sme zaznamenali najnižšiu mieru nezamestnanosti a najvyššiu mieru zamestnanosti vo vylúčených rómskych komunitách (informácie uvádza napr. novo vydaný zborník Dobrá prax aktivačnej práce). Je to dôsledok viacerých opatrení z posledných rokov, napr. prijatia zákona o sociálnej ekonomike, fungovania schémy najmenej rozvinutých okresov, ktorá prináša nové pracovné miesta do regiónov, či zamestnania sa tisícov Rómov v pomocných profesiách ako terénni sociálni pracovníci či asistenti osvedčenia zdravia. Významnú úlohu zohráva aj pastoračná práca s Rómami. Čoraz viac sa pridávajú aj firmy, ktoré už tiež spúšťajú špecifické programy pre oslovenie a zamestnanie ľudí z marginalizovaných komunít.⁷¹ K lepšiemu vyhodnoteniu vplyvov integračných politík zameraných na marginalizované rómske komunity prispeje novo vydaný Atlas rómskych komunít (2019). Do Atlasu sa dostalo celkovo 810 obcí a výskumníci odhadli, že rómska populácia na Slovensku dnes predstavuje približne 440-tisíc obyvateľov. V celkovo 1030 koncentráciách žije podľa kvalifikovaného odhadu 331-tisíc Rómov a integrované žije približne 18 percent z rómskej populácie zachytenej v Atlase.⁷² Pozitívny trend v integrácii MRK je potrebné udržať, v novej stratégii pre integráciu MRK bude vhodné sledovať mieru evidovanej nezamestnanosti ako aj mieru zamestnanosti. Bude potrebné viac akcentovať lokálne ekonomické modely ako podklad pre formulovanie konkrétnych opatrení inklúzie MRK a výrazne podporiť aktivity v oblasti sociálnej ekonomiky⁷³.

Za pravdepodobne najvýraznejšie opatrenie v oblasti verejných politík zameraných na integráciu marginalizovaných komunít v poslednom období možno považovať prijatie novely Školského zákona, ktorá zavádza od septembra 2021 povinnú predškolskú prípravu pre každé päťročné dieťa.⁷⁴ Doposiaľ iba každé tretie dieťa z marginalizovaných rómskych komunít absolvovalo pred nástupom do základnej školy aspoň 1 rok v škôlke. Novela zavádza aj možnosť vzdelávania v domácom prostredí a zároveň ruší nulté ročníky základných škôl s účinnosťou od roku 2022.

Najdlhšie fungujúcou a pravdepodobne najviac rozvinutou verejnou službou vo vzťahu k vylúčeným rómskym komunitám je terénna sociálna práca. Na začiatku roka 2020 odštartovala posledná fáza Národného projektu Podpora a zvyšovanie kvality terénnej sociálnej práce financovaného z Európskeho sociálneho fondu, ktorá zabezpečí fungovanie tejto služby až do marca 2023. Umožní pokračovanie práce 250 terénnych sociálnych pracovníkov a 200 terénnych pracovníkov, ako aj 50 ďalších odborníkov. Podporia sa aj nové pozície odborných pracovníkov, ktoré by sa mali v obciach viac zamerať na nové činnosti, ako napríklad aktívne vyhľadávanie cenovo dostupných nájomných bytov, oslovovanie potenciálnych prenajímateľov, podnecovanie legalizácie stavieb a vysporiadania pozemkov, či iniciovanie programov tzv. housing first (bývanie ako prvé), finančné poradenstvo, prevenciu a pomoc pri oddlžovaní ľudí, pri exekučných konaniach, či osobných bankrotov. V oblasti zamestnanosti budú odborní pracovníci aktívne vyhľadávať a kontaktovať potenciálnych zamestnávateľov, scitlivovať ich a motivovať k zamestnávaniu osôb zo sociálne znevýhodneného prostredia.⁷⁵

Napriek pozitívnym dopadom opatrení na integráciu MRK je možné konštatovať, že nerovnosti naďalej pretrvávajú a udržateľnosť realizovaných opatrení bude podmienená možnosťami financovania po roku 2020. Podmienkou pre financovanie opatrení z nového programového obdobia EK na roku 2021-2027 je schválenie novej Stratégie pre integráciu Rómov v SR do roku 2030.

3. Lepšie verejné služby pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Cieľ: zlepšiť rovnosť príležitostí ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením aj prostredníctvom zlepšovania kvality a dostupnosti verejných služieb a boja proti diskriminácii, vrátane inštitucionálnej

⁷¹ http://www.minv.sk/swift_data/source/romovia/publikacie/Zbornik%20Dobra%20prax%20aktivacnej%20prace.pdf

⁷² Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity v spolupráci s Inštitútom pre výskum práce a rodiny novú verziu ako súčasť Národného projektu Monitorovanie a hodnotenie inkluzívnych politík a ich dopad na marginalizované rómske komunity/ESF).

⁷³ Externé hodnotenie implementácie Stratégie SR pre integráciu Rómov do roku 2020, december 2019, s. 130.

⁷⁴ Zákon č. 209/2019 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony

⁷⁵ zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR

V oblasti zvyšovania kvality a dostupnosti verejných služieb dosiahlo Slovensko v monitorovanom období pokrok. Za najzásadnejšie opatrenie v oblasti dostupnosti verejných služieb z posledného obdobia možno označiť prijatie zákona o sociálnej ekonomike, cieľom je zvýšiť zamestnanosť a podporiť sociálnu súdržnosť ako aj rozvoj verejných služieb.

Pokrok nastal aj v oblasti deinštitucionalizácie zariadení sociálnych služieb, a to najmä prostredníctvom Národného projektu Deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb - Podpora transformačných tímov,⁷⁶ a novely zákona o sociálnych službách účinnéj od 1. januára 2018⁷⁷, ktorá výrazne prispela ku skvalitneniu poskytovania sociálnych služieb. V súčasnosti prebiehajúca aktualizácia Stratégie deinštitucionalizácie sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v SR zohľadňuje potreby aktívnejšieho napĺňania Dohovoru OSN o právach osôb so zdravotným postihnutím.⁷⁸

Dôležitým ukazovateľom pri posudzovaní dostupnosti sociálnych služieb je aj úroveň ich spolufinancovania z verejných prostriedkov. V roku 2019 dosiahol objem prostriedkov zo štátneho rozpočtu určených na spolufinancovanie sociálnych služieb poskytovaním finančného príspevku podľa zákona o sociálnych službách prostredníctvom kapitoly MPSVaR SR úroveň 156 miliónov eur, pričom aj vyššie územné celky deklarovali medziročné zvýšenie svojich rozpočtov pre túto oblasť.⁷⁹

V sledovanom období sa výrazne rozšírila aj domáca opatrovateľská služba pre občanov s ťažkým zdravotným postihnutím, s nepriaznivým zdravotným stavom a pre seniorov. Poskytovanie domácej opatrovateľskej služby je efektívnym nástrojom podpory na zabezpečenie zotrvania občanov v prirodzenom domacom prostredí na komunitnej úrovni v súlade s princípmi deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb. Od roku 2014 sa z Európskeho sociálneho fondu a štátneho rozpočtu prostredníctvom realizácie štyroch projektov prispelo na opatrovanie odkázaných ľudí v domacom prostredí sumou viac ako 140 miliónov eur.

4. Solidarita pri prerozdeľovaní disponibilných zdrojov

Cieľ: Posilniť princíp solidarity pri prerozdeľovaní disponibilných zdrojov

Aj keď miera príjmovej nerovnosti je na Slovensku najnižšia spomedzi všetkých krajín EÚ, v oblasti solidarity s najchudobnejšími skupinami obyvateľstva patríme skôr na opačný koniec rebríčka.

Pomoc v hmotnej núdzi je na Slovensku v pomere k strednému príjmu v hospodárstve výrazne nižšia ako obdobná pomoc vo väčšine ostatných krajín EÚ a hlboko pod hranicou rizika chudoby. Chudobné deti na Slovensku žijú v hlbšej chudobe ako je priemer EÚ 15 aj okolitých krajín. Výdavky na pomoc v hmotnej núdzi predstavovali v roku 2018 zhruba tretinu jedného percenta (0,34 %) verejných výdavkov, pričom za posledných päť rokov výdavky prudko klesajú spolu s počtom príjemcov pomoci. Pokles počtu príjemcov čiastočne odráža rastúci dopyt na trhu práce v dôsledku zlepšujúcej sa makroekonomickej situácie. Príležitosť reálne zlepšiť svoju sociálnu situáciu aktívnymi činnosťami je obmedzená nízkou úrovňou aktivačného príspevku. Ten bol prvýkrát od roku 2009 valorizovaný až v roku 2019 a to iba o 5 %.⁸⁰

⁷⁶ začiatok realizácie v auguste 2018 z OP Ľudské zdroje. Predpokladaný termín ukončenia projektu je 12/2023. Doposiaľ je v projekte zapojených 48 z celkovo plánovaných 96 veľkokapacitných zariadení sociálnych služieb, ktoré sú systematicky pripravované na proces transformácie a deinštitucionalizácie. Na Národný projekt v gescii Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny nadväzujú realizované, ale aj pripravované výzvy v gescii Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka, ktoré sú zamerané na tzv. tvrdé aktivity, teda samotnú kúpu/výstavbu/prenájom nehnuteľností s cieľom deinštitucionalizácie a poskytovania sociálnych služieb na komunitnej úrovni

⁷⁷ (zákonom č. 331/2017 Z. z. – vymedzenie legislatívnych úprav zameraných na podporu deinštitucionalizácie systému sociálnych služieb

⁷⁸ zdroj: Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR

⁷⁹ Napríklad v prípade VI. stupňa odkázanosti klienta v pobytovom zariadení sociálnych služieb podmienenom odkázanosťou došlo pri spolufinancovaní miesta so stupňom odkázanosti VI. v tomto zariadení, z kapitoly MPSVR SR k medziročnému zvýšeniu finančného príspevku na rok 2020 z doterajšej výšky 504 €/mesiac/miesto na 546 €/mesiac/miesto. Zdroj: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR

⁸⁰ Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, 2020

S cieľom napraviť devalváciu pomoci v hmotnej núdzi oproti hranici rizika chudoby za posledných 10 rokov a čiastočne zmierniť zaostávanie za európskym štandardom ako aj štandardom okolitých krajín navrhuje Revízia úpravu výšky pomoci hmotnej núdzi smerom nahor tak, aby bez príspevku na bývanie ale spolu s prídavkom na dieťa bola schopná zabezpečiť každej domácnosti s deťmi ekvivalentný disponibilný príjem na úrovni životného minima jednotlivca bez detí.

Dôležitým prejavom solidarity a nástrojom pomoci najviac odkázaným skupinám je Operačný program potravinovej a základnej materiálnej pomoci, ktorý sa realizuje od roku 2014 a zahŕňa poskytovanie potravinových a hygienických balíčkov, či poskytovanie teplého jedla. V roku 2018 bolo distribuovaných celkovo 364.181 potravinových balíčkov a 47.100 hygienických balíčkov. Zároveň bolo ľuďom bez domova poskytnutých celkovo 41.997 teplých jedál. Od marca 2017 bolo zmenené obdobie poskytovania teplého jedla zo zimných mesiacov na obdobie celého kalendárneho roka.

5. Primerané bývanie pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Cieľ: Zabezpečiť prístup k primeranému bývaniu pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením

Slovensko má oblasti zabezpečenia prístupu k primeranému bývaniu pre ľudí ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením výrazné výzvy. Miera závažnej deprivácie v bývaní v populácii ohrozenej chudobou je vyššia ako priemer EÚ 15 a navyše sa v čase zhoršuje. Fyzická dostupnosť bývania na Slovensku meraná počtom bytov na 1000 obyvateľov patrí k najnižším v rámci EÚ. Ponuka nájomného bývania s regulovaným nájomom je na Slovensku jedna z najnižších v rámci EÚ. Výstavba nových bytov napriek tomu spomaľuje. Príspevok na bývanie je súčasťou systému pomoci v hmotnej núdzi a neposkytuje sa ako samostatná dávka. V súčasnosti má nárok na príspevok na bývanie približne 50 % príjemcov pomoci v hmotnej núdzi. Príspevok je navyše málo citlivý na životné podmienky prijímateľov, ako napríklad veľkosť rodiny a náklady na bývanie. Toto nastavenie možno označiť za neštandardné v porovnaní s inými vyspelými krajinami. Verejná podpora sociálnych služieb krízovej intervencie, ktoré poskytujú ubytovanie ľuďom v bytovej núdzi, v čase klesá. Prepájanie sociálnych služieb krízovej intervencie do uceleného systému nie je legislatívne ukotvené napriek tomu, že by mohlo znížiť verejné výdavky spojené s bezdomovectvom a významne prispieť ku kvalite života ľudí bez domova. Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením z marca 2020 navrhuje opatrenia pre zvýšenie finančnej pomoci s nákladmi na bývanie pomocou úpravy príspevku na bývanie, efektívnejšiu pomoc ľuďom bez domova a ľuďom ohrozeným stratou domova za pomoci komplexnejších údajov a otestovanie stratégie „housing first“ v podmienkach Slovenska. Jedným z nástrojov na zlepšenie prístupu k primeranému bývaniu by sa mohli čoskoro stať aj sociálne podniky bývania, ktoré je možné zakladať podľa zákona o sociálnej ekonomike.⁸¹

V oblasti zlepšenia podmienok bývania pre MRK je kľúčovou iniciatívou posledných rokov Národný projekt Podpora vysporiadania právnych vzťahov k pozemkom v obciach s prítomnosťou MRK, ktorý realizuje Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Touto podporou sa umožní cieľovej skupine alebo obci nadobudnúť k pozemkom pod obydliami právny titul a následne bude možné zrealizovať opatrenia smerujúce k zlepšeniu štandardov hygieny bývania miestnych obyvateľov.⁸²

Na spoločenskú potrebu širšej podpory sociálnych služieb krízovej intervencie a pomoc ľuďom bez domova reagovalo MPSVaR SR právnou úpravou v novele zákona o sociálnych službách vykonanej zákonom č. 331/2017 Z. z. s účinnosťou od 1. januára 2018. V rámci vymedzenia nepriaznivej sociálnej situácie podľa tohto zákona sa novo vymedzuje ohrozenie fyzickej osoby sociálnym vylúčením alebo obmedzenie jej schopnosti sa spoločensky začleniť a samostatne riešiť svoje problémy z dôvodu straty bývania alebo ohrozenia stratou bývania. Ide o nový špecifický dôvod intervencie poskytovaním sociálnej služby vo vzťahu k tejto cieľovej skupine, ktorá je širšou a špecifickou oproti fyzickým

⁸¹ Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením, 2020

⁸² zdroj: Úrad splnomocnenca Vlády SR pre rómske komunity

osobám, ktoré sú v nepriaznivej sociálnej situácii z dôvodu, že nemajú zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb.

Problematika udržateľnosti bývania a jeho dostupnosti je základnou požiadavkou ľudskej dôstojnosti, nakoľko ide o jednu zo základných životných potrieb. Zvýšila sa výška finančného príspevku na poskytovanie sociálnej služby v útulku poskytovaného z rozpočtovej kapitoly MPSVaR SR obciam na nimi zriadené alebo založené útulky zo 120 eur/mesiac/miesto na sumu 150 eur/mesiac/miesto. Do pôsobnosti obce sa novo ustanovila pôsobnosť poskytnúť alebo zabezpečiť poskytovanie terénnej sociálnej služby krízovej intervencie a zároveň sa novo ustanovila terénna sociálna služba krízovej intervencie do druhov sociálnych služieb, na spolufinancovanie ktorých je povinná obec poskytovať finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby neverejnému poskytovateľovi sociálnej služby, ktorý neposkytuje túto sociálnu službu s cieľom dosiahnutia zisku. Dôvodom tejto úpravy bolo vytvorenie právnych podmienok na finančnú podporu neverejných poskytovateľov sociálnej služby, ktorá je z hľadiska svojho účelu a cieľovej skupiny, ktorej je určená, jedným so základných prvotných foriem pomoci a podpory fyzickým osobám a komunitám v nepriaznivej sociálnej situácii. Jej obsahom sú činnosti zamerané na vyhľadávanie fyzických osôb rôznych cieľových skupín (ktorí nemajú zabezpečené nevyhnutné podmienky na uspokojovanie základných životných potrieb, závislých od návykových látok alebo návykových škodlivých činností, vystavených ohrozeniu správaním iných fyzických osôb alebo obetí tohto násillia, zotrúvajúccich v priestorovo segregovanej lokalite s prítomnosťou koncentrovanej a generačne reprodukovanej chudoby, ale i fyzických osôb s ťažkým zdravotným postihnutím). V rámci terénnej sociálnej služby krízovej intervencie ide aj o poskytovanie odborných činností, obslužných činností a ďalších činností zameraných najmä na vykonávanie preventívnej aktivity, poskytovanie sociálneho poradenstva, sociálnej rehabilitácie, pomoc pri uplatnení práv a právom chránených záujmov a utváranie podmienok na výdaj stravy alebo výdaj potravín, a to v rozsahu potrebnom podľa špecifík jednotlivých cieľových skupín.

Novo sa ustanovila povinnosť vyššieho územného celku poskytovať finančný príspevok na prevádzku poskytovanej sociálnej služby- podpory samostatného bývania v rámci finančnej podpory neverejných poskytovateľov tejto sociálnej služby. Táto novo ustanovená povinnosť poskytnutia finančnej podpory z verejných prostriedkov vychádza zo skutočnosti, že tento druh podpornej služby zameranej na podporu samostatnosti, nezávislosti a sebestačnosti fyzickej osoby, a to aj pomocou pri hospodárení s peniazmi pri prevádzke domácnosti, je aj novo jedným z nástrojov podpory a pomoci cieľovej skupine osôb v nepriaznivej sociálnej situácii z dôvodu ohrozenia stratou bývania. V rámci pôsobnosti MPSVaR SR, ktoré plní úlohy riadiaceho orgánu pre Operačný program Ľudské zdroje, financovaný z Európskych štrukturálnych a investičných fondov, kontinuálne v novom programovacom období pokračuje v spolufinancovaní sociálnych služieb krízovej intervencie v rámci projektového financovania.

Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy

Slovensko v súčasnosti čelí mnohým environmentálnym výzvam, má problémy s kvalitou ovzdušia, nízkou mierou recyklácie odpadu, aj s ochranou ekosystémov. Environmentálne problémy majú vplyv na ekonomiku, zamestnanosť a komfort života občanov. Slovensko už zasahuje zmena klímy s viditeľnými environmentálnymi, ekonomickými, aj zdravotnými dopadmi. V sledovanom období vláda SR schválila zásadné stratégie pre adaptabilitu krajiny na dôsledky zmeny klímy – Stratégiu adaptácie SR na zmenu klímy (2018), Envirostratégiu 2030 (2019) a Nízkouhlíkovú stratégiu rozvoja SR do roku 2030 s výhľadom do roku 2050 (2020). Pripravuje sa Národný lesnícky program SR 2021-2030 a Akčný plán implementácie Stratégie adaptácie SR na zmenu klímy. Viditeľný je aj posun k strategickému plánovaniu v oblasti adaptácie. Je viditeľný posun v adaptačnej politike smerom ku komplexnému hospodáreniu s vodou v krajine. Na úrovni samospráv, na úrovni VÚC a krajských miest sa pripravujú plány udržateľnej mobility. Negatívne trendy existujú v oblasti udržateľnej mobility (vysoký investičný dlh do infraštruktúry verejnej osobnej dopravy, chýbajúce/neprepojené cyklo-cesty vo väčšine miest), v oblasti prístupu k dostupnej energii (vysoká miera energetickej chudoby SR, nižšia ochrana odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby) aj v oblasti prístupu k pitnej vode a sanitácii (nedostatočné využívanie decentralizovaných riešení a prírode blízkych technológií). Pretrvávajúcou veľkou výzvou pre Slovensko je znečistenie ovzdušia, ktoré je na Slovensku väčšie ako je priemer EÚ. Znečistenie z poľnohospodárstva a environmentálne záťaž ostávajú zásadným problémom pre znečistenie vody a pôdy. Miera recyklácie komunálneho odpadu je pod priemerom EÚ, Slovensko má v obehovom hospodárstve veľké rezervy.

Zdroj: Eurostat	2015	2016	2017	2018
Podiel lesov na celkovom území⁸³	48,7 %	48,7 %	48,6 %	48,6 %
Spotreba energie v domácnostiach na obyvateľa (v tonách ropy)	366 t	374 t	388 t	378 t
Miera recyklácie komunálneho odpadu	14,9 %	23 %	29,8 %	36,3 %
Podiel vodných plôch vhodných na kúpanie	48,5 %	63,6 %	59,4 %	56,3 %
Emisie skleníkových plynov na obyvateľa	7,7 t	7,8 t	8 t	8 t

HLAVNÉ VÝZVY

1. Podporiť strategické plánovanie na úrovni regiónov

Cieľ: inkluzívny a udržateľný sídelný a regionálny rozvoj a integrované, participatívne územné a strategické plánovanie.

Prístup k územnému rozvoju je na Slovensku nevyhnutné aktualizovať. Napriek tomu, že zmeny z hľadiska urbanizácie a sídelnej štruktúry na Slovensku sú viditeľné iba v dlhodobom horizonte, v sledovanom období sa vyvíjal najmä prístup k samotnému plánovaniu na regionálnej a subregionálnej úrovni. S touto zmenou prichádza aj diskusia o zmene pôsobnosti orgánov verejnej správy a o ich právomociach a kompetenciách.

Positívnym krokom bolo prijatie dvoch kľúčových metodických materiálov, ktoré predstavujú prínos pre integrované, participatívne územné a strategické plánovanie. Prvým materiálom je „Metodika a inštitucionálny rámec tvorby verejných stratégií⁸⁴“, ktorá prináša do strategického plánovania nové prvky: komplexný a nadrezortný prístup a flexibilitu plánovania a intervencií vo verejnej správe. Druhým dokumentom je „Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart

⁸³ Podľa údajov zo Zelenej správy (MPRV SR) dosiahla lesnatosť Slovenska počítaná z výmery lesných pozemkov nasledovné hodnoty: 41,2 % v r. 2018, 41,2 % v r. 2017, 41,1 % v r. 2016 a 41,1 % v r. 2015. Rozdiel medzi údajmi Eurostatu a údajmi zo Zelenej správy na jednotlivé roky, ktorú vydáva MPRV SR, spočíva v odlišnej definícii lesov.

⁸⁴ Schválená uznesením vlády č. 197 zo dňa 26.04.2017

rozvoja“ (január 2020). Táto metodika je spracovávaná v súlade s komplexným prístupom, ktorý je nevyhnutný pre harmonizáciu územného a strategického plánovania. Kvalita metodiky bude testovaná v procesoch prípravy nových PHSR na úrovni VÚC v roku 2020 a 2021.

Okrem vyššie uvedených metodických materiálov predložilo Ministerstvo dopravy a výstavby SR (MDaV SR) v januári 2020 na rokovanie vlády SR návrh zákona o územnom plánovaní a návrh zákona o výstavbe, s návrhom jeho účinnosti od 1. januára 2022. Rokovanie o predmetných zákonných návrhoch bolo prerušené a v súčasnosti MDaV SR pripravuje nové návrhy. Zmena stavebného zákona je zásadná z mnohých hľadísk. Prínosom je samotné zohľadnenie potrieb v územnom plánovaní a vo výstavbe, vrátane adaptačných opatrení, či bezbariérového prístupu ľudí so zdravotným postihnutím. Zmena je dôležitá aj z hľadiska oddelenia postupov a pravidiel pre územné plánovanie a výstavbu. MDaV SR pracuje aj na Zmenách a doplnkoch č. 2 KURS (Konceptia územného rozvoja Slovenska) 2001 v znení a zmien a doplnkov č. 1 KURS 2011.

Dôležitým je aj budovanie kapacít na relevantných úrovniach verejnej správy. V energetike začal proces tvorby miestnych kapacít pre energetické plánovanie. Proces bol spočiatku naviazaný na najmenej rozvinuté okresy. V troch okresoch na Slovensku (Kežmarok, Rimavská Sobota a Rožňava) vznikli po roku 2016 pilotné štruktúry. Tieto okresy si ako dôležitú regionálnu prioritu vytýčili vybudovanie tzv. centier udržateľnej energetiky (CUE). Centrá sa postupne rozbiehajú a bude zaujímavé hodnotiť ich činnosť s odstupom istého obdobia ich plnohodnotnej aktivity.

Rovnaký proces je možné replikovať aj pri strategickom plánovaní a plánovaní regionálneho rozvoja, práci s dátami, či projektovej príprave. Od roku 2019 implementujú VÚC projekty na tvorbu analytických a strategicko-plánovacích kapacít z prostriedkov OP Efektívna verejná správa. Vďaka tomu vznikajú na VÚC strategické a analytické jednotky a VÚC začínajú spracovávať regionálne rozvojové strategické dokumenty. Podobne je týmto spôsobom podporované budovanie kapacít, ktoré majú poskytovať poradenstvo pri tvorbe strategických dokumentov a projektových zámerov na Hornej Nitre, v regióne ktorý prebieha komplexnou sociálno-ekonomickou transformáciou, spojenou s útlmom ťažby hnedého uhlia.

2. Zabezpečiť prístup k cenovo dostupnej mobilitě, energii, pitnej vode a sanitácii

Cieľ: Zabezpečiť prístup k základným službám a zdrojom, vrátane cenovo dostupnej mobility, energie, pitnej vody a sanitácie pre všetkých, pri rešpektovaní environmentálnej udržateľnosti a zásady znečisťovateľ platí.

V oblasti mobility je možné sledovať stabilný vývoj v modálnom rozdelení prepravy pasažierov a nákladu na Slovensku. V preprave pasažierov dlhodobu mierne narastá podiel individuálneho motorizmu. Deľba práce vo verejnej a neverejnej doprave v roku 2018 bola štandardne výrazne v prospech neverejnej dopravy (73,6 %).⁸⁵ Vďaka investíciám z EŠIF sa v posledných rokoch podarilo obnoviť časť vozového parku v osobnej železničnej doprave a v MHD v niektorých krajských mestách. Naďalej prevláda nedostatok prestupných terminálov a zlý stav zastávok, nedostatok záchytných parkovísk. Stále existuje investičný dlh do infraštruktúry verejnej osobnej dopravy, hlavne v oblasti električkovej dopravy a integrovaných systémov železničnej dopravy v okolí najväčších sídiel (napr.: železničné spojenie Košice – Prešov, či prepojenie železničných koridorov v Bratislave)⁸⁶. Ďalším problémom sú chýbajúce a neprepojené cyklo-cesty vo väčšine miest a regiónov, čo znemožňuje využívať bicykel ako plnohodnotný dopravný prostriedok. V roku 2020 je vo výhľade príprava novej stratégie rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky SR. Bude dôležité, aby bola stratégia súčasťou komplexu opatrení v rozvoji udržateľnej mobility. Napriek postupnému odstraňovaniu bariér vo VOD zostáva množstvo problémových lokalít z hľadiska prístupnosti dopravy pre ľudí so zdravotným

⁸⁵ https://www.mindop.sk/files/statistika_vud/preprava_osob.htm

⁸⁶ <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/doprava-3/strategia/strategicky-plan-rozvoja-dopravy-sr-do-roku-2030/strategicky-plan-rozvoja-dopravy-sr-do-roku-2030>

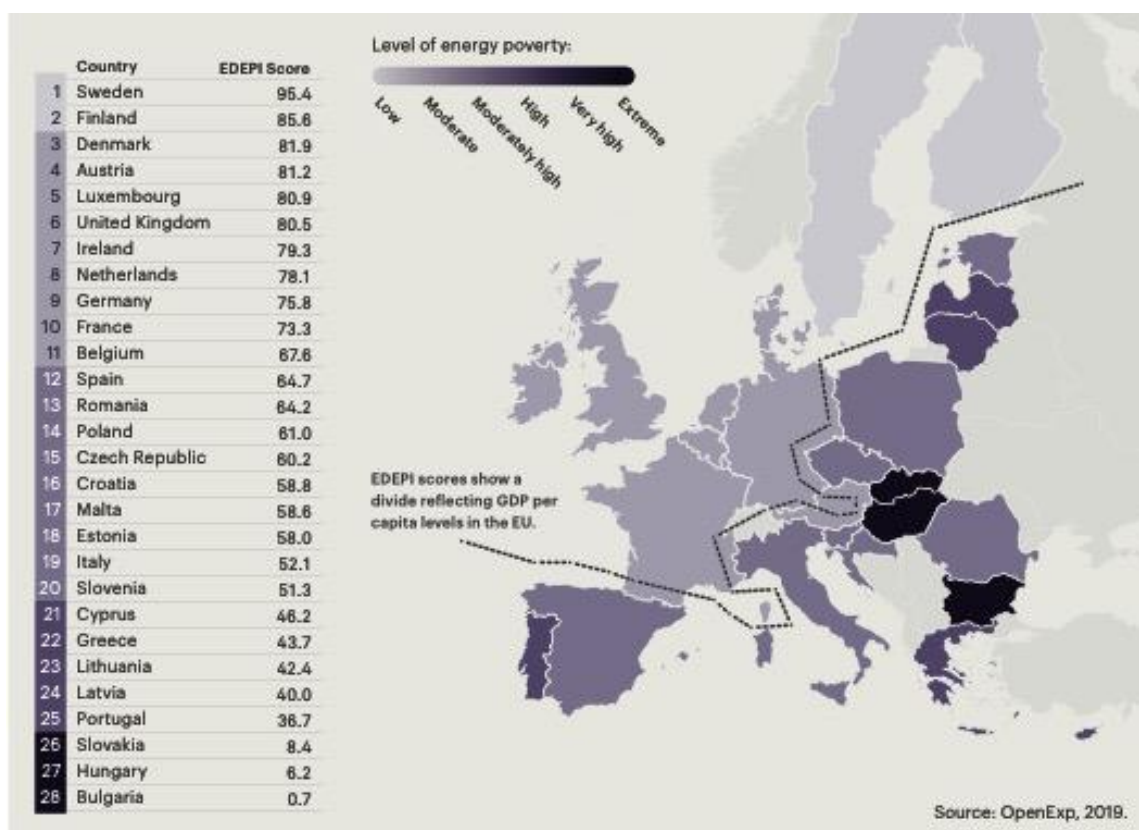
postihnutím.⁸⁷ Zásadná v tomto ohľade je pripravovaná novela stavebného zákona. Krok smerom k udržateľnej a cenovo dostupnej mobilite sú v súčasnosti pripravované Regionálne plány udržateľnej mobility na úrovni VÚC a krajských miest. Plány budú podmienkou pre čerpanie EŠIF v novom programovom období; ich spracovanie je podporované z prostriedkov Integrovaného regionálneho operačného programu.

V oblasti dopravnej obslužnosti územia hrá významnú úlohu nová vyhláška Ministerstva dopravy a výstavby SR č. 5/2020 Z. Z, ktorej cieľom je „zabezpečiť jednotnú koncepciu objednávaní výkonov vo verejnom záujme v cestnej doprave, doprave na dráhach a verejnej osobnej lodnej doprave.“⁸⁸

Z hľadiska prístupu k pitnej vode a sanitácii je v roku 2020 dôležité spracovanie Plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie SR na roky 2021 – 2027⁸⁹. V Pláne rozvoja budú navrhnuté ciele rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií a priority budovania tejto infraštruktúry, vrátane využitia decentralizovaných riešení, či prírode blízkych technológií. Súčasná prax však tieto opatrenia a technológie do veľkej miery ignoruje.

Zabezpečenie dostupnej energie pre občanov je v gescii MH SR. Podľa kompozitného indikátora (EDEPI) medzinárodného think-tanku OpenExp v roku 2019 vykazovalo Slovensko vysokú mieru energetickej chudoby a umiestnilo sa na 26 mieste z krajín EÚ.⁹⁰

Obrázok 1 Úroveň energetickej chudoby v krajinách EÚ podľa EDEPI, OpenExp, 2019

⁸⁷https://spv.sk/library/files/Stav_barier_2019_OZ_Narodna_platforma_proti_barieram_01042020_1.pdf

⁸⁸ <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/doprava-3/institut-dopravnej-politiky/analyticko-utvar/harmonizacia-verejnej-osobnej-dopravy/vyhlasaka-c-5-2020-z-z-ktorou-sa-vykonavaju-niektore-ustanovenia-tykajuce-sa-objednavania-verejnej-osobnej-dopravy>

⁸⁹ <https://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/plan-rozvoja-verejnych-vodovodov-verejnych-kanalizacii-pre-uzemie-sr-n>

⁹⁰ http://foeeurope.org/sites/default/files/climate_justice/2019/media_briefing_-_power_to_the_people_-_right_to_energy_coalition.pdf

Úrad pre reguláciu sieťových odvetví SR pripravil Konceptiu na ochranu odberateľov spĺňajúcich podmienky energetickej chudoby⁹¹. Začlenenie sociálneho aspektu a ochranných mechanizmov pre domácnosti ohrozené energetickou chudobou je dôležitým krokom a svojim charakterom je porovnateľný s inými dotačnými a podpornými nástrojmi, ktoré implementuje štát v rámci energetickej politiky. Problémom koncepcie je, že neobsahuje žiadne záväzné úlohy, ale iba odporúčania.

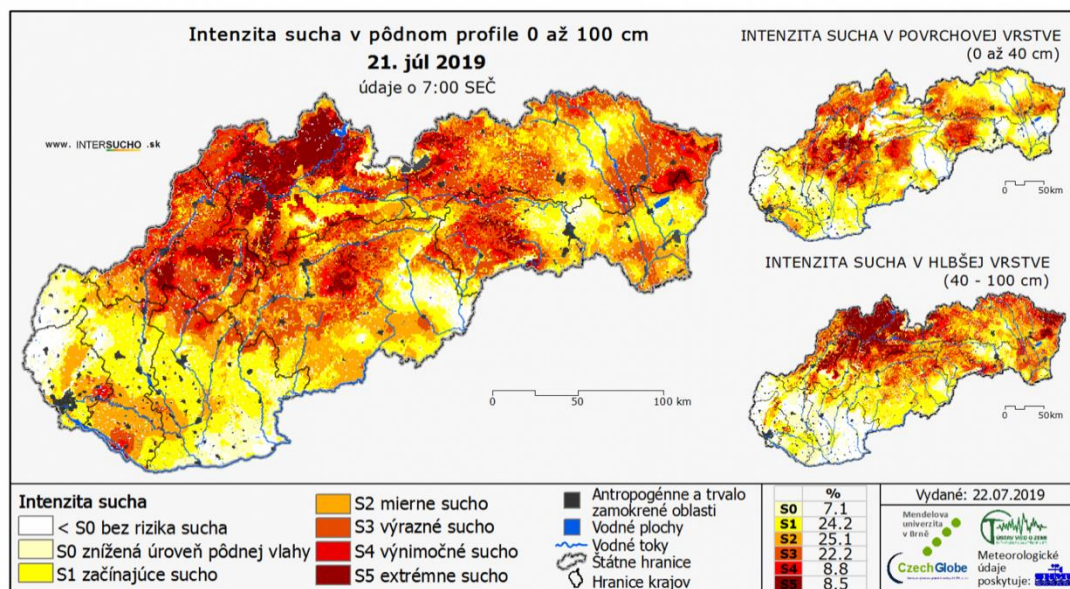
3. Adaptovať krajinu na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy

Cieľ: adaptovať ľudské sídla a krajinu na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, a tak zvýšiť kvalitu života obyvateľov a zachovať stabilné a zdravé ekosystémy.

Zásadným dopadom zmeny klímy na Slovensku je v súčasnosti dostupnosť vodných zdrojov v krajine. Sucho sa stáva podstatným meteorologickým fenoménom na Slovensku a predstavuje preto prioritnú tému v adaptačných stratégiách, ako aj strategických a koncepčných materiáloch vodného hospodárstva. V roku 2018 bola aktualizovaná stratégia adaptácie SR na zmenu klímy.⁹² V porovnaní s Adaptačnou stratégiou SR z roku 2014, kde sa problematika sucha objavuje všeobecne v popise trendov a v malej miere vo vybraných opatreniach, sú v aktualizácii z roku 2018 na sucho zamerané komplexné opatrenia, vrátane revitalizácie biotopov dôležitých pre udržiavanie vody v krajine a agro-environmentálno-klimatických schém.

V roku 2018 vláda SR uznesením č. 110/2018 prijala dokument „H2ODNOTA JE VODA - Akčný plán na riešenie dôsledkov sucha a nedostatku vody“, ktorý je prierezovým materiálom riešiacim problematiku sucha na Slovensku.⁹³ Dokument je signálnym, že sa adaptačná politika posúva smerom od úzkeho zamerania na protipovodňové opatrenia, smerom ku komplexnému hospodáreniu s vodou v krajine. Opatrenia sa zameriavajú tak na technické oblasti, ako je sústava závlahových kanálov a meliorácií, ako aj na reformu prístupov k obhospodarovaniu pôdy a lesa a v neposlednom rade na schopnosť krajiny zadržiavať vodu prostredníctvom prírody blízkyh opatrení.

Obrázok 2 Intenzita sucha na Slovensku v júli roku 2019.

Zdroj: SHMÚ, 2019. Online: <http://www.shmu.sk/sk/?page=2049&id=1007>

⁹¹ k 11.6.2020 koncepcia ešte nebola vládou schválená. Silno rozporovanými opatreniami boli zákaz prerušenia dodávky pre neplatenie počas vykurovacieho obdobia, koncept verejného dodávateľa a sociálna tarifa.

⁹² <https://www.minzp.sk/files/odbor-politiky-zmeny-klimy/strategia-adaptacie-sr-zmenu-klimy-aktualizacia.pdf>

⁹³ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/22714/1>

Prínosom pre adaptáciu na zmeny klímy je aj realizácia vodozádržných opatrení na území urbanizovanej krajiny (a to v jeho intraviláne alebo extraviláne), ktorá bola podporená v rámci 40. výzvy⁹⁴, ako aj v rámci 62. výzvy⁹⁵ z OP Kvalita životného prostredia. Dopyt po opatreniach je vysoký, čo je znamenie, že obce začínajú systematicky myslieť na riešenie dôsledkov zmeny klímy, predovšetkým prehrievania prostredia, nedostatku vody, či zvyšujúcej sa spotreby energie. Pretrváva nedostatok kvalifikovaných projektantov komplexných adaptačných opatrení. V roku 2019 sa ustanovila expertná skupina pre spracovanie návrhu opatrení revitalizácie tokov, ktoré budú prispievať k zvýšeniu schopnosti krajiny zadržiavať vodu.

V kontexte realizácie vodozádržných a adaptačných opatrení je dôležitá aj novelizácia stavebného zákona vo vzťahu k územnému plánovaniu. Je potrebné zakomponovať adaptáciu do postupov územného plánovania na komplexnej úrovni, aby sa podporili systémové riešenia pred izolovanými opatreniami. Rovnako dôležité je používanie odkazov na technické normy v oblasti nakladania so zrážkovými vodami v rámci verejného obstarávania..

Na úrovni samosprávy je viditeľný posun k strategickému plánovaniu v oblasti adaptácie. Viaceré samosprávy spracúvajú adaptačné stratégie. Medzi prvými uchopuje adaptáciu Bratislavský samosprávny kraj, ktorý ešte v roku 2016 vydal Katalóg adaptačných opatrení. V roku 2018 Košický VÚC spracoval a schválil Program obnovy krajiny.⁹⁶ Adaptačnú stratégiu majú alebo pripravujú aj viaceré miestne samosprávy (napríklad Hlavné mesto SR Bratislava vypracovalo Atlas dopadov klimatických zmien v urbánnom prostredí, sledujúc výskyt a rozmiestnenie ostrovov tepla a lokalít ohrozených pri intenzívnych zrážkach). V roku 2018 SAŽP vydala online Katalóg vybraných adaptačných opatrení, ktorý prezentuje súbor adaptačných opatrení a je určený pre predstaviteľov miestnej samosprávy. Katalóg je pravidelne aktualizovaný.⁹⁷

Zásadným dokumentom z hľadiska adaptability slovenskej krajiny na dôsledky zmeny klímy bude Národný lesnícky program Slovenskej republiky 2021 – 2030, ktorý zavedie, resp. posilní adaptačné opatrenia v lesoch, opatrenia na podporu zvyšovania vodozádržnej funkcie lesa a opatrenia súvisiace s akumuláciou vody v lesnej krajine. Napriek tomu, že dokument je v rannej fáze spracovania, vstupná správa ukazuje výraznú podporu udržateľného lesného hospodárstva a posilnenia adaptácie lesov napríklad prostredníctvom prírody blízkeho hospodárenia v lesoch. Vstupná správa pre NLP 2021 – 2030 uvádza odkladanie adaptačných opatrení ako problém zmiernenia dopadov zmeny klímy na lesy. Zmenu klímy a jej dopad na lesy kladie v problémoch na prvé miesto.

Dôležitým nástrojom na podporu adaptácie poľnohospodárskej krajiny na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy sú pozemkové úpravy. V roku 2019 vypracovalo MPRV SR dokument „Návrh opatrení na urýchléné vykonanie pozemkových úprav v SR“, ktorý schválila vláda SR uznesením vlády SR č. 358 z 21.08.2019. Unikátnosť pozemkových úprav spočíva v tom, že okrem navrhovania vodozádržných, ale aj iných adaptačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy v rámci procesu pozemkových úprav vždy dochádza k majetkoprávnemu vysporiadaniu pozemkov potrebných na ich realizáciu. Pozemkové úpravy tak poskytujú riešenia, ktoré sú pre realizáciu navrhovaných opatrení v krajine kľúčové a ktoré v iných opatreniach a politikách často absentujú.

4. Znížiť znečistenie a kontamináciu životného prostredia.

Cieľ: významne znížiť znečistenie a kontamináciu všetkých zložiek životného prostredia, pri zachovaní princípu znečisťovateľ platí

I keď celkové emisie do ovzdušia za ostatných 30 rokov na Slovensku výrazne poklesli, v súčasnosti je Slovenská republika jedným z členských štátov EÚ, ktoré v ostatnej dekáde čelia kritike EK kvôli

⁹⁴vyhlásená 20.4.2018, <https://www.op-kzp.sk/obsah-vyzvy/40-vyzva-na-predkladanie-ziadosti-o-poskytnutie-nfp-zamerana-na-vodozadrzne-opatrenia-v-urbanizovanej-krajine-v-intravilane-obci/>

⁹⁵ vyhlásená 27.4.2020, <https://www.op-kzp.sk/obsah-vyzvy/62-vyzva-na-predkladanie-ziadosti-o-poskytnutie-nenavratneho-financneho-prispevku-zamerana-na-vodozadrzne-opatrenia-v-urbanizovanej-krajine/>

⁹⁶https://web.vucke.sk/files/sk/kompetencie/regionalny-rozvoj/koncepcne-materialy/pok_schvaleny.pdf

⁹⁷ <https://www.sazp.sk/novinky/sazp-vydala-katalog-vybranых-adaptacnych-opatreni-na-nepriaznive-dosledky-zmeny-klimy-vo-vztahu-k-vyuzitiu-krajiny.html>

nedostatočnému riešeniu problematiky kvality ovzdušia a jeho negatívneho dopadu na zdravie obyvateľstva. V tejto súvislosti aktuálne Slovenská republika čelí infringementu za dlhodobé nedodržanie limitnej hodnoty pre častice PM₁₀ vyjadrenej ako denný priemer. V niektorých oblastiach sú tiež vysoké hodnoty benzo(a)pyrénu.

Tabuľka 2: Zníženie emisií vybraných znečisťujúcich látok v roku 2017 v percentách

Zníženie emisií vybraných ZL v roku 2017 v % (v porovnaní s r. 2005)	SO ₂	NO _x	NM VOC	NH ₃	PM _{2,5}
	69%	40%	40%	14%	30%

Zdroj: Národný program znižovania emisií⁹⁸

K zlepšeniu situácie prispeje Stratégia hospodárskej politiky SR do roku 2030,⁹⁹ ktorá deklaruje potrebu ďalšej regulácie znečisťovania ovzdušia, stanovenia ambicioznejších cieľov v oblasti kvality ovzdušia, dôslednejšieho monitorovania a efektívneho financovania opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia. Pripravuje sa tiež stratégia na zlepšenie kvality ovzdušia, cieľom ktorej je pripraviť ucelenú koncepciu riadenia kvality ovzdušia. Na presadenie opatrení, ktoré vzídu z predmetnej stratégie, je potrebné zefektívniť mechanizmus riadenia kvality ovzdušia najmä v oblastiach, kde je zhoršená kvalita ovzdušia. Zapojenie miestnych orgánov sa môže stať rozhodujúcim faktorom v úsilí dosiahnuť zlepšenie kvality ovzdušia, keďže tieto orgány sa nachádzajú najbližšie k ľuďom postihnutým znečistením ovzdušia a nimi presadzované opatrenia môžu byť adresné a účinné. Hoci novela zákona o ovzduší v roku 2017 zaviedla možnosť pre miestne samosprávy vytvárať nízkoemisné zóny, žiadna nízkoemisná zóna nebola zriadená. Opatrenia týkajúce sa zníženia znečistenia z dopravy treba riešiť v súčinnosti s plánmi udržateľnej mobility.

Dôležitým je rozhodnutie vlády z roku 2018 o ukončení dotácií na využívanie energie z uhlia do roku 2023¹⁰⁰. Prinesie to výrazné zníženie znečistenia vzduchu SO_x a NO_x, ako aj zníženie emisií CO₂. Plánovaná transformácia uhlíkovo náročných energetických a priemyselných regiónov ako je Horná Nitra¹⁰¹ a Košický región¹⁰² môže mať významný vplyv na kvalitu ovzdušia.¹⁰³ Je dôležité, aby MIRRI SR pokračovalo v konzultáciách, do tvorby akčných plánov zapájalo zainteresovaných aktérov z cieľových regiónov a aby sa na transformáciu regiónov podarilo získať a efektívne využiť čo najviac prostriedkov z nového finančného nástroja EK Fond spravodlivej transformácie.

Problematická je aj téma regulácie a štandardov pre lokálne kúreniská. Na Slovensku v súčasnosti vidieť návrat k lokálnemu vykurovaniu, vrátane nárastu využívania biomasy a to aj napriek striktným obmedzeniam vo vzťahu k odpájaniu od systémov centrálného zásobovania teplom. S tým je spojená zhoršená kvalita ovzdušia v obciach a náročnejšie vymáhanie dodržiavania štandardov, ako aj kvality paliva a jeho správneho používania.¹⁰⁴

Táto problematika vyžaduje viacrozmerý prístup, vrátane dotačnej schémy na výmenu kotlov, zvýšenie osvedčenia a kontroly takýchto zariadení. Slovensko v roku 2019 získalo grant na integrovaný projekt LIFE zameraný na zlepšenie kvality ovzdušia na Slovensku (LIFE-IP SK – Zefektívnenie vykonávania plánov riadenia kvality ovzdušia na Slovensku posilnením kapacít a kompetencií regionálnych a miestnych orgánov a podporou opatrení na zlepšenie kvality ovzdušia. Na projekt bude vynaložených 15 miliónov eur, pričom 9 miliónov bude pochádzať z Európskej komisie. V rámci projektu sa vytvára sieť manažérov na riadenie kvality ovzdušia, ktorí budú pomáhať samosprávnym orgánom (VÚC, mestám a obciam) pri návrhoch a implementácii opatrení na zlepšenie kvality

⁹⁸ https://www.minzp.sk/files/oblasti/ovzdušie/ochrana-ovzdušia/dokumenty/strategia-ochrany-ovzdušia/vlastny-material-narodny-program-znizovania-emisii-sr_final.pdf

⁹⁹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23019/1>

¹⁰⁰ Uznesenie vlády SR číslo 580/2018

¹⁰¹ <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/24029/1>

¹⁰² Plán pre Just Transition Fund

¹⁰³ Just Transition Fund prináša možnosti financovať tieto opatrenia. ÚPVII spracovalo Akčný plán transformácie hornej Nitry a pripravuje plán aj pre Košický región. FST: COM/2020/22 final, dostupné: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020PC0022>

¹⁰⁴ <https://www.economy.gov.sk/uploads/files/IjkPMQAc.pdf>

ovzdušia. Je zrejmé, že ochrana kvality ovzdušia sama nedokáže eliminovať negatívne dopady politík a rozhodnutí iných hospodárskych politík, ktoré prispievajú k znečisťovaniu ovzdušia. Riešenie tak komplexnej a prierezovej otázky, akou znečistenie ovzdušia nepochybne je, si vyžaduje medzirezortnú spoluprácu a prijatie opatrení naprieč rôznymi sektormi. Ak sa chceme dostať v ochrane ovzdušia ďalej, musíme sklbiť a zladíť existujúce politiky iných rezortov, aby boli koherentnejšie a dosiahli vyššiu environmentálnu výkonnosť.

Znečistenie vody a pôdy ostáva naďalej výzvou. Zásadným fenoménom pre znečistenie vody aj pôdy je znečistenie z poľnohospodárstva. V decembri 2018 sa začal proces tretieho cyklu vodného plánovania, prebieha spracovanie významných vodohospodárskych problémov,¹⁰⁵ v rámci ktorého sa konštatovalo, že medzi problémy „z hľadiska dosiahnutia dobrého chemického stavu v útvaroch podzemných vôd patrí znečisťovanie podzemných vôd dusíkatými a pesticídnymi látkami, ktoré sú najmä dôsledkom plošného difúzneho znečistenia pochádzajúceho predovšetkým z poľnohospodárskej činnosti.“ Z tohto dôvodu je zásadná aktualizácia Akčného plánu pre udržateľné využívanie pesticídov. Ďalším významným zdrojom znečistenia sú environmentálne záťaž. Problémom v oblasti znečistenia je porušovanie zákona a slabá vymožiteľnosť práva. Posilnené by tiež mali byť kapacity inšpekcie životného prostredia. V procese spracovania novej fázy vodného plánu Slovenska tiež pretrvávajú rozpory o rozsahu a formáte údajov o kvalite vody, ktoré by mali byť dostupné verejnosti.

Pokrok v oblasti znižovania znečistenia bol dosiahnutý aj vďaka významnej podpore z Operačného programu Kvalita životného prostredia zo zdrojov EÚ. V uplynulých rokoch boli podporené projekty v oblasti odvádzania a čistenia odpadových vôd prioritne v aglomeráciách, na ktoré sa vzťahujú záväzky SR vyplývajúce zo Zmluvy o pristúpení k EÚ, ako aj projekty na prieskum, monitorovanie a sanáciu envirozáťaží. V rokoch 2018 až 2020 boli v rámci OP Kvalita životného prostredia vyhlásené ďalšie výzvy, ktoré prispievajú k ochrane podzemných vôd odkanalizovaním obcí nachádzajúcich sa na Žitnom ostrove, optimalizovaniu informačných nástrojov v oblasti vôd, ako aj ku skvalitneniu monitoringu ovzdušia.¹⁰⁶

¹⁰⁵ <http://www.vodnyplan.online/problemy-dunaj.pdf>

¹⁰⁶ Aktuálne vyhlásené výzvy OP KŽP: <https://www.op-kzp.sk/vyzvy/aktualne-vyzvy/> a uzavreté výzvy OP KŽP: <https://www.op-kzp.sk/vyzvy/archiv-vyziev/>.

5. Ochrániť prírodu, zabezpečiť stabilitu ekosystémov a zastaviť pokles biodiverzity

Cieľ: Ochrana prírody a krajiny tvorba, zameraná na zabezpečenie zdravia a stability ekosystémov, schopnosti krajiny poskytovať potrebné ekosystémové služby a zastavenie poklesu biodiverzity

V oblasti vodného hospodárstva je badať posun predovšetkým na úrovni projektov vo vodohospodárskej politike. V roku 2018 - 2019, v rámci OP Kvalita životného prostredia na roky 2014 – 2020 prebiehala realizácia 13 projektov na zabezpečenie pozdĺžnej kontinuity riek a biotopov na vodných tokoch Myjava, Rudava, Turiec, Hron, Štiavnica, Rimava, Osrblianka a Slaná. Slovenský vodohospodársky podnik, š.p. vykonával prípravu 30 projektov na zabezpečenie pozdĺžnej kontinuity riek a biotopov na vodných tokoch Malý Dunaj, Brezovský potok, Hornád, Cirocha, Poprad, Torysa, Revúca, Nitra, Žitava, Hron, Prochotský potok, Ipel' a Slaná.¹⁰⁷

Biodiverzita a pôdna biodiverzita patrí k základným predpokladom existencie života na Zemi. Je to veľmi citlivý systém vysoko závislý na jednotlivých zložkách a narušenie jednej z nich môže viesť k vyhynutiu a prakticky aj vymiznutiu celej série ďalších zložiek. V Európe, ako aj na Slovensku počet a rôznorodosť živočíšnych druhov na poľnohospodárskej pôde teda biodiverzita poľnohospodárskej pôdy výrazne klesá. Je to spôsobené celým radom príčin. Medzi najmarkantnejšie patria intenzifikácia poľnohospodárskej výroby, používanie pesticídov, rozoranie medzí a pestovanie monokultúr na veľkých plochách. EÚ si dala za cieľ do roku 2030 zabezpečiť, aby 75% pôd bolo zdravých a schopných zabezpečiť zdravé potraviny, prospievať k zdravej prírode a zmierňovaniu klimatickej zmeny. V oblasti poľnohospodárstva je preto potrebné zamerať sa na zvyšovanie podielu ekologicky obhospodarovanej pôdy. Tieto snahy majú na Slovensku pozitívny trend kde v roku 1991 sa ekologicky obhospodarovalo 14 773 ha a v roku 2018 to bolo už 192 143,05 ha.

V oblasti lesného hospodárstva dochádza v posledných rokoch (2017 – 2020) k zásadným posunom a legislatívnym zmenám. Kľúčovým strategickým dokumentom je v súčasnosti pripravovaný nový Národný lesnícky program SR 2021 – 2030 (NLP). Vízia pre lesné hospodárstvo je viazaná na udržateľný rozvoj a kvalitu života obyvateľov. Vstupná správa k NLP pripomína, že lesné ekosystémy majú poskytovať ekonomické, ekologické a sociálne služby vo vyváženej miere. NLP okrem iného vychádza z konceptu udržateľnej produkcie biomasy z lesa a predstavuje koncept bioekonomiky previazaný na ekosystémové služby lesa. V zameraní NLP je vidieť filozofický a hodnotový posun, s cieľom vytvorenia podmienok na plnenie a poskytovanie ekosystémových služieb lesov v zmenených klimatických podmienkach. Na Slovensku bol zaznamenaný prekvapivo významný záujem a podpora verejnosti otázkam lesov, aké sa neobjavili v oblasti ochrany životného prostredia u nás už dávno. Aj preto NLP vidí riešenie problémov z nesprávne vedeného dialógu o úlohách lesného hospodárstva pre spoločnosť v uplatnení modelu na zmiernenie konfliktov aj prostredníctvom dialógov, transferu poznatkov vedy a výskumu, hľadani kompromisov a prehĺbení medzirezortnej spolupráce. V roku 2019 bol novelizovaný aj zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch. Podstatná je druhá novelizácia v zákone č. 355/2019 Z. z., ktorá zavádza definíciu a zákonné limity pre uplatňovanie prírody blízkeho hospodárenia v lesoch, novo definuje vyhlasovanie pralesov na Slovensku ako lesov v lesnícky významných územiach, na ktorých sa prvý krát v právnej úprave SR uplatňuje princíp bezzásahového prístupu. Doplnila sa nová definícia mimoriadnych udalostí v lesoch, pri ktorých dochádza k ohrozeniu ekologickej stability alebo biologickej diverzity a možnosť vydania osobitných opatrení na ochranu lesov. Úpravy zákona o lesoch sa týkali aj zmien v konaniach pri schvaľovaní programov starostlivosti o lesy v európskej sústave chránených území Natura 2000, sprísnenia zámen lesných pozemkov. Upravil sa postup pri vykonávaní opatrení na ochranu lesa na zabránenie premnoženia a šírenia škodlivých činiteľov v lesoch, do ktorého sa integrovala pôsobnosť organizácie ochrany prírody a orgánov ochrany prírody s cieľom rešpektovania požiadaviek predmetu ochrany dotknutého chráneného územia alebo jeho ochranného pásma.

¹⁰⁷ <https://www.svp.sk/wp-content/uploads/2012/11/v%C3%BDro%C4%8Dn%C3%A1-spr%C3%A1va-2019-web.pdf>

Ciele v oblasti udržateľného hospodárenia s obnoviteľnými zdrojmi energie zavádza aj Integrovaný národný energetický a klimatický plán (NECP).¹⁰⁸ V roku 2018 bol novelizovaný zákon o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby.¹⁰⁹ Hlavným cieľom návrhu bolo dosiahnuť, aby bolo zrušené dotovanie spaľovania dreva v biomasových zariadeniach, okrem dreva pochádzajúceho z energetických porastov a odpadu z drevospracujúceho priemyslu. Až aplikačná prax ukáže reálny dopad na trh s biomasou určenou na výrobu energie.

V oblasti ochrany biotopov a druhov a opatreniach na zastavenie poklesu biodiverzity je kľúčové doriešenie konaní, ktoré sú v súčasnosti vedené voči Slovensku vo vzťahu k sústave chránených území Natura 2000 ako aj dobre a modernejšie pripravená a implementovaná nová stratégia a akčný plán pre ochranu biodiverzity 2011 - 2030. Nové ciele ochrany prírody, biodiverzity a krajiny boli stanovené v Envirostratégii 2030.¹¹⁰ Podstatné zmeny priniesla novela zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov účinná od roku 2020. Došlo k právnej úprave ustanovení súvisiacich s nedostatkami, ktoré vytyka Európska komisia Slovenskej republike, vrátane zefektívnenia procesu vyhlasovania území európskeho významu, spresnenia dokumentácie ochrany prírody, ale aj zosúladieniu postupov pre povoľovanie lesohospodárskych činností v chránených územiach. V rokoch 2018 – 2020 došlo k pokroku v schvaľovaní dokumentácie ochrany prírody - vláda SR schválila programy starostlivosti o 18 z celkového počtu 41 chránených vtáčích území.

Podpora ochrany biotopov a druhov a prírode blízkeho obhospodarovania lesov bola podporená aj zo zdrojov EŠIF v rámci OP Kvalita životného prostredia. V decembri 2018 bola vyhlásená 49. výzva¹¹¹ - vlastníkom/užívateľom pozemkov v chránených územiach bola poskytnutá ďalšia možnosť realizovať opatrenia zamerané na ochranu prírody a krajiny.

Návrhy nových nariadení pre Spoločnú poľnohospodársku politiku EÚ na obdobie 2021 – 2027¹¹² kladú dôraz na adaptáciu na zmenu klímy a zmiernenie jej dopadov, ochranu biodiverzity, zachovanie a ochranu biotopov, ako aj na podporu udržateľného rozvoja a efektívneho riadenia prírodných zdrojov, ako sú voda a pôda. Toto nastavenie spolu s naviazaním 30 % prostriedkov na rozvoj vidieka na oblasti životného prostredia a klímy vytvára dobrý rámec pre financovanie opatrení v tejto oblasti. Bolo by žiadúce koordinovať prípravu nového programového obdobia SPP s prípravou novej Politiky súdržnosti a to hlavne v prioritách zameraných na opatrenia v krajine a v oblasti rozvoja vidieka.

¹⁰⁸ <https://www.economy.gov.sk/energetika/navrh-integrovaného-narodného-energetického-a-klimatickeho-planu>

¹⁰⁹ zákonom 377/2018 Z. z. bol novelizovaný zákon č. 309/2009 Z. z. o podpore obnoviteľných zdrojov energie a vysoko účinnej kombinovanej výroby.

¹¹⁰ uznesenie vlády SR č. 87/2019 z 27. februára 2019.

¹¹¹ vyhlásená 31.12.2018, <https://www.op-kzp.sk/obsah-vyzvy/49-vyzva-na-predkladanie-ziadosti-o-poskytnutie-nenavratneho-financneho-prispevku-zamerana-na-dobudovanie-sustavy-natura-2000-realizacia-schvalenych-dokumentov-starostlivosti/>

¹¹² <https://www.mpsr.sk/navrh-nariadenia-epar-o-financovani-riadeni-a-monitorovani-spolocnej-polnohospodarskej-politiky/1328-43-1328-13616/>

Právny štát, demokracia a bezpečnosť

Vražda investigatívneho novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej, z februára 2018 bola zlomovým momentom, ktorý ovplyvnil a ovplyvňuje vývoj v oblasti právneho štátu, demokracie i bezpečnosti v Slovenskej republike. Samotný skutok, jeho vyšetrovanie, zásadné zistenia, ktoré priniesli médiá, následný celospoločenský verejný tlak, je začiatkom politickej ale i spoločenskej zmeny v širšom rámci. Globálnou výzvou pre všetky oblasti spoločenského života sa stala pandémia koronavírusu spôsobujúceho ochorenie COVID-19¹¹³. Jej krátkodobé i dlhodobé dopady na vzájomný vzťah priestoru slobody a demokracie na jednej strane a potreby ochrany verejného zdravia a bezpečnosti na strane druhej, sú zásadné nielen v celosvetovom ale aj v slovenskom kontexte.

Zdroj: Eurostat, Eurobarometer	2015	2016	2017	2018	2019
Dôvera občanov v nezávislosť súdneho systému	x	21 %	23 %	29 %	28 %
Dôvera občanov v políciu	43 %	47 %	43 %	38 %	41 %
Podiel populácie, ktorá vo svojom okolí hlásila zločin, násilie alebo vandalizmus	6 %	5,8 %	5,1 %	6 %	x
Index vnímania korupcie (100 – najlepšie, 0 – najhoršie)	51	51	50	50	50
Dôvera občanov v EÚ parlament	41 %	46 %	46 %	46 %	49 %

HLAVNÉ VÝZVY

1. Zlepšiť vymožitelnosť práva, prístup k spravodlivosti a ochranu ľudských práv

Cieľ: zlepšiť vymožitelnosť práva, prístup k spravodlivosti pre všetkých a ochranu a podporu ľudských práv.

Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj je súhrnom globálnych záväzkov, ktorými medzinárodné spoločenstvo reaguje na najzávažnejšie výzvy súčasnosti. Izolované zásahy a opatrenia strácajú účinnosť pri ich riešení. Konat' majú nielen štáty, ale aj jednotlivci. V prvom rade musíme začať od seba, nakoľko globálne záväzky Agendy 2030 sa týkajú každého z nás. Zodpovedné subjekty musia podať pravdivé informácie z monitorovania pokroku v národných prioritách implementácie Agendy 2030. Len pravdivý monitoring umožní štátom (následne i jednotlivcom) vzájomne si vytvárať pravdivý obraz implementácie Agendy 2030 a súčasne i vzájomne si napomáhať v ozdravných procesoch. Závažný zločin, vražda Jána Kuciaka, ktorý zasiahol do povedomia slovenskej verejnosti, vyvolal reakciu zo strany štátu, vrátane masívneho nasadenia zo strany orgánov činných v trestnom konaní. Táto reakcia ukázala že Slovenská republika je schopná plniť si pozitívne záväzky vyplývajúce z medzinárodných dokumentov.

Následné vyšetrovanie tejto vraždy odhalilo a stále odhaľuje zásadné korupčné kauzy a prepojenia zločinu na politických predstaviteľov, políciu, prokuratúru, súdnictvo. Tieto skutočnosti viedli aj k personálnym zmenám v uvedených oblastiach. Nedostatky v mnohých procesoch, napr. pri menovaní vedúcich predstaviteľov polície či prokuratúry, v disciplinárnych konaniach voči prokurátorom či sudcom, neefektívnosť samoregulačných procesov v justícii, poukázali na urgentnú potrebu systémových reforiem viacerých vnútorných mechanizmov demokratického systému v krajine.

Všetky odhalenia ostatného obdobia, vrátane preukázaných zásahov do nezávislosti a nestrannosti sudcov, mali podstatný vplyv na to, že vnímanie nezávislosti súdnictva verejnosťou i podnikateľským

¹¹³ Dňa 30.1.2020 Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) vyhlásila stav globálnej zdravotnej núdze. Dňa 11.3.2020 generálny riaditeľ WHO vyhlásil pandémiu koronavírusu spôsobujúceho chorobu COVID-19.

sektorom je aj naďalej na chvoste krajín EÚ.¹¹⁴ Dôvodom je najmä snaha o ovplyvňovanie súdov a sudcov zo strany politikov a ekonomických skupín. Intenzita vnímania týchto dôvodov radí SR na predposledné miesto z krajín EÚ.¹¹⁵

V oblasti súdnictva Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky iniciovalo na základe Správy CEPEJ (Komisia pre efektívnu justíciu pri Rade Európy) k stavu justície štruktúrovanú vnútornú diskusiu so sudcami vo viacerých pracovných skupinách s expertami zo CEPEJ. Táto diskusia je predpokladom ucelenej reformy pre justíciu. Aj na jej podklade v súčasnosti Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky navrhuje v súlade s Programovým vyhlásením vlády Slovenskej republiky na roky 2020 – 2024 reformu súdnictva, ktorej súčasťou je nová súdna mapa pre všeobecné súdnictvo, reforma správneho súdnictva a ústavného súdnictva vrátane reformy Súdnej rady Slovenskej republiky. V sledovanom období Ministerstvo spravodlivosti Slovenskej republiky realizovalo čiastkovú reformu v oblasti exekúcie (koncentrácia exekučných konaní na jeden súd a to Okresný súd Banská Bystrica) a čiastkovú reformu v oblasti boja proti korupcií (zákon č. 315/2016 Z. z. o registri partnerov verejného sektora a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 241/2019 Z. z. tzv. protischránkový zákon, zriadenie súdu pre register partnerov verejného sektora a to Okresný súd Žilina). Iniciovanie viacerých projektov v oblasti zvýšenia efektívnosti súdneho systému je pozitívne. Je ale nevyhnutné aj naďalej pokračovať v dôslednej príprave a implementovaní opatrení odporúčaných Slovenskej republike napr. Európskou komisiou pre efektívnu justíciu (CEPEJ).

V uplynulom období sa prejavili aj nejednoznačné politické postoje a populizmus vo verejnom diskurze pri prijímaní medzinárodných dokumentov v oblasti ľudských práv. SR sa napr. nezúčastnila na hlasovaní o Globálnom rámci OSN o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii (tzv. Marakéšsky dohovor) v decembri 2018. Národná rada SR rozhodovala v priebehu 12 mesiacov celkovo trikrát o nesúlase s Dohovorom Rady Európy o prevencii násilia na ženách a domáceho násilia a boja proti nemu (tzv. Istanbulský dohovor). Nepodarilo sa ratifikovať ani niektoré ďalšie zmluvy, ktoré nevyvolávali radikálne kultúrno-etické postoje.¹¹⁶ Slovensku stále chýba zákon upravujúci pomery národnostných menšín.

Prehodnotenie postojov v oblasti boja proti násiliu na ženách, nerovnosti medzi mužmi a ženami, rasovej segregácii v prístupe ku vzdelaniu odporúčajú Slovensku aj medzinárodné orgány a organizácie.¹¹⁷

¹¹⁴ The 2019 EU Justice Scoreboard, European Commission, COM(2019)198/2, graf 47 a 49. V čase písania tohto dokumentu nie je dostupný EU Justice Scoreboard za rok 2020.

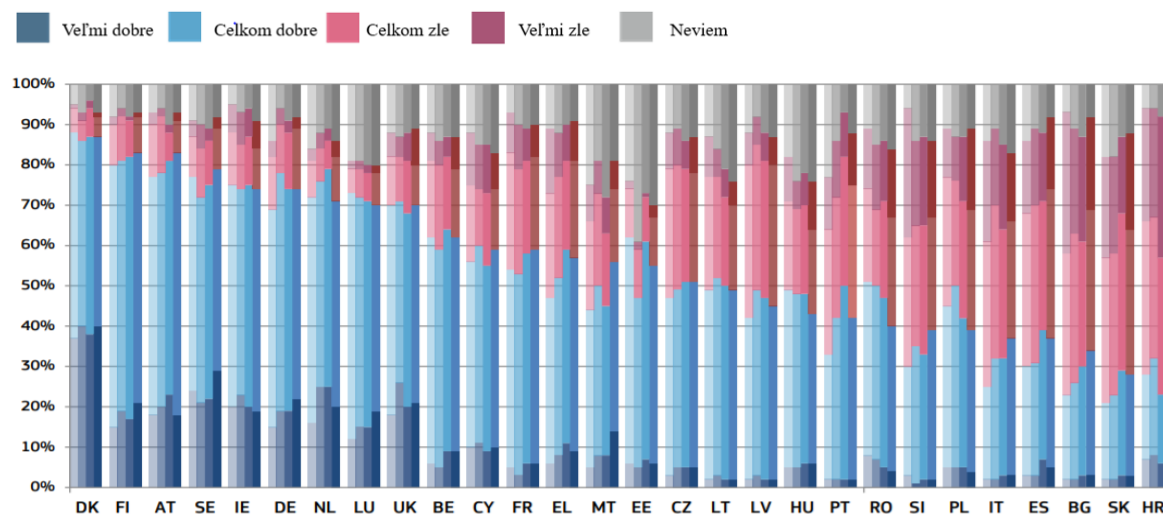
¹¹⁵ The 2019 EU Justice Scoreboard, European Commission, COM(2019)198/2, graf 48 a 50.

¹¹⁶ Napr. Opčný protokol k Dohovoru proti mučeniu (podpis v roku 2018), Protokol č. 12 (podpis v roku 2000) k Európskemu dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Naopak Národná rada SR v septembri 2019 vyslovila súhlas s Protokol č. 16 (podpis v roku 2013) k Európskemu dohovoru.

¹¹⁷ V rámci uskutočneného 3. kola tzv. univerzálneho periodického hodnotenia (IPR) Rady OSN pre ľudské práva vláda SR v máji 2019 zadefinovala gestorstvo a pozície SR k jednotlivým odporúčaniam UPR; odporúčanie ratifikovať Istanbulský dohovor bolo vládou SR odmietnuté. Návrh Odporúčania adresované Slovenskej republike počas tretieho kola Univerzálneho periodického hodnotenia Rady OSN pre ľudské práva, 27.5.2019 (dostupné na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Material/23865/1>). Komisárka Rady Európy pre ľudské práva zo dňa 26.11.2019 adresovala predstaviteľom Národnej rady SR list, ktorým vyzýva poslancov a poslankyne, aby odmietli akékoľvek spríšňovanie prístupu k bezpečným interrupciám a obmedzovanie reprodukčných práv žien. (dostupné na <https://www.coe.int/en/web/commissioner/country-monitoring/slovak-republic>).

Graf 15 Vnímanie nezávislosti súdov a sudcov verejnosťou

(svetlé farby: rok 2016 a 2017; tmavé farby: rok 2018 a 2019)

Zdroj: 2019 EU Justice Scoreboard

Inštitucionálny systém ochrany ľudských práv preukázal svoju krehkosť aj v roku 2019, keď Ústavný súd SR nebol plne funkčný, a to výlučne z dôvodu politických obštrukcií. Súď nemohol určité obdobie rozhodovať o súlade právnych predpisov s Ústavou SR a prišlo k značnému spomaleniu pri rozhodovaní o individuálnych sťažnostiach na porušenie základných práv a slobôd.

Čiastočné plnenie cieľa udržateľného rozvoja 16.2 Ukončenie zneužívania, vykorisťovania, obchodovania a všetkých foriem násilia na deťoch je zabezpečované prostredníctvom naplňania strategických cieľov Národnej stratégie na ochranu detí pred násilím založenom na aktívnej medzirezortnej spolupráci, implementácie Národného projektu Podpora ochrany detí pred násilím na celom území Slovenskej republiky, ako aj implementácie novej Národnej koncepcie na ochranu detí v digitálnom priestore.

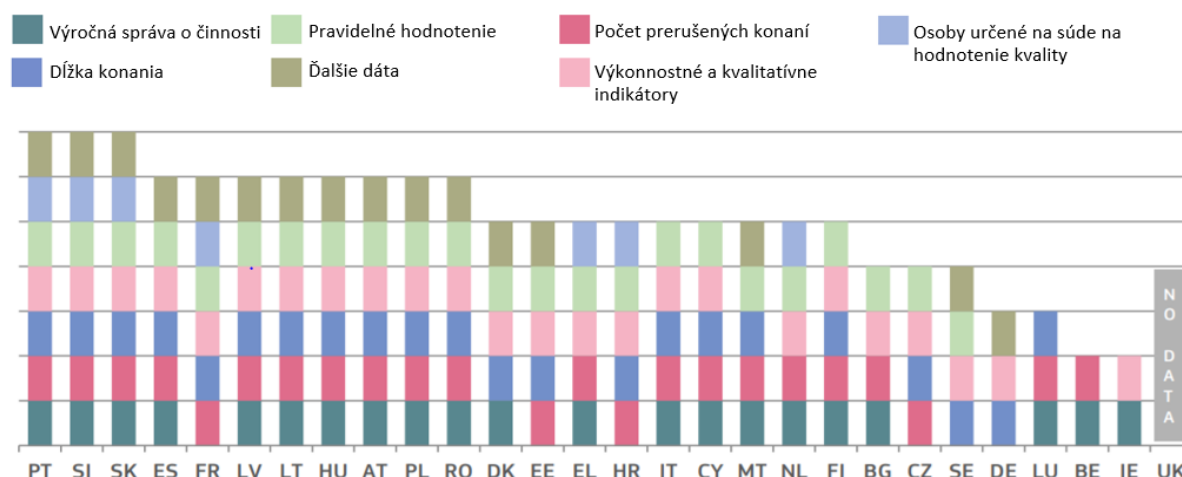
Odmietnutie návrhu zákonných zmien v systéme riadenia Slovenského národného strediska pre ľudské práva a rezignácia na zvýšenie požiadaviek jeho nezávislosti v súlade s odporúčaniami medzinárodných organizácií v roku 2019 taktiež neprispeli k posilneniu mechanizmov obrany práv diskriminovaných skupín. Na druhej strane, lepšiemu prístupu k spravodlivosti pre znevýhodnené skupiny, napomôže zvyšovanie kapacít Centra právnej pomoci (počas realizácie národného projektu boli vybudované ďalšie konzultačné pracoviská a výrazne sa zvýšil počet poskytnutých právnych konzultácií).¹¹⁸

Realizácia viacerých projektov financovaných z fondov EÚ v oblasti posilňovania kvality súdneho systému, prostredníctvom zefektívnenia vnútorných procesov riadenia a správy súdov, zvyšovania odborných i analytických kapacít, využívania automatizovaných procesov pri rozhodovacej činnosti sudcov, implementácie inovatívnych riešení, je príležitosťou na posun. Reálnu udržateľnosť výsledkov bude možné však vyhodnotiť až po ukončení aktivít. Skutočné posilnenie vymožitelnosti práva však bude predstavovať až zásadnejšia reforma napr. v podobe reorganizácie súdnej mapy, špecializácie súdov a sudcov, konzekventného hodnotenia efektivity práce sudcov a sudkýň, zriadenia osobitného správneho súdu, ktorý odbremení v určitých veciach Ústavný súd SR i Najvyšší súd SR, reformy systému prokuratúry, reformy polície.

V tomto kontexte je potrebné oceniť rozvoj kapacít Analytického centra Ministerstva spravodlivosti SR, ktoré pravidelne zbiera relevantné dáta, robí monitoring a vyhodnocovanie činnosti súdov a sudcov, ktoré sú nevyhnutné na správne politické rozhodnutia a nastavenie systému. Náš analytický záber je v oblasti justície jeden z najkomplexnejších v EÚ.

¹¹⁸ Priebežné hodnotenie kľúčových ukazovateľov dostupné na: <http://www.reformuj.sk/projekt/posilnenie-a-dobudovanie-kapacit-v-oblasti-poskytovania-pravnej-pomoci-a-prevencia-eskalacie-pravnych-problemov/>.

Graf 16 Dostupnosť dát o činnosti súdov

Zdroj: 2019 EU Justice Scoreboard

2. Zlepšiť výkon verejnej správy: tvoriť verejné politiky na základe dát, s orientáciou na výsledky a v súlade s princípom hodnoty za peniaze.

Cieľ: zabezpečiť transparentný, profesionálny a efektívny výkon verejnej správy na všetkých úrovniach zameraný na dosahovanie výsledkov rozhodnutí, tvoriť politiky na základe relevantných a dôveryhodných dát prístupných odbornej i laickej verejnosti a implementovať koncept hodnoty za peniaze.

Reforma verejnej správy sa v ostatných rokoch zameriavala primárne na elektronizáciu a digitalizáciu jej procesov. Čiastočné pozitívne zmeny priniesli viaceré projekty zavádzania elektronických služieb, zlepšenia využívania údajov vo verejnej správe, manažérstva kvality v orgánoch verejnej správy, vzdelávania ľudských zdrojov a implementácia opatrení proti byrokrácii, ktoré ukladajú orgánom verejnej moci pri ich úradnej činnosti povinnosť získavať a používať určité údaje, ktoré už sú evidované v informačných systémoch verejnej správy.¹¹⁹

Novovytvárané klientske centrá, zvyšovanie kvality ich práce, možnosť vybaviť viaceré úradné záležitosti na jednom koncentrovanom bode s minimalizovaným čakaním, sú hodnotené ako „výkladná skriňa kvality“ verejnej správy v oblasti jej praktického výkonu smerom k občanovi.¹²⁰ Aj pripravenosť samospráv na elektronickú komunikáciu výrazne vzrástla.¹²¹ Viacero miest a obcí, osobitne menších samospráv, však nemá stále vytvorené dostatočné odborné, technické a finančné kapacity, ktoré by im umožnili naplniť vo vysokej kvalite všetky kompetencie, ktoré miestna samospráva má. Nedostatočné kapacity na efektívne spravovanie územia a poskytovanie služieb občanom, ako i prílišná fragmentácia na veľké množstvo obcí, sú slabými stránkami súčasného modelu decentralizácie a dekoncentrácie. Realizácia štrukturálnych zmien vo fungovaní miest, posilnenie úlohy mestského rozvoja v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca sú preto nevyhnutné.¹²²

Na úrovni ústredných orgánov štátnej správy, je stále možné identifikovať nedostatky v plánovaní a koordinácii politík, i v prijímaní niektorých zásadných rozhodnutí na základe konzultácií a faktov.¹²³ Analytické kapacity boli v ostatnom období vytvorené či dobudované takmer na všetkých ústredných orgánoch štátnej správy. Legislatívne je od januára 2020 posilnená pozícia Ministerstva financií SR v

¹¹⁹ Napr. Národný program reforiem Slovenskej republiky 2019, Ministerstvo financií SR, Apríl 2019.

¹²⁰ Efektívna verejná správa: Priebežné hodnotenie výkonnosti, efektívnosti a účinnosti OP, Záverečná správa, Ministerstvo vnútra SR, Jún 2019, s. 39.

¹²¹ Záverečná správa: Plnenie opatrení prijatých na odstránenie zistených nedostatkov z kontrol vykonaných NKÚ SR, Najvyšší kontrolný úrad SR, August 2019.

¹²² Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, uznesenie vlády SR č. 5/2018.

¹²³ Country Report Slovakia 2020. 2020 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, European Commission, February 2020, s. 48.

rámci revízie výdavkov rozpočtového procesu i v rámci ekonomického hodnotenia efektivity veľkých investičných projektov. Komplexný pohľad na analytické jednotky jednotlivých ministerstiev však potvrdzuje, že implementácia ich analýz pri prijímaní verejných politík ešte nie je systematická a svojim inštitucionálnym nastavením nie je ani imúnna voči politickým vplyvom.

3. Zabezpečiť účinný systém kontroly verejnej moci a posilniť mechanizmy odhaľovania a potierania najzávažnejších foriem korupčného správania

Cieľ: zabezpečiť účinný systém kontroly verejnej moci, vrátane transparentných a nezávislých kontrolných inštitúcií a orgánov ochrany práv a slobôd. Posilniť mechanizmy a metódy odhaľovania a potierania najzávažnejších foriem korupčného správania.

Rok 2020 je o potrebe vyhodnotiť a revidovať určité inštitucionálne a funkčné nastavenia vzťahu štátu a občana, pričom táto potreba má podporu širokej verejnosti. Celospoločenské protesty za posledný rok a pol boli dôkazom, že kritická časť slovenskej spoločnosti žiada zabezpečiť prístup všetkých k skutočnej spravodlivosti a zefektívniť mechanizmy kontroly moci. Pre ďalší vývoj krajiny bude určujúca miera verejného tlaku na prijímanie odborných riešení i kontrolu prijímaných opatrení.

Nesfunkčnenie Úradu na ochranu oznamovateľov protispoločenskej činnosti je premárnenou príležitosťou v odhaľovaní a potieraní najzávažnejších foriem korupčného správania. Už od roku 2019 mohol ako nezávislý orgán poskytovať právnu a inú podporu whistleblowerom, ktorých odhodlanie a osobná odvaha odhaľovať korupčné správanie v orgánoch verejnej moci sú nenahraditeľné. Slovensku v boji s korupciou chýba aj zákon o lobingu, prijatie prísnejších etických štandardov príslušníkov polície,¹²⁴ i precizovanie pravidiel preukazovania pôvodu majetku verejných funkcionárov.

Na odhaľovanie a vyšetrovanie najzávažnejších trestných činov, vrátane trestných činov korupcie, patriacich do právomoci Špecializovaného trestného súdu bola ako osobitný útvar Policajného zboru zriadená Národná kriminálna agentúra Prezídia Policajného zboru. Vecná príslušnosť Národnej kriminálnej agentúry primárne predurčuje jej zameranie na represívne potláčanie trestných činov korupcie a tým súvisiacu kooperáciu a súčinnosť vzťahy s Úradom špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry Slovenskej republiky. K účinnému boju proti korupcii prispieva tiež preventívna činnosť vo forme informovania občanov o škodlivých následkoch korupcie pre spoločnosť, o možnostiach oznámenia korupcie a zákonnej ochrane poskytovanej oznamovateľom korupcie. Nemožno opomenúť ani aktivity Národnej kriminálnej agentúry pri medializovaní prípadov a zvyšovaní povedomia verejnosti o úspešných korupčných kauzách, kedy korupciu oznámili občania a následne v spolupráci s políciou prispeli k usvedčeniu jej páchatel'ov. Eliminácia trestných činov korupcie je determinovaná taktiež subjektívnymi faktormi, a to právnym vedomím jednotlivcov, ich morálnymi princípmi, integritou, záujmom o veci verejné a ochotou podieľať sa na oznamovaní korupčnej trestnej činnosti. Z hľadiska eliminácie potenciálu pre korupciu je v záujme Národnej kriminálnej agentúry presadzovať kultúru integrity a prevencie korupcie za účelom vytvorenia takej spoločenskej klímy, aby tolerancia voči korupcii a akémukoľvek protiprávnemu konaniu vo vzťahu ku korupcii bola nulová. V danej súvislosti sa Národná kriminálna agentúra podieľa na tvorbe vnútroštátnej protikorupčnej politiky, vytvára rezortné protikorupčné programy, akčné protikorupčné plány a zabezpečuje preventívne protikorupčné opatrenia na zvyšovanie právneho vedomia a angažovanosti verejnosti v oblasti prevencie a boja s trestnými činmi korupcie. V záujme eliminácie korupcie a presadzovania protikorupčnej politiky, ako aj z dôvodu zavádzania nástrojov etiky a integrity na pracoviskách verejnej správy bol Národnou kriminálnou agentúrou v spolupráci s OECD vypracovaný Protikorupčný e-learningový program „Integritou proti korupcii“. Program je dostupný na webovom sídle Ministerstva vnútra Slovenskej republiky: v slovenskej a anglickej jazykovej mutácii <http://www.minv.sk/?dotaznik>.

Podobne ako v prípade úradu verejnej ochrany práv, tak aj v prípade Najvyššieho kontrolného úradu SR (NKÚ) možno konštatovať nezaujem výkonnej moci o dôslednú nápravu identifikovaných nedostatkov. V prípade identifikácie nehospodárneho nakladania, či nízkej úspešnosti vo

¹²⁴ Country Report Slovakia 2020. 2020 European Semester: Assessment of progress on structural reforms, prevention and correction of macroeconomic imbalances, and results of in-depth reviews under Regulation (EU) No 1176/2011, European Commission, February 2020, s. 51.

výkonnostných parametroch verejných politík, čelil úrad politickým atakom. Je potrebné sa zaoberať zisteniami NKÚ z posledných rokov, ktoré potvrdzujú, že mechanizmy vnútornej kontroly ústredných orgánov štátnej správy ale i štátnych podnikov sú často neúčinné. Zameriavajú sa skôr na formálnu stránku a nie na skutočné posudzovanie efektivity a hospodárnosti vynakladania verejných prostriedkov.¹²⁵ V oblasti ochrany všetkých zložiek prírodného prostredia zohráva významnú úlohu odbor odhaľovania nebezpečných materiálov a environmentálnej kriminality Úradu kriminálnej polície. Pozitívnu úlohu v spoločnosti prinieslo aj zriadenie Slovenskej lesnícko-drevárskej inšpekcie, ktorá ako orgán štátnej správy v oblasti uvádzania dreva a výrobkov z dreva na vnútorný trh, vykonáva od roku 2018 kontroly domácich hospodárskych subjektov vykonávajúcich ťažbu a prvé uvádzanie dreva na trh, kontrolu prepravcov a obchodníkov s drevom, ako i dovozcov dreva.

4. Posilniť princípy otvoreného vládnutia cez participáciu občianskej spoločnosti

Cieľ: podporiť občiansku spoločnosť, vzdelávanie k demokratickému občianstvu a mechanizmy participácie na tvorbe, implementácii a kontrole verejných politík.

Prvky princípov otvoreného vládnutia sú už aplikované v praxi; rozpracované opatrenia čakajú na svoju realizáciu v ďalšej dekáde.¹²⁶ Vypracovanie a následná aplikácia tzv. publikačného minima pre štátnu správu v praxi, podpora otvorených vzdelávacích modulov a zdrojov, vypracovanie národnej stratégie otvorenej vedy, sprístupnenie vnútorných organizačno-riadiacich aktov ústredných orgánov štátnej správy ale i všeobecne záväzných nariadení obcí a samosprávnych krajov na portáli právnych predpisov, zavedenie nového štandardu zverejňovania údajov o konečných užívateľoch výhod a ďalšie plánované opatrenia môžu výrazne posilniť transparentnosť v daných oblastiach.

Ekonomické dôsledky šírenia choroby COVID-19 zasiahnu všetky odvetvia hospodárstva. Možno predpokladať relevantné výpadky príjmov zo súkromných zdrojov, verejných zbierok i časti financovania od samosprávy. Niektoré oblasti mimovládneho neziskového sektora budú čeliť existenčným rizikám, pričom podpora neziskového sektora verejnými zdrojmi je otázná. Utlmovanie niektorých aktivít je vysoko pravdepodobné. Aby bol sektor schopný aj naďalej plniť svoje funkcie a prinášať nie len socio-ekonomické benefity pre spoločnosť, bude potrebné vhodnejšie nastaviť pravidlá a podmienky získania dotácií či inej finančnej podpory, ale i systém merania a hodnotenia účelnosti vynakladania verejných zdrojov pre mimovládne neziskové organizácie. Je tiež vhodné implementovať prvky princípu partnerstva a viacúrovňového riadenia v rámci európskych štrukturálnych a investičných fondov. Súčasný, prevažne formálny, systém nekoordinovanej participácie v monitorovacích výboroch a pracovných skupinách je vhodné zefektívniť v nasledovnom programovom období 2021 až 2027.

Naďalej je kľúčové podporiť už existujúce mechanizmy a vytvárať aj ďalšie mechanizmy participácie verejnosti na tvorbe i kontrole verejných politík na celoštátnej, ale i na regionálnej a miestnej úrovni. Príklady z posledného obdobia poukazujú na potrebu procesne sprísiť možnosti využitia skráteného legislatívneho konania a v prípade ústavných noriem ho úplne vylúčiť. Bude tiež potrebné uvoľniť niektoré podmienky politickej participácie, ktoré nie sú priaznivé pre vstup nových subjektov do politickej súťaže.

5. Zabezpečiť objektívne a pluralitné zdroje informácií.

Cieľ: zabezpečiť prístup verejnosti k objektívnym a pluralitným zdrojom informácií, posilniť nezávislosť verejnoprávnych médií, kritického myslenia a mediálnej gramotnosti.

Za sledované obdobie neboli prijaté žiadne opatrenia na ochranu novinárov a podporu investigatívnej žurnalistiky. Naopak, táto oblasť čelila za posledné obdobie návrhom, negatívne zasahujúcim do slobody médií vyjadrovať sa k práci verejných činiteľov. V Národnej rade SR bolo tiež v roku 2019 schválené predĺženie zákazu zverejňovať výsledky volebných prieskumov v čase pred dňom konania

¹²⁵ Napr. Správa o výsledkoch kontrolnej činnosti Najvyššieho kontrolného úradu Slovenskej republiky za rok 2018, NKU, Marec 2019; Záverečná správa: Plnenie koncepcií rozvoja vybraných štátnych podnikov v zakladateľskej pôsobnosti Ministerstva pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky, NKU, Október 2019; Záverečná správa Implementácia Programu ESO, NKU, December 2017.

¹²⁶ Napr. Akčný plán iniciatívy pre otvorené vládnutie v Slovenskej republike na roky 2020 -2021, November 2019, uznesenie vlády SR č. 553/2019; Akčný plán Koncepcie rozvoja občianskej spoločnosti na Slovensku na roky 2019 – 2020, Jún 2019.

akéhokoľvek druhu volieb na 50 dní, čo výrazne obmedzuje občanov a občianky v prístupe k informáciám.

Problém nedostatočnej plurality lokálnych médií, ktoré sú skrytou alebo otvorenou formou financované obcami alebo mestami, nebol riešený ani pred poslednými parlamentnými voľbami. Mechanizmy predchádzania koncentrácii vlastníctva médií, ktorá by mohla mať negatívne dopady na pluralitu a objektívnosť šírených informácií, neboli precizované. Určitá časť konfliktu záujmov subjektov profitujúcich v značnej miere na verejných zdrojoch zostáva legislatívne neupravená.

6. Posilniť odolnosť spoločnosti.

Cieľ: efektívna identifikácia a systematické posilňovanie odolnosti spoločnosti voči hrozbám pre právny štát, demokraciu, vnútornú i vonkajšiu bezpečnosť.

Od septembra 2019 bolo v rámci Národného bezpečnostného úradu zriadené Národné centrum kybernetickej bezpečnosti SK-CERT, ktorým došlo k rozšíreniu spôsobilosti SR pri riešení kybernetických bezpečnostných incidentov na celoštátnej úrovni. Nový zákon o kybernetickej bezpečnosti vytvoril rámec aj pre posilnenie vojenského spravodajstva o nové Centrum pre kybernetickú obranu SR.¹²⁷ Inštitucionálne zabezpečenie v tejto oblasti a systém riadenia incidentov kybernetickej bezpečnosti vo verejnej správe boli podporené aj masívnymi investíciami.

Jasná stratégia a koncepčné uchopenie úloh sú prostriedkom, ktorý by mohol v nasledujúcom období podporiť posilňovanie odolnosti štátu aj voči ďalším bezpečnostným hrozbám, ako napr. prevencia a minimalizácia prejavov extrémizmu a radikalizácie,¹²⁸ nenávisťných prejavov na internete, prírodných a technologických katastrof, nových chorôb a iných hrozieb spôsobených zmenou klímy, vrátane nových (hybridných) hrozieb. V týchto oblastiach bolo zaznamenaných viacero iniciatív. NR SR prijala v decembri 2019 Dodatok protokol k Dohovoru o počítačovej kriminalite týkajúci sa trestnoprávneho postihu činov rasovej a xenofóbnej povahy spáchaných prostredníctvom počítačových systémov a odvolaním výhrady a zmenou vyhlásení k Dohovoru o počítačovej kriminalite. Vláda SR takisto v decembri 2019 schválila účasť na činnosti Európskeho centra výnimočnosti pre boj proti hybridným hrozbám v Helsinkách. Vo svojom programovom vyhlásení nová vláda prijala celý balík úloh na posilnenie boja s hybridnými hrozbami, vrátane vytvorenia Akčného plánu na koordináciu boja proti hybridným hrozbám a šíreniu dezinformácií.“

Koncepcia pre boj proti hybridným hrozbám, schválená vládou SR v roku 2018, definuje úlohy inštitucionálneho rámca národného kontaktného miesta i kooperačného centra pre hybridné hrozby. Dokument mal však len povahu východiskového materiálu a pre budúce určenie jasnej stratégie v oblasti opatrení na zvyšovanie odolnosti voči hybridným hrozbám je potrebné rozhodnutie na politickej úrovni v určení gestorstva a v rozdelení kompetencií medzi dotknuté subjekty.¹²⁹ Neschválenie Bezpečnostnej stratégie SR z roku 2017 ako aj na ňu nadväzujúcej Obrannej stratégie a Vojenskej stratégie zo strany Národnej rady SR neprispelo k urýchleniu adaptácie bezpečnostného sektora na nové bezpečnostné hrozby. Je potrebné všestranne posilňovať medzinárodnú spoluprácu a ukotvenie Slovenskej republiky v EÚ a v systéme kolektívnej obrany v rámci NATO, vrátane zvýšenia kapacít krízového manažmentu ako na medzinárodnej úrovni, tak i na vnútroštátnej, interoperability ozbrojených síl, schopnosti transformácie a adaptácie na nové druhy hrozieb a výziev.

Medzinárodná spolupráca bude podstatná aj v rámci ochrany verejného zdravia pred šírením nového koronavírusu. Po tom, ako sa štáty vyrovnávajú s nákazou v rámci vlastných hraníc, bude osobitne podstatná spolupráca na minimalizovaní rizika opätovného prenosu nákazy z iných štátov.

¹²⁷ Zákon č. 69/2018 Z. z. o kybernetickej bezpečnosti; Koncepcia kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015-2020, uznesenie vlády SR č. 328/2015; Akčný plán realizácie Koncepcie kybernetickej bezpečnosti Slovenskej republiky na roky 2015-2020, uznesenie vlády SR č. 93/2016.

¹²⁸ Napr. posledná práva o plnení úloh z Koncepcie boja proti extrémizmu na roky 2015 – 2019 bola na rokovanie vlády SR predložená za roky 2015 a 2016. Návrh novej koncepcie boja proti extrémizmu zatiaľ nebol predložený na rokovanie vlády SR.

¹²⁹ Koncepcia pre boj Slovenskej republiky proti hybridným hrozbám, uznesenie vlády SR č. 345/2018.

Dobré zdravie

Slovensko má o polovicu viac úmrtí, ktorým sa dá predísť rôznymi intervenciami (či už zmenou životného štýlu, prevenciou, environmentálnymi opatreniami a pod.) Kvalita, efektivita a dostupnosť zdravotnej starostlivosti sú ciele zdravotnej politiky, ktoré nie je možné plniť súčasne bez nutnosti kompromisov. Je to aj dôvodom, prečo niektoré z navrhovaných strategických opatrení neboli zatiaľ prijaté. Významný problém, ktorý z dôvodu demografického vývoja bude v čase narastať je absencia koncepcie následnej a dlhodobej starostlivosti. Programové vyhlásenie vlády na obdobie rokov 2020-2024 obsahuje záväzok vytvorenia nového zákonom upraveného systému dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti, vrátane jeho financovania a zabezpečenia plynulého prechodu z akútnej zdravotnej starostlivosti do dlhodobej starostlivosti.

<i>Zdroj: Eurostat</i>	2015	2016	2017	2018
Očakávaná dĺžka života pri narodení v rokoch	76,7	77,3	77,3	77,4
Zdravé roky života (muži/ženy)	54,8/55,1	56,4/57	55,6/55,6	55,5/56,6
Podiel populácie, ktorá vníma svoje zdravie ako veľmi dobré alebo dobré	66 %	66,5 %	67,1 %	66,7 %
Podiel populácie s nenaplnenou potrebou medicínskeho vyšetrenia	2,1 %	2,3 %	2,4 %	2,6 %

HLAVNÉ VÝZVY

1. Podporiť zodpovednosť za vlastné zdravie.

Cieľ: podporiť zdravý životný štýl, prevenciu a zodpovednosť za vlastné zdravie.

Úmrtnosť, ktorej sa dalo predísť, ovplyvniteľná nielen zdravotníctvom, ale aj inými determinantmi zdravia, je na Slovensku na úrovni priemeru krajín V4¹³⁰: 244, resp. 246 na 100 000 obyvateľov.¹³¹ Oproti priemeru krajín EÚ, ktorý dosahuje úroveň 161 na 100 000 obyvateľov, má Slovensko o polovicu viac úmrtí, ktorým sa dalo predísť o. i. zmenou životného štýlu, prevenciou, environmentálnymi opatreniami a podobnými intervenciami. Ide o beh na veľmi dlhú trať, výsledky intervencií sa v dátach prejavujú až po niekoľkých rokoch.

Oblasť podpory zdravia nie je dostatočne financovaná a zatiaľ neboli navrhnuté ani stratégie zvyšovania zodpovednosti občanov za vlastné zdravie. Za posledné dva roky však treba vyzdvihnúť posun v oblasti podpory prevencie ochorení.¹³² V auguste 2018 prijala vláda dlho očakávaný Národný onkologický program (NOP) – strategický plán na roky 2018–2020 s cieľom zlepšenia kontroly nádorových ochorení. Na jeho základe vznikol Národný onkologický inštitút, ktorý má tento plán naplňovať v piatich oblastiach: epidemiológia, veda a výskum, prevencia a skrining, diagnostika a liečba, podporná starostlivosť. Najväčšie očakávania sa spájajú so sfunkčnením Národného onkologického registra, ktorého neaktuálne dáta sťažujú prijímanie správnych rozhodnutí regulátora.

NOP sformuloval vo svojich akčných plánoch viaceré ciele podpory prevencie: od znižovania užívania tabaku a environmentálnych expozícií až po skrining, skorý záchyt a včasný začiatok optimálnej liečby. Skrining zabezpečuje včasnú a správnu diagnostiku bezpríznakového ochorenia, jeho cieľom je vyhládanie a začatie skorej liečby s predpokladom lepšej prognózy. Práve v oblasti podpory skriningov možno konštatovať najväčší pokrok. Doterajší režim skriningov v rámci preventívnych prehliadok priniesol neuspokojivé výsledky: skrining rakoviny prsníka absolvovala za dva roky menej než tretina 50–69-ročných žien, čo predstavuje len polovicu priemeru EÚ, v prípade skriningu rakoviny krčka

¹³⁰ State of Health in the EU: Slovensko; Zdravotný profil krajiny 2019. Dáta sú za rok 2016.

¹³¹ Priemer V4 významne zhoršujú výsledky Maďarska: 325 úmrtí na 100 000 obyvateľov.

¹³² Pod podporou zdravia sa rozumie proces zvyšovania schopnosti ľudí ovplyvňovať a zlepšovať svoje zdravie. Strategický rámec podpory zdravia tvorí 5 základných prvkov: podpora politiky verejného zdravia, tvorba podporného prostredia, posilnenie účasti verejnosti, zlepšovanie osobných schopností (napr. zdravý spôsob života) a reorientácia zdravotníckych služieb.

maternice je to necelá polovica 20–69-ročných žien, oproti dvom tretinám v EÚ¹³³. Pri týchto diagnózach, podobne ako pri rakovine hrubého čreva, je vhodný organizovaný populačný skrining. Pre všetky tri diagnózy predstavilo Ministerstvo zdravotníctva v roku 2019 pilotné skriningové programy. Pokračovanie skriningových programov a ich plošné financovanie závisí aj od ich programového financovania, ktoré bude zabezpečené v rámci tvorby štátneho rozpočtu. Možnosti ďalšieho financovania v najbližšej dobe prinesie aj správne nasmerovanie budúcich finančných zdrojov z EÚ.

2. Zabezpečiť kvalitnú zdravotnú starostlivosť.

Cieľ: zabezpečiť kvalitnú zdravotnú starostlivosť pre celú populáciu tak, aby bola dostupná geograficky, časovo i finančne.

Kvalita, efektivita a dostupnosť zdravotnej starostlivosti sú tri intermediárne ciele zdravotnej politiky, ktoré nie je možné plniť súčasne bez nutnosti kompromisov. To vedie k náročnosti zavádzania súvisiacich zmien a je aj dôvodom, prečo niektoré z navrhovaných strategických opatrení neboli zatiaľ prijaté.

Efektivita slovenského zdravotníctva má svoje merateľné rezervy – napriek tomu, že vynakladá porovnateľné, resp. vyššie zdroje na zdravotnú starostlivosť než ostatné krajiny V4, nedosahuje v indikátoroch kvality zodpovedajúce výsledky. Slovensko patrí medzi krajiny, kde je najväčší počet liečiteľných úmrtí: 168 na 100 000 obyvateľov, v porovnaní s priemerom EÚ 91 na 100 000 obyvateľov. Jedným z predpokladov plošného zabezpečenia kvalitnej zdravotnej starostlivosti je jej štandardizácia. Cieľom národného projektu Tvorba nových a inovovaných štandardných klinických postupov a ich zavedenie do medicínskej praxe, ktorý sa začal realizovať na ministerstve zdravotníctva v roku 2017, je postupne vytvoriť štandardné klinické postupy v medicínskej praxi. Prvé štandardné klinické postupy boli schválené v roku 2018 ministrom zdravotníctva a následne zverejnené. .

Najvýznamnejší reformný návrh v zdravotníctve za posledné dva roky je projekt stratifikácie nemocníc, ktorý sa postupne doplnil a rozšíril na komplexný návrh riešenia siete zdravotníckych zariadení, ich dostupnosti a nároku poistenca. Návrh adresoval viaceré štrukturálne problémy sektora: priveľký počet akútnych lôžok, nedostatok lôžok následnej zdravotnej starostlivosti, absenciu hierarchie kompetencií, regionálne disparity v ústavnej i ambulantnej sfére, disponibilné personálne kapacity či demografické výzvy.

Jedným z hlavných nástrojov projektu je koncentrácia niektorých typov zdravotných výkonov, najmä invazívnych a operačných, do nemocníc, kde na ich poskytnutie majú potrebné zručnosti a skúsenosti, čím sa zabezpečí lepšia kvalita poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Návrh obsahuje hierarchické členenie nemocníc a garantuje dostupnosť akútnej ústavnej starostlivosti do 30 minút pre 90 % populácie SR. Počíta s postupným navyšovaním počtu chronických lôžok. Návrh siete nemocníc je prepojený s návrhom siete ambulantnej starostlivosti, takisto so zadaním parametrov dostupnosti. Implementácia je rozfázovaná do roku 2030, aby sa jednotliví účastníci systému mohli na zmenu pripraviť. Návrh má veľkú podporu odbornej verejnosti, napriek tomu, že neprešiel legislatívnym konaním, pretože nenašiel podporu v parlamente.

Podporu zvýšenia lokálnej dostupnosti, predovšetkým všeobecnej a vybranej špecializovanej ambulantnej starostlivosti, deklaruje aj projekt centier integrovanej zdravotnej starostlivosti (CIZS) financovaný z prostriedkov EÚ.

V októbri 2019 bola zverejnená rozsiahla vládna analýza pod názvom Revízia výdavkov na zdravotníctvo, ktorá je jedným z výstupov projektu Hodnota za peniaze¹³⁴. Tento materiál pripravil Útvar hodnoty za peniaze MF SR v spolupráci s Inštitútom zdravotnej politiky Ministerstva zdravotníctva. Materiál navrhuje opatrenia, ktorých plnenie má potenciál priniesť dlhodobé zlepšenie výsledkov slovenského zdravotného systému. Kvantifikované opatrenia zároveň vstupujú do rozpočtu verejného zdravotného poistenia. Podľa revízie sú slovenské výdavky na zdravotníctvo primerané bohatstvu krajiny, problémom je ale ich neefektívne využívanie a prerozdelenie. V niektorých

¹³³ State of Health in the EU: Slovensko; Zdravotný profil krajiny 2019. Dáta sú za rok 2017.

¹³⁴ <https://www.mfsr.sk/sk/financie/hodnota-za-peniaze/revizia-vydavkov/revizia-vydavkov.html>

oblastiach sa zdrojmi plytvá a potom chýbajú tam, kde by mohli zdravotnú starostlivosť zlepšiť. Slovensko má v porovnaní s inými krajinami vysoké výdavky na lieky, diagnostiku a vyšetrenia u špecialistov spôsobené nadmerným počtom návštev. Sú hlavnými kategóriami výdavkov s priestorom na zefektívnenie. Naopak, primárna starostlivosť, dlhodobá starostlivosť, prevencia a podpora duševného zdravia sú podfinancované. Je potrebné investovať do navýšenia počtu chýbajúceho personálu, najmä všeobecných lekárov a sestier. Transparentnosti systému pomôže definovanej základného nároku pacienta a pravidiel pri priamych platbách. V oblasti liekovej politiky riziko pre dlhodobú udržateľnosť predstavujú drahé lieky, ktoré nepreukázali svoju nákladovú efektívnosť a napriek tomu sú hrazené z verejných zdrojov. Férová prioritizácia zdrojov v zdravotníctve má byť zabezpečená vybudovaním nezávislej HTA agentúry. Uvoľnenie zdrojov pre iné oblasti má byť dosiahnuté aj rozširovaním objemu centrálne nakupovaných liekov a elektronickej preskripcie. Efektívnosť liekovej politiky ohrozuje aktuálne nevykonávanie pravidelných a osvedčených liekových procesov ako je revízia úhrad a externé referencovanie. Špecializovaná ambulantná starostlivosť je na Slovensku využívaná nadmerne, aj na výkony, ktoré v západných krajinách robia všeobecní lekári. Je to zapríčinené najvyšším počtom návštev lekára na obyvateľa z krajín EÚ a vysokou mierou predpisovania vyšetrení u špecialistov všeobecnými lekármi. Pre dosiahnutie zmeny je potrebné rozšíriť kompetencie aj počty všeobecných lekárov. Ušetrené zdroje môžu byť efektívnejšie rozdelené medzi existujúcich poskytovateľov. Plánované zdieľanie výsledkov vyšetrení medzi lekármi cez eZdravie pomôže odstraňovať duplicitné vyšetrenia. Spolupráca rezortov zdravotníctva a financií priniesla zmenu spôsobu financovania zdravotníctva, ktorá má zabezpečiť odolnosť voči cyklickým zmenám v ekonomike. Platba štátu od roku 2020 už nie je definovaná percentom z priemernej mzdy, ale odráža skutočné potreby v zdravotníctve. V praxi to znamená, že sa určí celkový balík potrebných výdavkov a výška platby štátu sa následne stanoví ako rozdiel príjmov od ekonomicky aktívnych osôb a očakávaných výdavkov. Celkový balík je definovaný rastom výdavkov spojených so mzdami, infláciou, starnutím a opatreniami hodnoty za peniaze v revízii výdavkov.

3. Riešiť nerovnosti v zdravotnom stave obyvateľstva.

Cieľ: identifikovať nerovnosti v zdravotnom stave obyvateľstva, odhaliť ich príčiny a adresne ich riešiť.

Rozdiel v strednej dĺžke života medzi pohlaviami, ktorý na Slovensku dosahuje 6,9 roka, je naďalej väčší než priemer EÚ, s úrovňou 5,2 roka, hoci sa postupne znižuje. Vo veku 30 rokov žijú slovenskí muži s najvyššou úrovňou vzdelania v priemere o 14 rokov dlhšie než muži s najnižším vzdelaním. Ide o jeden z najväčších rozdielov v EÚ¹³⁵. Naďalej platí, že dojčenská úmrtnosť sa medzi regiónmi Slovenska líši až desaťnásobne a že napríklad výskyt onkologických ochorení v nitrianskom kraji je signifikantne vyšší než napr. v prešovskom kraji. Rozdiely v očakávanej dĺžke dožitia medzi majoritnou populáciou a rómskymi komunitami je 6 rokov. Dojčenská úmrtnosť je takmer trojnásobne vyššia v porovnaní so zvyškom populácie (počet úmrtí do jedného roka na 1000 živonarodených detí predstavuje 12,3 oproti 4,2 vo zvyšku populácie). Rozdiely v očakávanej dĺžke života pri narodení a v dojčenskej úmrtnosti existujú aj medzi okresmi, situácia Rómov je najhoršia v okrese Trebišov. Očakávaná dĺžka života Rómov v tomto okrese bola medzi rokmi 2006 a 2015 menej ako 68 rokov. V tomto okrese dosiahla dojčenská úmrtnosť Rómov takmer 30 úmrtí na 1000 živonarodených detí a dosiahla tak úroveň rozvojových krajín.¹³⁶

Cenným projektom adresujúcim nerovnosti v zdraví sú Zdravé komunity. Projekt prostredníctvom asistentov podpory zdravia pôsobí priamo v lokalitách, v ktorých žije približne 250-tisíc Rómov, pričom dojčenská úmrtnosť v marginalizovaných rómskych komunitách je 13,9 úmrtí dočiat, kým u zvyšku populácie to bolo 4,3 úmrtí (2016). Asistenti podpory zdravia priamo v lokalitách zlepšujú podmienky pre zdravie, šíria osvetu o hygienických a zdravotných návykoch, spolupracujú s poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti, intervenujú v oblasti preventívnych prehliadok a povinného očkovania. V rámci projektu pôsobia tiež asistenti podpory zdravia aj v nemocniciach, a to v okresoch s vysokým podielom MRK. Pomáhajú tiež zabezpečiť tok informácií a zber dát z týchto komunit.

¹³⁵ State of Health in the EU: Slovensko; Zdravotný profil krajiny 2019. Dáta sú za rok 2016.

¹³⁶ Správa IFP „Inklúzia Rómov je potrebná aj v zdravotníctve“ z decembra 2018

Medzi subtilne, technické, ale prínosné opatrenie na znižovanie nerovností patrí zlepšenie prerozdeľovania poistného na zdravotné poistenie. Do prerozdeľovacieho mechanizmu bol od roku 2019 zahrnutý aj parameter viacročných nákladových indexov, ktoré zohľadňujú náklady na pacienta za predchádzajúce tri roky. Predikčná sila prerozdeľovacieho mechanizmu sa zvýšila na takmer 25 %, čo je jedna z najvyšších hodnôt na svete. Prostriedky zdravotného poistenia sú tak spravodlivejšie alokované a znížili sa možné nerovnosti vo financovaní zdravotnej starostlivosti o dlhodobu nákladných poistencov. Ďalším vylepšením môže byť dodatočné kompenzovanie pacientov, ktorí sú výrazne nákladoví aj po prerozdelení podľa modelu. Mnoho z týchto pacientov nezachytáva žiadny súčasný parameter modelu napríklad preto, že majú veľmi zriedkavé ochorenie a užívajú vysoko-nákladné liečenie. Dodatočné kompenzovanie pacientov (tzv. prerozdelenie ex-post) sa dnes nepoužíva kvôli riziku, že by poisťovne nemali snahu efektívne manažovať drahých poistencov, ak by za nich boli plne kompenzovaní. Jednou z možností by bolo zriadenie nezávislej revíznej komisie pre všetky poisťovne, ktorá by rozhodovala o opodstatnenosti nákladov na liečbu u malého počtu drahých pacientov, ktorých nezachytí model.

Významný problém, ktorý z dôvodu demografického vývoja bude v čase narastať, je absencia koncepcie následnej a dlhodobej starostlivosti. Nejasné kompetenčné a finančné hranice medzi samosprávami, rezortom sociálnych vecí a rezortom zdravotníctva, vedú k nerovnostiam v prístupe k potrebným opatrovateľským a ošetrovateľským službám. Stratifikácia sa dotýka len časti tohto problému – navrhuje potrebné zvýšenie dostupnosti chronických lôžok v ústavnej starostlivosti.

Návrh koncepcie následnej starostlivosti, ktorý v roku 2019 na Ministerstve zdravotníctva SR vznikol až do paragrafovej podoby zákona č. 467/2019 Z. z., ktorým bola schválená novela zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov, ako aj novela zákona č. 576/2004 Z. z. o zdravotnej starostlivosti, službách súvisiacich s poskytovaním zdravotnej starostlivosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov, obsahuje posilnenie poskytovateľov ošetrovateľskej a paliatívnej starostlivosti, definuje domácu starostlivosť, ako aj osobnú starostlivosť blízkej osoby o jej chorého príbuzného v prirodzenom sociálnom prostredí, financovanú „dlhodobým“, až trojmesačným ošetrovným.

Programové vyhlásenie vlády na obdobie rokov 2020-2024 obsahuje záväzok vytvorenia nového zákonom upraveného systému dlhodobej zdravotno-sociálnej starostlivosti, vrátane jeho financovania, ako spoločný projekt MPSVaR SR a Ministerstva zdravotníctva SR, a zabezpečenia plynulého prechodu z akútnej zdravotnej starostlivosti do dlhodobej starostlivosti.

EXTERNÁ DIMENZIA IMPLEMENTÁCIE AGENDY 2030

V súlade s Koncepciou implementácie agendy 2030 v medzinárodnom prostredí, schválenou uznesením vlády SR č. 5 zo dňa 11. januára 2017, sa Slovensko v období rokov 2018 až 2020 aktívne podieľalo na plnení cieľov Agendy 2030 formou spolupráce s medzinárodným spoločenstvom, ktorú možno rozdeliť do troch okruhov:

- iniciovanie a zapájanie sa do aktivít na riešenie cieľov Agendy 2030 na **globálnej úrovni**,
- spolupráca s **partnerskými/rozvojovými krajinami** pri plnení ich cieľov vyplývajúcich z Agendy 2030,
- implementácia medzinárodných skúseností pri napĺňaní udržateľných rozvojových cieľov **na Slovensku**.

Aktivity SR v externej dimenzii Agendy 2030 boli intenzívne na pôde OSN a jej špecializovaných agentúr, ako aj ostatných medzinárodných organizácií a zoskupení. SR sa **aktívne zúčastňovala podujatí** na vysokej úrovni prijímajúcich politické záväzky v oblasti cieľov udržateľného rozvoja. Slovensko **organizovalo diskusie** zamerané na podporu a zdieľanie najlepších postupov a skúseností, **negociovalo a schvaľovalo rezolúcie** smerujúce k napĺňaniu Agendy 2030. Medzinárodným organizáciám **poskytovala SR dobrovoľné finančné príspevky**.

V partnerských krajinách realizovala SR v rámci **oficiálnej rozvojovej spolupráce (ODA)** desiatky bilaterálnych projektov. Z Agendy 2030 vychádza aj nová Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce SR na roky 2019- 2023, ktorej **šesť sektorových priorít je v súlade so šiestimi národnými prioritami implementácie Agendy 2030 v SR**. Celková výška poskytnutej ODA SR dosiahla v roku 2019 úroveň **115,02 mil. eur**, v roku 2018 **116,74 mil. eur**. Prostredníctvom multilaterálnej i bilaterálnej ODA tak SR prispela k implementácii cieľov Agendy 2030 v partnerských krajinách, v prípade bilaterálnej ODA prioritne v programových krajinách (Keňa, Gruzínsko, Moldavsko) a v prioritných regiónoch a krajinách (západný Balkán, Východné partnerstvo, východná subsaharská Afrika, Blízky východ, Afganistan). Za obdobie rokov 2018-2019 MZVEZ SR/SAMRS vyhlásilo spolu 28 výziev na predkladanie žiadostí o dotácie, v rámci ktorých bolo podporených spolu **132 projektov** v celkovej výške takmer **8,5 mil. eur**. V rokoch 2018-2019 SR tiež financovala vyslanie 52 dobrovoľníkov do rozvojových krajín, poskytla finančné príspevky cez svoje zastupiteľské úrady (tzv. mikrogranty) v celkovej výške cca 1 mil. eur a uskutočnila 34 aktivít v rámci programu CETIR/Sharing Slovak Expertise.

Súčasťou rozvojovej spolupráce sú aj aktivity na zvyšovanie povedomia detí a pedagógov o Agende 2030, ktoré MZVEZ SR pravidelne podporuje v rámci globálneho rozvojového vzdelávania.

SR sa kontinuálne hlási k medzinárodnému **záväzku dosiahnuť podiel ODA na HND do roku 2030 vo výške 0,33 %**, za plnením tohto cieľa však zaostávame (**0,12 % HND v roku 2019**). Je v záujme naplnenia záväzkov SR potrebné zintenzívniť tempo navyšovania finančných aj personálnych zdrojov, a to osobitne na bilaterálne aktivity ODA SR.

Napĺňanie externej dimenzie podľa jednotlivých cieľov Agendy 2030

Pri napĺňaní **cieľa 2** (*Ukončiť hlad, dosiahnuť potravinovú bezpečnosť a lepšiu výživu a podporovať udržateľné poľnohospodárstvo*) sa SR aktívne zapojila do práce Výboru pre svetovú potravinovú bezpečnosť cez svoje zastúpenie v Paneli expertov na vysokej úrovni. SR tiež prispela štatistickými vstupmi k indikátorom pod gesciou FAO (Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo), ktoré sú základným predpokladom tvorby politik pre dosiahnutie cieľov Agendy 2030. V rámci oficiálnej rozvojovej spolupráce (ODA) sa SR zapojila v Keni do programu AgriFi, ktorý je súčasťou spoločného programovania EÚ, sumou 2,5 mil. eur. Program je určený na podporu poľnohospodárov, zníženie potravinového deficitu a posilnenie konkurencieschopnosti poľnohospodárskeho sektora.

Pri napĺňaní **cieľa 3** (*Zabezpečiť zdravý život a podporovať blahobyt pre všetkých a v každom veku*) SR intenzívne spolupracuje s WHO (Svetová zdravotnícka organizácia). Príkladom je Kolaboratívne centrum WHO v Ústave vo Vyšných Hágoch, zamerané na TBC a na marginalizované komunity. Centrum bolo v roku 2020 transformované na poskytovanie starostlivosti o pacientov s pozitívnou diagnózou na COVID-19. Na boj proti COVID -19 SR poskytla v januári 2020 WHO dobrovoľný finančný príspevok. Pozitívne výsledky v boji s TBC SR zdieľala v rámci podujatia OSN na vysokej úrovni v New Yorku v septembri 2018. V rámci projektov rozvojovej spolupráce smerovali v rokoch 2018-2019 do sektoru zdravotníctva rozvojových krajín prostriedky vo výške takmer 4,5 mil. eur. SR napr. zabezpečila zdravotnú starostlivosť a nutričnú podporu pre vnútorne vysídlené osoby a lokálne obyvateľstvo v Iraku, Keni, Sýrii či Južnom Sudáne. V promptnej reakcii na pandémiu COVID-19 SR v roku 2020 prispôsobila rozvojové a humanitárne aktivity s cieľom pomôcť partnerským krajinám, prioritne v oblasti prevencie šírenia nového koronavírusu a posilnenia zdravotníckych systémov. Za uvedeným účelom MZVEZ SR využíva viaceré nástroje rozvojovej spolupráce, napr. finančné príspevky poskytované cez zastupiteľské úrady SR v zahraničí, finančné príspevky miestnym partnerom (napr. nemocniciam), ako aj dotačné výzvy zamerané špecificky na boj proti COVID-19. V spolupráci s Ministerstvom vnútra SR poskytuje SR partnerským krajinám aj materiálnu humanitárnu pomoc.

Pri napĺňaní **cieľa 4** (*Zabezpečiť inkluzívne, spravodlivé a kvalitné vzdelávanie a podporovať celoživotné vzdelávacie príležitosti pre všetkých*) je kľúčová spolupráca SR s UNESCO (Organizácia OSN pre vzdelávanie, vedu a kultúru). Konkrétnou iniciatívou je členstvo SR v riadiacom výbore pre vzdelávanie (Education 2030 Steering Committee). Zástupcovia SR sa tiež podieľali na príprave Globálneho dohovoru o uznávaní vysokoškolských diplomov a expertka MŠVVaŠ SR bola zvolená za predsedníčku regionálnej skupiny so zameraním na oblasť inklúzie. Na podporu vzdelávania detí zorganizovala SM SR pri OSN v Ženeve podujatie o asistenčných technológiách pre zdravotne postihnuté deti, kde zdieľala skúsenosti SR v tejto oblasti.

V roku 2019 uzavrela SR Memorandum o porozumení s UNICEF (Detský fond OSN) s cieľom povýšiť doterajšiu spoluprácu na systémovú úroveň, budovať kapacity a expertízy a zapájať slovenské mimovládne organizácie do projektov UNICEF. SR tiež poskytla UNICEF dobrovoľné finančné príspevky. SM SR v New Yorku spolupracuje (v rámci podpornej skupiny) na implementácii mládežníckej agendy 2030 (Agenda Youth 2030). V roku 2018 sa podieľala na zorganizovaní Mládežníckeho zhromaždenia na tému inovácií a spolupráce pre udržateľný svet a vo februári 2020 na modelovom mládežníckom zasadnutí OSN v New Yorku.

V rámci ODA prispela SR v rokoch 2018-2019 k napĺňaniu cieľa 4 v rozvojových krajinách sumou vyše 9,2 mil. eur, napr. zriadením moderného školiaceho centra v Kábule zameraného na poskytovanie praktického výcviku v oblasti solárnych systémov, či vzdelávacími projektami pre deti, mládež, ženy a vzdelávacích pracovníkov z radov sýrskych a palestínskych utečencov a hostiteľskej komunity v Libanone.

Pri napĺňaní **cieľa 5** (*Dosiahnuť rovnosť žien a mužov a posilniť postavenie všetkých žien a dievčat*) je determinujúca spolupráca SR s UN Women (Organizácia OSN pre rovnosť žien a mužov a posilnenie postavenia žien). V roku 2020 MZVEZ SR pripravilo na podpis Memorandum o porozumení s UN Women a podpísalo dohodu o financovaní a vyslaní slovenského experta pre UN Women v Gruzínsku. V rokoch 2018 a 2019 poskytla SR dobrovoľné príspevky do rozpočtu tejto organizácie OSN. SR tiež finalizuje prvý Národný akčný plán pre implementáciu rezolúcie BR OSN 1325, Ženy mier a bezpečnosť. V spolupráci s UNESCO a so súkromným sektorom organizuje MZVEZ SR každoročne súťaž pre ženy vo vede, ktorou podporuje mladé vedkyne.

SM SR pri OSN v New Yorku v rokoch 2019 a 2020 spoluorganizovala fórum venované zapojeniu žien a dievčat vo vede. Počas dvojročného členstva SR v UNHRC (Rada OSN pre ľudské práva) v rokoch 2019-2020 sa SR aktívne venovala boju proti diskriminácii žien a dievčat a kosponzorovala rezolúcie Rady zamerané na problematiku rovnosti žien a mužov.. Rovnosť príležitostí je zároveň prierezovou témou všetkých aktivít rozvojovej spolupráce SR.

Pri naplňaní **cieľa 6** (*Zabezpečiť dostupnosť a udržateľný manažment vody a sanitárnych opatrení pre všetkých*) zohralo významnú úlohu slovenské predsedníctvo 72. zasadania VZ OSN. Z iniciatívy predsedu VZ OSN M. Lajčáka bola v roku 2018 vyhlásená Medzinárodná dekáda „Voda pre udržateľný rozvoj“ (2018 -2028).

SR posilnila participácie slovenských vedcov a akademikov v hydrologických programoch UNESCO. Výsledkom tejto snahy bolo aj úspešné zvolenie SR do Medzivládneho hydrologického výboru UNESCO v roku 2019 na 4 roky. V roku 2019 bol v spolupráci s UNESCO pripravený na implementáciu projekt vodnej bezpečnosti v Turkane v Keni.

SR je aktívnou zmluvnou stranou Dohovoru o ochrane a využívaní hraničných vodných tokov a medzinárodných jazier UNECE (Hospodárska komisia OSN pre Európu).

K naplňaniu tohto cieľa prispela v rokoch 2018-2019 SR aj sumou viac ako 2,6 mil. eur v rámci projektov zameraných na podporu vodných a sanitárnych systémov partnerských krajín. SR pomohla napr. vybudovať infraštruktúru studní s pitnou vodou v obci Bozan v Iraku, či poskytla technickú pomoc v oblasti manažmentu vody a odpadových vôd v Moldavsku a na Ukrajine.

Pri naplňaní **cieľa 8** (*Podporovať trvalý, inkluzívny udržateľný ekonomický rast, plnú a produktívnu zamestnanosť a dôstojnú prácu pre všetkých*) zohrala dôležitú úlohu aktívna účasť SR na podujatiach k financovaniu rozvoja. Z iniciatívy predsedu 72. VZ OSN M. Lajčáka sa v roku 2018 uskutočnilo podujatie na vysokej úrovni k financovaniu cieľov udržateľného rozvoja, zamerané na zapojenie súkromného sektora do Agendy 2030. Konkrétnym výstupom z tohto podujatia bolo kompendium osvedčených postupov, ktoré slúži ako inšpirácia pre členské krajiny a potenciálnych investorov v rámci UNCTAD. SR sa zapojila aj do projektov UNESCO na podporu nových pracovných miest (napr. World Heritage Journey Europe, do ktorého vstúpilo mesto Banská Štiavnica). K tomuto cieľu prispela SR aj implementáciou spoločného projektu V4 v Keni zameraného na rozvoj pobrežných provincií tvorbou pracovných miest prostredníctvom BIO a Fair Trade produkcie kešu orechov a sezamu.

Pri naplňaní **cieľa 10** (*Znížiť rozdiely v rámci a medzi krajinami*) je dobrým príkladom spolupráca SR na pôde UNESCO. SR bola v roku 2019 znovuzvolená do Medzivládneho výboru pre program MOST, ktorý je zameraný na výskum a normatívne aktivity. Predsedníčka Slovenského výboru MOST sa stala členkou medzivládneho Byra tohto programu. Rozvojovú spoluprácu SR využíva od r. 2016 aj ako nástroj na riešenie príčin migrácie v krajinách jej pôvodu (naplňanie čiastkového cieľa 10.7). Strednodobá stratégia rozvojovej spolupráce na roky 2019 – 2023 poukazuje na potrebu riešenia príčin migrácie v krajinách pôvodu a tranzitu prostredníctvom odstraňovania chudoby, tvorby pracovných miest či podpory potravinovej bezpečnosti.

V reakcii na vývoj migračných tokov v regióne a tlak, ktorému Maroko čelí v súvislosti s migráciou, sa krajiny V4 a Nemecko dohodli na poskytnutí spoločného príspevku vo výške 30 mil. EUR na pomoc pri riadení ilegálnej migrácie. Príspevok bol ohlásený ako jeden z výstupov samitu predsedov vlád v Bratislave dňa 7.2.2019. Na projekt integrovaného riadenia hraníc v Líbyi bolo alokovaných 46,6 mil. € na I. fázu a 45 mil. € na II. fázu. V4 príspevkom podporila práve druhú fázu. Od vypuknutia migračnej krízy v roku 2015 presadzuje SR prvoradú potrebu riešenia základných príčin migračných tokov v mieste pôvodu a tranzitu a je aktívnym prispievateľom do zvereneckých fondov EÚ na tento účel vrátane nástroja FRIT (Turecko). V rámci prvej tranže FRIT vyplatila SR v rokoch 2016 – 2019 sumu vyše 10,5 mil. EUR. V rámci druhej tranže má SR prispieť na základe kľúča založeného na HND sumou takmer 5,5 mil. EUR. V súvislosti so zabránením šírenia ochorenia Covid-19 spôsobeného novým koronavírusom, v komunitách utečencov a ich hostiteľských krajinách, Slovensko finančne podporilo aktivity OSN, vrátane UHNCR a Medzinárodného červeného kríža.

Pri napĺňaní **cieľa 11** (*Premenit' mestá a ľudské obydľia na inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné*) je kľúčová aktívna spolupráca SR s UN-Habitat (Program OSN pre ľudské sídla). SM SR pri OSN v New Yorku pravidelne organizuje neformálne stretnutia a brífingy pre členské štáty s predstaviteľmi UN-Habitat s cieľom posilnenia koherencie a prepojení v rámci systému OSN. Na pôde UNESCO SR dlhodobo spolupracuje s Centrom svetového dedičstva. Pravidelne poskytuje dobrovoľné finančné príspevky do špecializovaných fondov na záchranu dedičstva a prispieva aj vlastnou expertízou, napríklad prostredníctvom Slovenskej technickej univerzity. SR sa zapojila aj do siete Kreatívnych miest UNESCO, keď sa v roku 2018 stalo členom siete mesto Košice.

Pri napĺňaní **cieľa 13** (*Podniknúť bezodkladné opatrenia na boj proti zmenám klímy a ich dôsledkom*) zarezoval najmä prvý realizovaný finančný príspevok SR do GCF (Zelený klimatický fond) vo výške 2 mil. USD. Slovensko ho oznámilo v roku 2019 počas Klimatického samitu OSN v New Yorku, na ktorom sa aktívne zúčastnila aj prezidentka SR Z. Čaputová. SR aktívne participovala v rokoch 2018 – 2019 aj na podujatiach UNEP (Program OSN pre životné prostredie) v Nairobi. Ochrana životného prostredia a zmena klímy je zároveň dlhodobou prierezovou témou všetkých aktivít rozvojovej spolupráce SR.

Pri napĺňaní **cieľa 14** (*Zachovať a udržateľne využívať oceány, moria a zdroje mora na udržateľný rozvoj*) spočíva najviditeľnejší prínos SR v aktívnej účasti na rokovaniach o Dohovore OSN o morskom práve, zameranom na ochranu a udržateľné využívanie biodiverzity za hranicou národnej jurisdikcie.

Pri napĺňaní **cieľa 15** (*Chrániť, obnovovať a podporovať udržateľné využívanie terestriálnych ekosystémov ...*) sa SR angažuje v rámci Fóra OSN o lesoch (UNFF). Význam tejto angažovanosti podčiarkuje skutočnosť, že slovenský zástupca bol v roku 2018 zvolený do funkcie predsedu Byra UNFF na dvojročné funkčné obdobie. Aktívne sa tiež zúčastňuje programu UNESCO Človek a biosféra, kde SR pôsobila ako člen Medzinárodného koordinačného výboru programu ako aj Medzinárodného poradného výboru pre biosférické rezervácie. SR prispieva k napĺňaniu Medzinárodného geovedného programu UNESCO, zameraného najmä na ekologické využívanie prírodných zdrojov. SR sa významne angažuje v celoeurópskom politickom procese zameranom na podporu udržateľného hospodárenia v lesoch – FOREST EUROPE, kde od roku 2016 zastáva naša krajina pozíciu politického lídra.

Pri napĺňaní **cieľa 16** (*Presadzovať mierumilovné inkluzívne spoločnosti v prospech udržateľného rozvoja, poskytnúť prístup k spravodlivosti pre všetkých a budovať efektívne, transparentné a inkluzívne inštitúcie na všetkých úrovniach*) je SR aktívna najmä v oblasti reformy bezpečnostného sektora (SSR). Z pozície spolupredsedu Skupiny priateľov SSR v New Yorku, zorganizovala SM SR pri OSN v New Yorku viaceré podujatia, stretnutia i brífingy s cieľom zdieľať skúsenosti v tejto oblasti. V rámci predsedníctva v OBSE v roku 2019 sa Slovensko zameralo na posilňovanie koherentného a koordinovaného prístupu k reforme bezpečnostného sektora (SSR). SR iniciovala a zorganizovala viacero dôležitých podujatí, vrátane konferencie na vysokej úrovni a regionálnych expertných seminárov. Z iniciatívy SR bola vypracovaná vôbec prvá správa o prístupe OBSE k SSR. Implementáciou SSR vo vzťahu k Agende 2030 Slovensko prispieva aj k systémovému prístupu k prevencii konfliktov, eliminácii neprávosti a nestability. V roku 2019 bola SR zvolená za člena Komisie OSN pre budovanie mieru (PBC) na dvojročné obdobie (2020 – 2021). Cieľom komisie je mobilizovať zdroje a navrhovať odporúčania v oblastiach post-konfliktnej obnovy a budovania mieru. SR ako aktívny podporovateľ Medzinárodného trestného súdu (ICC) je členom Byra Zhromaždenia zmluvných strán Rímskeho štatútu (2017 – 2020). Slovensko tiež poskytlo dobrovoľný príspevok Zvereňeckému fondu ICC pre obeť, ako aj dobrovoľný finančný príspevok Asistenčnému programu pre výuku medzinárodného práva.

V rokoch 2016 -2019 bola SR členom Komisie pre narkotické látky (CND) vo Viedni a aktívne sa podieľala, okrem iného, na tvorbe deklarácie boja proti drogám. SR sa aktívne zapája do práce Komisie OSN pre prevenciu kriminality a trestného súdu (CCPCJ), kde zastávala aj post podpredsedu (2015-2017).

K napĺňaniu cieľa 16 prispieva SR aj ako podpredseda Rady pre ľudské práva (2019 -2020), okrem iného aj podporou Dohovoru o právach dieťaťa.

V rámci rozvojovej spolupráce SR už tradične pokračovala aj v zdieľaní svojich transformačných a integračných skúseností a v podpore demokratizačného a reformného procesu partnerských krajín. Táto časť ODA SR dosiahla výšku takmer 16 mil. eur za roky 2018-2019. Príkladom je posilnenie kapacít Severného Macedónska pre európsky integračný proces vytvorením platformy Národný konvent o EÚ, posilnenie spolupráce vládneho a mimovládneho sektora na úrovni miestnych samospráv v Albánsku či podpora zapájania občianskej spoločnosti do fungovania vecí verejných v Moldavsku.

ZÁVER

Správa informuje o výsledkoch dosiahnutých v Národných prioritách agendy 2030 pre udržateľný rozvoj - Vzdelanie pre dôstojný život, Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí, Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia, Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy, Právny štát, demokracia a bezpečnosť a Dobré zdravie - v Slovenskej republike v časovom horizonte od júla 2018 do apríla 2020.

Slovensko dosahuje dobré výsledky v národnej prioritě Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia, i keď riziku sociálneho vylúčenia stále čelia viaceré skupiny obyvateľov. Výzvy pretrvávajú v národných prioritách Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí a Vzdelanie pre dôstojný život. Výrazným výzvam čelíme v národných prioritách Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy, Právny štát, demokracia a bezpečnosť a Dobré zdravie.

K podobným záverom dospela aj Správa o krajine za rok 2020 – Slovensko (Európsky semester 2020), ktorá po prvýkrát v roku 2020 zahŕňa aj hodnotenie krajiny v oblasti pokroku smerom k splneniu cieľov udržateľného rozvoja (SDGs). Konštatovala, že „hoci Slovensko dosiahlo pokrok smerom k splneniu cieľov udržateľného rozvoja (SDGs), určité problémy pretrvávajú. SR dosahuje v porovnaní s priemerom EÚ lepšie výsledky v oblasti viacerých sociálnych SDG vrátane znižovania chudoby (SDG1) a nerovností (SDG10). Pokrok bol dosiahnutý aj v oblasti dobrého zdravia a blahobytu ľudí (SDG3) a kvalitného vzdelania (SDG4), hoci SR v týchto ukazovateľoch zaostáva za priemerom EÚ. Na udržateľný rozvoj SR majú však negatívny vplyv environmentálne tlaky a meniace sa klíma, pričom v oblasti spotreby energie s nízkymi emisiami a produktivity zdrojov nastal menej priaznivý vývoj. SR stále čelí problémom v oblasti posilňovania opatrení v oblasti klímy (SDG13), cenovo dostupnej a čistej energie (SDG7) a zodpovednejšej spotreby a výroby (SDG12).“¹³⁷

V oblasti implementácie Agendy 2030 v medzinárodnom prostredí správa zdôrazňuje aktívnu účasť Slovenska pri prijímaní globálnych politických záväzkov v oblasti cieľov udržateľného rozvoja, podporu Slovenska vo forme rozvojovej spolupráce v súlade so Strednodobou stratégiou rozvojovej spolupráce SR na roky 2019-2023 a záväzkov Slovenska dosiahnuť podiel ODA na HND do roku 2030 vo výške 0,33 %.

V súvislosti so zisteniami nezávislého auditu Národného kontrolného úradu z konca roku 2018, ktorý zhodnotil pripravenosť krajiny na plnenie cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 OSN,¹³⁸ správa odporúča schváliť národné ciele implementácie Agendy 2030 v nadväznosti na schválené priority a definovať národné indikátory na meranie pokroku stanovených národných cieľov, zabezpečiť personálne kapacity a technické vybavenie na koordináciu Agendy 2030 aj po roku 2020 a realizovať všeobecnú informačnú kampaň pre zvýšenie povedomia o Agende 2030.

V súčasnosti je významnou témou obnova ekonomického rastu po kríze spôsobenou pandémiou COVID-19. Existujú reálne obavy z výrazného spomalenia plnenia cieľov udržateľného rozvoja Agendy 2030 v dôsledku dopadov súčasnej krízy spôsobenej touto globálnou pandémiou. Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj by však mala byť kľúčovou pri tvorbe plánov pre obnovu na národnej, európskej aj globálnej úrovni.

¹³⁷V rámci rozsahu svojho právneho základu môže európsky semester pomôcť stimulovať národné hospodárske politiky a politiky zamestnanosti smerom k dosiahnutiu cieľov udržateľného rozvoja OSN (SDG) tak, že bude monitorovať pokrok a zabezpečovať užšiu koordináciu vnútroštátneho úsilia. Táto správa obsahuje hlbšiu analýzu a monitorovanie cieľov udržateľného rozvoja. V novej prílohe (PRÍLOHA E) je prezentované štatistické posúdenie trendov v súvislosti s cieľmi udržateľného rozvoja na Slovensku v priebehu posledných piatich rokov na základe súboru ukazovateľov EÚ týkajúcich sa cieľov udržateľného rozvoja, ktoré vypracoval Eurostat.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1584543810241&uri=CELEX%3A52020SC0524>

¹³⁸ „Preverenie pripravenosti krajiny na plnenie cieľov udržateľného rozvoja Agendy OSN 2030“ (november 2018)